

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Iz vsebine:

- MARJAN KUNEJ OPUSČEN »POSTNI NABIRALNIK« Zavzemanje za realen plan SR Hrvaške
- DUSAN DOLINAR RICHARD NIXON Portret tedna
- NUJNA JE ŠIRŠA USMERITEV JUGOSLAVIJE NA EVROPSKI PROSTOR Težnje po povezovanju
- STANE IVANC NEMIRNO SOŽITJE Ciper
- BOGDAN POGAČNIK NOVA SRBSKA KULTURNA POLITIKA Stvarno in načrtno
- JOZE SNOJ POLITIKA V LUČI KULTURE S poti po Kosovem
- PAVEL SIVIC GLASBENI UTRINKI Z DUNAJA Kaj lahko vidiš inliših v 48 urah
- POMEMBNOST DRUŽBENE MORALE Pravosodje danes in jutri
- MIRA MIHELIC KAKSEN BO LETOS MOJ OSMI MAREC
- PETER BRESČAK OBRAZA ZEMLJE S poti
- ROMAN ALBREHT ZA POSTENJE GRE Greenke izkušnje poslovnih stelpartij
- DRAGO KRALJ TEGOBE NAJBOLJ SAMOSVOJE SLOVENSKE POKRAJINE Belokranjski zapisnik
- EDVIN DOBEIC PREMIK V SLOVENSKI FOTOGRAFIJI Z razstave SOLT
- IGLA IN KIRURŠKI NOŽ Izkušnje kitajskih zdravnikov
- POSTNI PREDAL ŠTEV. 29

Njena usoda je usoda proizvajalke

Družbeni položaj žensk v Jugoslaviji

Seveda je povprečna življenjska starost ženske v Sloveniji okrog 72 let (5 let več kot moški). Ženske tudi mnogo prej rode zadnjega otroka. Na Danskem npr. večinoma roče ženske z 28 leti zadnjega otroka in jim ostane še 30 produktivnih let. Na Švedskem so predlogi, da bi delili žensko življenje na tri obdobja: izobraževanje, rojstvo otrok, delo. Zanimivo pa je, da so se takšni delitvi uprli celo iz nekaterih afriških dežel, češ da pri njih ženske spajajo materinsko in družbeno vlogo. Tudi v času tehnološke revolucije bi bil način enkratnega izobraževanja za poklice popolnoma nesprejemljiv. Tehnološka revolucija, ki zahteva stalno, doživljensko izobraževanje, ženskam prej omogoča, da uskladijo svojo biološko funkcijo s poklicem in strokovnim udejstvovanjem, kot pa da bi jih pri tem ovirala. Govorimo pa o potrebi, da se poskrbi za zaposlene ženske takrat, ko postanejo matere (morebiti podaljšati poporodni dopust ipd.), hkrati pa naj bi z aktivnostjo žensk in s pomočjo vseh zaposlenih vsi drugo skrb za otroke reševali kot družbeni problem in pospeševali družbeno reševanje otroškega varstva.

dar moramo doseči izvozne norme, kadar moramo sezonsko plasirati določen proizvod itd. Moralo bi biti pa ravno narobe: dovoliti nočno delo, če je nujno, takrat, ko vemo, da imajo delavke preskrbljeno varstvo otrok in drugo pomoč v gospodinjstvu (prehrana).

Več družbene skrbi organiziranemu otroškemu varstvu

Problem otroškega varstva pri nas ni pe-reč samo zaradi visokega odstotka zaposlenosti žensk, temveč nosijo rešitve tega problema v sebi tudi mnogo daljnosežnejše družbene posledice. Moderna znanost je prišla do spoznanja, da je otrokov duševni razvoj v prvih otroških letih, ko se formirajo njegovi intelektualni potenciali (predšolskih), bistvenega pomena za njegov celoten nadaljnji razvoj. Raziskave v raznih deželah — evropskih in afriških, so pokazale, da prepozen začetek sistematičnega šolanja zelo zmanjša otrokov uspeh. Zato so v Ameriki in v Sovjetski zvezi že z dvema letoma začeli eksperimentalno učiti otroke matematike. Naša šola pa začenja s sistematičnim izobraževanjem šele v sedmem letu in verjetno prav v tem tidi tudi deli krivde za velik osip predvsem delavskih in kmečkih otrok že v osnovni šoli.

Kakšna je zaščita ženske

Lahko bi rekli, da je zaščita ženske v delovnem procesu bolj usmerjena k temu, da bi razbremenjena na delovnem mestu, da bi laže opravljala dolžnosti matere in gospodinje. Moralo pa bi biti ravno obratno. Razbremenjenosti bi morali žensko doma, da bi lahko v redu opravljala poklice in tako res postala enakoverden delavke. Mnogi po-membni dogovori o zaščiti ženske so se obrnili proti njej: naredo o enakem plačilu za enako delo je imelo ponekod za posledico, da so se moški od določenih delovnih mest odvrnili, ker so pač to slabo plačani ženski poklici (npr. večina tekstilne industrije, gostinstvo, deloma prosveta, itd.). Če torej ženske delajo na delovnih mestih, ki jih moški ne sprejmejo, tega načela ne kršimo formalno pravno, pač pa dejansko. Tudi prepoved ženskega nočnega dela ima marsikaj nasproten učinek. Do pre-povedi ženskega nočnega dela v industriji in gradbeništvu je prišlo v času kapitalistične ekspanzije, ko je prinašalo lastniku tovarne ekstra profit in je takšna prepoved pomnilna znamenja delavskega gibanja. V mo-derni tehnologiji, kjer morajo stroji teči 24 ur, pa se ta zaščita obraca proti ženski, ker jo tako mečejo iz tehnoloških razvitih in bolj plačanih gospodarskih vej. Na drugi strani pa dopuščamo neomejeno nočno delo na področju medicine, gostinstva.

Tu bi morali razmišljati bolj o tem, kaj je z dnevnim delom ženske, kako ima organizirano prehrano, kako je z varstvom otrok. Pri dovoljevanju nočnega dela žensk pri nas prevladuje vse bolj proizvodni interes. Mednarodna konvencija o zaščiti ženske dovoljuje izjemoma nočno delo žensk, ko gre za tako imenovane katastrofe ali za nacionalni interes. Pod ta nacionalni interes pa lahko stlačimo marsikaj, v glavnem pa izrabljamo žensko nočno delo takrat, ka-

Sedemnajstega februarja je konferenca za družbeno aktivnost žensk pri SZDL Slovenije organizirala posvetovanje, ki naj bi širše družbeno preverilo stališča in ugotovitve, do katerih je prišla tovarišica Vida Tomšičeva, članica sveta federacije, v svoji informaciji »Vloga žensk Jugoslavije v gospodarskem in družbenem razvoju dežele«, ki jo je pripravila za potrebe OZN. Uvodna beseda tovarišice Tomšičeve in razprava sama je pokazala vrsto zanimivih problemov, ki jih velja ob bližnjem praznovanju 8. marca posebej poudariti in dati s tem tudi temu prazniku čimbolj delovno obeležje. V razpravi so sodelovali: članica sveta federacije Lidija Sentjerc, član predsedstva skupščine SRS Zdravko Krvina, predsednik mestne konference SZDL Beno Zupančič, predsednik komisije za samoupravna razmerja pri republiškem svetu ZS Slovenije Mitja Svab, profesor ekonomske fakultete v Ljubljani Stane Kraševac, direktor geografskega inštituta dr. Vladimir Klemenčič, predsednica konference za družbeno aktivnost žensk Tina Tomlje, predsednica zveznega sveta društev prijateljev mladine Olga Vipotnik, Olga Vrabčič, Katja Boh in drugi.

Ženske predstavljajo s tretjino zaposle-nega prebivalstva v Jugoslaviji in skoraj polovico (42—43 odst.) v Sloveniji tisti gospodarski dejavniki, brez katerega si ne moremo zamisljati hitrejšega gospodarskega napredka dežele. Vse bolj se pri nas in v svetu kot posledica industrializacije trgajo patriarhalna razmerja in rahlja stara delitve dela, v kateri je bila ženska tisočletja ve-zana na dom. Razvoj proizvodnih sil, ki prenaša proizvodnjo zunaj individualnega gospodinjstva, odpira prostor, v katerega se ženska vključuje najprej kot nestrokovna delovna moč, kasneje pa vse bolj enako-pravno tudi kot strokovnjakinja in znanstvenica.

Studije v okviru Združenih narodov so pokazale, da je za hitrejši gospodarski razvoj nerazvitih dežel nujno, da je v ta razvoj od vsega začetka vključena ženska kot aktivna proizvajalka. Industrializacija trga tradicionalna razmerja, trga žensko iz naravnega gospodarstva, v katerem je igrala sicer pomembno, čeprav anonimno vlogo pri prehranjevanju in vzdrževanju družine. Če ji v okviru novih proizvodnih sil ne omogočimo, da se vključi kot proizvajalka, postane v mestih, kamor se seli prebivalstvo, neaktiven prisrček družine, nosilec konservativizma in s tem dejavnik stagnacije določene družbe.

Škodljivi tradicionalizem pri poklicnem usmerjanju žensk

Prizadevanja za njeno osvoboditev pa pomenijo obenem prizadevanja za dokončno osvoboditev človeka, prizadevanja, da presežemo zgodovinsko delitev dela med moškimi in žensko, med črnimi in belimi, med mestom in vasjo, med proizvajalci in upravitelji. Vendar pa ostanki stare delitve dela, kot jo razglašajo v mnogih državah za edino prirodno, da je namreč ne-

mogoče spojiti aktivnost v družbi z ma-terinstvom ter da je ženska najprej mati in žena in šele potem proizvajalka, celo pri nas močno vplivajo, čeprav smo načelno odnos do tega vprašanja spremenili.

V takšni delitvi dela koraniti tudi gledanje na ekonomsko enakopravnost ženske samo kot na ekonomsko neodvisnost, ne pa kot na potrebo in težnjo ženske, da z delom usrešnjuje svojo ustvarjalno osebnost. Prav tu moramo iskati vzrok, zakaj se tudi dekleta usmerjajo na ozke »ženske« poklice (raziskave, ki so pri nas podobne kot na Švedskem, so namreč pokazale, da se v zadnjih desetletjih skoraj ni spremenila poklicna usmeritev žensk v določene tradicionalne ženske poklice: učiteljico, sviljo, prodajalko, medicinsko sestro, itd.). Ozka poklicna usmerjenost ženske mladine je v skladu s prevladujočo miselnostjo, da naj si ženska ne izbere prezahteven poklic, ki ji bo omogočal, da se bo kasneje lahko vrnila spet v družino in k materinstvu. Prav ožka tradicionalna poklicna usmeritev ženske in njena neodločnost, ko se je treba odločiti za modernejši poklic, sta čisto vzrok, da ženske iz modernejših tehnoloških procesov izpadejo, ker njihovi poklici preprosto niso konjunktorni in so se prisiljene zaposlovati v gospodarskih vejah, ki s svojo tehnologijo zaostajajo za drugimi (tekstilna industrija npr.) in kjer se moški tudi nečejo zaposlovati, saj so to vedno slabše plačana delovna mesta.

Vlaganje v ženski delovni potencial ekonomsko utemeljeno

Demografski podatki kažejo, da se življenjska doba daljša in da imajo tu posebno prednost ženske. V razvitejših sredinah in tudi pri nas so pred nekaj desetletji ženske umirale, ko so končale svojo biološko funk-

Aktualna gospodarska tema

Kako bi določili prednost pri mednarodnih kreditih

Dali bi nam še več kreditov, če bi imeli dobre programe — Manj razvite republike terjajo zagotovljen delež mednarodnih posojil in prednost pri njih

Od 130 jugoslovanskih investicijskih zahtevkov je mednarodna banka za obnovo in razvoj lani odobrila devetnajst industrijskih načrtov, ki bi jih začela kreditirati v tem in prihodnjem letu. Zanimalo je, kako bi določili številnih manjših industrijskih investicij, pri čemer bi sodelovala z dvema ali tremi jugoslovanskimi bankami. Resneje je obdelovala širjenje prenosne mreže električne energije, v pripravi pa so tudi programi za večje industrijske objekte, pri katerih bi banka kreditirala uvozni del.

Najcenejše tuje kreditiranje z dolgimi odplicnimi roki in sorazmerno ugodnimi obrestmi bo zato v tem petletnem razvojnem obdobju dostopno komaj četrtini tistih gospodarskih investicij, ki računajo s tujiimi krediti. Vendar se bo razmerje med panogami v naslednjih petih letih temeljito spremenilo. Možno bo medrepubliško dogovarjanje ob posamičnih programih, ki bi jih v enem poslovnem letu poslali mednarodni banki. Takšen popravek terjajo tako dinarski deleži kot morebitni zapleti zaradi nedokončanih projektov.

Ena od možnih inšac za večji delež nerazvitih v drugih gospodarskih investicijah, po vojvodinskem predlogu lahko delež nerazvitih v drugih gospodarskih investicijah, ki znaša 33 odstotkov. Pri tem je nerazvitim zagotovljena majhna prednost. Hrvaška in Slovenija ponujata 35-odstotni delež, Srbija je za mejo med 37,5 in 40 odstotki. Kosovo predlaga 52,6 odstotkov, medtem ko Makedonija ter Bosna in Hercegovina vztrajata pri 55-odstotnem kreditnem deležu.

vlijajo razmerje med razvitimi in nerazvitimi. Če bi vzel merilo, po katerem se stekajo sredstva v sklad za nerazvite in bi od šteli dolžbene kredite za nerazvite po reformi, bi smeli njihov delež dvigniti na 26,2 odstotka nasproti 73,8, kolikor naj bi dobili razviti, ki so bili zastopani pri prvih kreditih.

Druga možnost je račun po prebivalstvu, ki dosegajo 65 odstotkov razvitejšim, 35 odstotkov pa nerazvitim. Glede na dokazano nerazvitost pa bi smeli razviti zahtevati zase le 44,7 odstotkov, medtem, ko bi imeli nerazviti pravico na 55,3 odstotka ugodnih mednarodnih kreditov.

Razmerje med razvitimi in nerazvitimi

Predlog zveznega zavoda za gospodarsko planiranje je zdaj na sredi med temi načini. Nerazviti bi dobili 37,3 odstotkov kreditov mednarodne banke, doslej se jih dobivali 31 odstotkov. Vendar je ob tem predlogu treba reči, da je povsem normalna zahteva razvitejših, naj bi ne bili omejeni še pri porabi drugih mednarodnih virov posojil.

Če bi bila sprejeta ta enačica, bi s krediti mednarodne banke povečali sklad za kreditiranje manj razvitih republik in po krajini, razvitejši pa bi dobili polovico, odmerjeno po družbenem proizvodu, drugo polovico pa po številu prebivalstva.

To pomeni, da bi na Hrvaško odpadlo 33,4 odstotka, na Slovenijo 16,4 odstotka, na Srbijo 36,3 odstotka in na Vojvodino 13,9 odstotka.

Niso pa še ovreni drugi predlogi, ki so zanimivi predvsem zato, ker drugače posta-

Kako se uveljavlja ženska

Kot eden izmed kazalcev položaja ženske v določeni družbi nam lahko služijo podatki o tem, koliko se je ženska uveljavila na področju politike, ki je še vedno skoraj izključno domena moških. V Sloveniji je zastopnost žensk v predstavniških telesih v obratnem razmerju z letnim porastom zaposlenosti žensk. Medtem ko zaposlenost stalno raste, zastopnost v predstavniških organih nenehno pada. V republiški skupščini je od 63. do 69. leta padel odstotek žensk od 22 na 8,8 odstotka, v občinskih od 18 na 7 odstotkov, v zvezni skupščini od 17 na 7 odstotkov v istem obdobju. Tudi pri zadnjih volitvah v republiško konferenco SZDL Slovenije se je odstotek žensk zmanjšal od 22 na 16 odstotkov. Ti podatki nam povedo še nekaj. Leta 63. ko so subjektivne sile z Zvezo komunistov na celu izvajale načrtan družbeni pritisk za večjo zastopnost žena v skupščinah in v političnih organih, je bil odstotek žensk najvišji. Kasneje se je očitno zmanjševal kljub večji ekspanziji ženske proizvajalke. Zato je prav gotovo treba prirediti mnenju, da doživlja ženska v naši družbi isto usodo kot neposredni proizvajalec polne so jo deklaracije, njen resnični družbeni položaj pa znatno zaostaja. Brez dvoma gre za globlje vzroke, za dejstvo, da je pri nas politika še vedno od dela in dnevnega življenja odvojeno področje poklicnega političnega profesionalizma in da gre tudi tu za splošno družbeni in ne le ženski problem. Subjektivne sile, posebno Zveza komunistov, lahko z zavestno družbeno akcijo pospešijo razvoj v tej smeri. Bistveno pa je problem družbene afirmacije žensk odvisen od tega, v kolikšni meri bomo resnično uveljavljali samoupravna družbena odnosa. Tudi druga faza ustavnih sprememb odpira z uvajanjem delegatske usmerjanja nove možnosti za širše družbeno uveljavljanje ženske. »Usoda ženske je usoda proizvajalcev«, je bilo slišati v razpravi (V. Tomšič). »Če bodo prišli do besede proizvajalci, združeno delo, bodo prišle do besede tudi ženske« (B. Zupančič).

Zastopnost žensk v samoupravnih organih je za spoznanje ustreznejša, ker se ženska med delovnim časom v njihovo delo verjetno laže vključuje pa tudi uveljavi. Raziskave so tudi že pokazale, da je obvesčenje pri zaposlenem moškem ali zaposleni ženski skoraj enaka, prav tako skrb za gospodinjstvo in tu torej ne moremo iskati vzrokov za zaostajanje ženske na področju samoupravljanja.

Pot do resnične osvoboditve ženske vodi torej samo preko njenega odločanja tam, kjer se sprejemajo politične odločitve in kjer razpolagajo s presežnim delom.

Malomeščanski ideal ženske še vedno prevladujoč

Ali pa smo res usmerjeni v to, da bi tudi ženska gradila svoj družbeni položaj na osnovi svojega lastnega dela? Komunikacijska sredstva, posebno tisk lažjega žanra, še vedno predstavljajo žensko bolj kot potrošnika mode in zabave, premalo pa preko teh sredstev zvezo v (razen priljubljenosti), kako tisoč in tisoč žensk omagajo s svojim delom dvigniti slovenski in jugoslovanski standard in da so te ženske zaradi še relativno slabe urejenosti otroškega varstva stalno razpete med domom in delovnim mestom.

Ženska organizacija: da ali ne?

Ženska je kot proizvajalka v slovenski in jugoslovanski družbi vedno bolj prisotna, vse manj pa je prisotna problematika njenega resničnega družbenega položaja, pa najbi bo to v politiki, kot celoti ali pa v politiki. Takšno stanje navaja ponekod na misel, da reševanje ženskega vprašanja nazaduje, ker ženske nimajo več svoje »organizacije (kot je bila AFŽ) in da je torej nujno, da tako organizacijo spet dobijo. Takšne težnje pa ne ustrezajo več stopnji razvoja samoupravnih družbenih razmerij. Zapiranje v kakršnokoli posebno organizacijo za ženske bi pomenilo samo zoževanje problemov v tesnejše okvire. Tu gre za mnogo širša, resnično družbena vprašanja: od koncepta šolanja, zaposlitve, planiranja družine, urbanizacije, pa vse do problemov direktne demokracije, samoupravljanja, delegatskega sistema itd.

Problemi zaposlenih žensk težijo v Sloveniji skoraj polovico delavskega razreda (v Jugoslaviji tretjino) in tudi celotna družba ne bo mogla hitreje napredovati, če jih ne bo uspešneje reševala.

ALENKA MISIČ

GRADIVO PRIPRAVILA: MARIJA RUPNIK

Ob obletnici rojstva

SR Hrvaška

Ekonomska misel Borisa Kidriča

Mirjana Pavlovič, znanstvena sodelavka beogradskega inštituta za mednarodno delavsko gibanje, o svoji tezi in Kidričevem zbranem delu

Na prostrani ploščadi zraven palače njegovega nekdanjega gospodarstva sveta SFRJ ob »vladni« ulici Miloša Velikega v Beogradu stoji — v razliki od Kalinovega tribunskega kipa v Ljubljani — zajetni Jankovičev spomenik Borisa Kidriča gospodarstvenika. V inštitutu za mednarodno delavsko gibanje na Trgu Marxa in Engelsa so mi ljubeznivo omogočili dostop do arhiva, v katerem hranijo sveženj Kidričevih objavljenih in neobjavljenih rokopisov. Znanstvena sodelavka tega inštituta oziroma centra za marksistično misel Mirjana Pavlovič pa mi je odgovorila, da žal četrti zvezek Kidričevih zbranih del še ne bo pripravljen za bližajoči se jubilej, vendar pa kaže, da bi utegnili iziti vsaj do prihodnjega leta, ko bomo pisali tudi 20-letnico Kidričeve smrti.

»Prosimo za tišino,« je opozarjal napis pod steklom na mizi v čitalnici inštituta, medtem ko je v bližnjem parkirišču in ceste prodiralo skozi okno nič koliko hrupa današnjega mehaniziranega Beograda. V inštitutu hranijo trideset velikih skatlov s Kidričevimi rokopisi, pri čemer pa gre predvsem le za Kidričeve tekste s področja gospodarstva, ki jih je pisal oziroma diktiliral takrat, ko je bil predsednik planske komisije in »gospodarskega sveta« v Beogradu. Nekateri teksti so bili v posebnih mapah, s pripisom objavljeno oziroma neobjavljeno, vendar sem pozneje izvedel, da te oznake vselej ne držijo. Res je sicer, da je imela Pavlovičeva osebnost precej vzoren pregled o tem, kaj vsebinsko je v posameznih

lani v Beogradu uspešno obranila svojo magistrsko tezo »Ekonomska misel Borisa Kidriča«, pri čemer je predvsem obdelala tezo o blagovnem prometu in planiranju. V kratkem pa bo pri Čankarjevi založbi v Ljubljani izšla v slovenskem prevodu njena razširjena študija z isto tematiko. »Predvsem je na to vplivalo že dejstvo, da je beogradska pravna fakulteta, na kateri sem diplomirala, v celoti močno usmerjena v ekonomske teme, razen tega pa sem se za Kidričeve gradivo zanimala še posebej,« mi je odgovorila Pavlovičeva na vprašanje, kako to, da se je odločila prav za tezo o Kidriču. V inštitutu je, kot mi je pripovedovala, zdaj skupno šest do sedem znanstvenih sodelavcev. Poleg tega, da se inštitut ukvarja z založniško dejavnostjo na področju marksistične literature, ureniluše tudi svoj lastni raziskovalni projekt. V tem okviru je prav Pavlovičeva pripravila svojo tezo o ekonomski misli Borisa Kidriča, medtem ko je njen kolega Novica Vojinović podobno obdelal družbeno politično misel srbskega socialista Sime Markovića. V inštitutu so sicer obdelovali marksistično misel Marxa, Engelsa, Lenina in drugih velikih marksističnih mislecev, vendar doslej v svojo založniško dejavnost npr. še niso vključili Mao, Če Tungja, pa tudi izmed Jugoslovancev so načeli proučevati zdaj samo postavke Kidriča in Markovića. Za celotno monografijo o Borisu Kidriču je Pavlovičeva priznala, da je v načelu ta zamisel zastavljena, da pa praktično pripravljanje te monografije še ni steklo.

Zbrana dela v petih zvezkih

Vprašal sem jo, če je pri pripravljanju svoje teze odkrila tudi kakšno novo, še neznan Kidričev tekst, pa je to zanikala. Pač pa je uporabila za svojo študijo tako objavljene kot tudi nekatere še neobjavljene Kidričeve dokumente. Pravila mi je, da so od leta 1952 začeli v posebni komisiji v Beogradu pripravljati Zbrana dela Borisa Kidriča, ki naj bi skupno obsegala pet zvezkov. Doslej pa so tudi izšli samo trije zvezki, v srbohrvaščini pri založbi »Kultura« v Beogradu, v slovensčini pa pri Čankarjevi založbi v Ljubljani. »Po prvotni zamisli naj bi zajeli celotno gradivo od leta 1933 do 1953, pri čemer bi peti zvezek obdelovali vse tisto, kar doslej še ni bilo objavljeno. Toda zdaj so s končanim tretjim zvezkom prišli komaj do leta 1948. Čeprav ni hotela biti kategorična, je dopustila, da je eden poglavitnih razlogov za to v tem, ker je bil pokojni Kidrič v tem razdobju močno kritičen v svojih ocenah Sovjetske zveze in ker objavljanje takega besedila brez zadostnega komentarja v sedanjem času ne bi bilo mednarodno politično preveč zaželeno. Vsekakor pa so že začeli s pripravami za izdajo četrtega zvezka, pri čemer bodo v uredniškem odboru sodelovali tudi nekdanji ožji Kidričevi sodelavci, kot sta Vlado Begović in Kiro Gligorov. »Jaz bi bila v tem uredniškem odboru sekretarica in bi tudi pripravila uvod s komentarjem, ki bi nekatere Kidričeve kritične ocene, zlasti v odnosu do Sovjetske zveze, opremil s potrebnimi pripombami in pojasnilji pod črto.«

Iskanje lastnih poti

Glede na svoja dosedanja zapažanja ob preučevanju gradiva o Kidričevi ekonomski misli mi je omenjala zlasti njegove postavke o začetkih delavskega samoupravljanja,

o gibkem planiranju ter tržišču oziroma njegovo znano teorijo o stopnji akumulacije in skladov.

»Od leta 1952 dalje se je Boris Kidrič,« kot je razbrala iz njegovih tekstov, »svobodno sovjetskih vzorov in iskal svojih lastnih poti. V povezavi z izvorno Marxovo mislijo in nekaterimi izkušnjami pariške komune je potiskal dialektično priti do izvirne rešitve za jugoslovansko prakso,« je menila Pavlovičeva in hkrati dodala, da se pa po informacijah, ki jih je dobila ni preveč zanimala za sodobne zahodne ekonomiste. V zvezi z vprašanjem, kaj je danes od Kidričevih ekonomskih postavk v sodobni jugoslovanski ekonomiki ostalo, je menila, da sistem gibkega planiranja in tržišča v bistvu še danes ostaja. »Vsaj teoretično,

kajti v praksi sta blagovna proizvodnja in menjava danes v Jugoslaviji stekli že močno dalje k liberalizaciji.«

Z odkritostjo mladega človeka je vmes nadrobila še anekdote. Ko sem namreč vprašal, kako so nekateri ocenjevali Kidričeve izvorne ekonomske misli, je menila, da se je nekaterim zdelo, da kar preveč izvirna. Ko sva se zatem resneje ustavila pri posameznih postavkah, je menila, da je Kidrič nedvomno zastopal načelo rentabilnosti gospodarskih podjetij, vendar s posebnim posluhom za delavca. »Če podjetje ni bilo rentabilno, bi ga lahko tudi zaprl. A čim bi delavca odpustili, bi mu morali zagotoviti možnost nove zaposlitve.«

BOGDAN POGAČNIK

Zadnji Kidričev narek

Iz neobjavljenih rokopisov

Izmed neobjavljenih tekstov Borisa Kidriča, ki so v arhivu inštituta za mednarodno delavsko gibanje v Beogradu, objavljamo doslej še neobjavljeni zadnji Kidričev narek pred smrtjo, iz sredine februarja 1953 (točnega datuma niso mogli ugotoviti), to je iz časa, ko je Kidrič že hudo bolan ležal v bolnišnici »Dragiša Mišović« v Beogradu. Širo Kidričovo ustno obrazložitev je pozneje posredoval v ustrezni zabeležki njegov sodelavec Vlado Begović, ki je pozneje tudi vodil posebno redakcijsko komisije centralnega komiteja ZKJ za zbiranje Kidričevih rokopisov in izdajo Kidričevih del.

Odboru zveznega izvršnega sveta za gospodarstvo

Pripombe k »Prvim rezultatom dela komisije za izdelavo gospodarskega sistema« Memin, da predlog komisije poleg pravih in natančnih opazanj o pomanjkljivosti dosedanjih faze v razvoju novega gospodarskega sistema in poleg sprejemljivih strokovnih predlogov vsebujejo teže načelne pomanjkljivosti:

1. Izhodišče predloga bi vsekakor moralo biti vprašanje, kako krepitei in naprej razvijati socialistične odnose proizvodnje, to se pravi, kako odpreti vrata nadaljnemu razširjanju pravic neposrednih proizvajalcev bodisi v enostavni reprodukciji bodisi v upravljanju presežka dela oziroma kako, v kakšnem vrstnem redu in s kakšnim tempom likvidirati močne ostanke birokratizma, ki še vedno utesnjujejo vsebino in obliko t. im. novega gospodarskega sistema.

Namesto da bi bil predlog komisije trdno naravnani v nadaljnjo izgradnjo socialističnih odnosov proizvodnje, je njegovo izhodišče v strokovnjaško-rutinskem urejanju posameznih — velikih in manjših — tehničnih pomanjkljivosti dosedanjih faze v razvoju novega gospodarskega sistema. Seveda niče nima nič proti strokovnemu urejanju sedanje problematike. To je tudi treba strokovno reševati. Vendar pa mora biti ta problematika podrejena načelnemu urejanju problematike nadaljnje socialistične graditve. Če med načelnim urejanjem problematike nadaljnje socialistične graditve in strokovnim urejanjem njenih tehničnih problemov ni takšnega razmerja, tedaj v praksi prevlada strokovnjaška rutina. Vsa stvar mora tedaj neogibno končati v praktičizmu.

Toda v sedanjih razmerah, ko še ni končan boj proti zelo močnim birokratskim ostankom v našem gospodarstvu, pelje praktičizem h krepitvi birokratizma namesto k njegovi postopni likvidaciji.

Mimogrede bodi povedano, da imajo »novi gospodarski sistem« pogosto za celoviti, čeprav se primitivni tip socialističnih odnosov proizvodnje, ki ga je treba samo tehnično-strokovnjaško izpopolniti. Dejansko pa še ni tak. Socialistični moment v novem gospodarskem sistemu so delavski svet in zbori proizvajalcev. S tem socialističnim momentom se povezujejo močni državno-kapitalistični ostanke, ki jih trenutno narekujejo neobčutna ključna kapitalistična izgradnja in močno napeta ravnovesja. Sedanja vsebina in oblika t. im. novega gospodarskega sistema torej pomenita kompromis med socialističnimi tendencami nadaljnje razvoja in državno-kapitalističnimi ostanki. Potemtakem gre za odpiranje vrat socialističnim tendencam nadaljnje razvoja in za likvidacijo državno-kapitalističnih ostankov.

2. Predlog se ne ukvarja s proučevanjem objektivnih zakonov, ki nastajajo v kombinaciji blagovne proizvodnje in samoupravljanja delavskih kolektivov. Čeprav gre tu za blagovno proizvodnjo, omenjena kombinacija v vseh konsekvencah ni identična niti z zakoni kapitalistične blagovne proizvodnje niti z zakoni proste blagovne proizvodnje. Namesto da bi te zakone znanstveno proučevali in iz takšne znanstvene analize nove objektivne stvarnosti povzeli sklepe, se čedalje bolj spuščamo v konstruiranje novega gospodarskega sistema. Toda novega gospodarskega sistema ne moremo konstruirati. Je bodisi rezultat nove stvarnosti, ki jo vsekakor zavestno spoznavamo, ali pa ga sploh ni. Konstruiranje novega gospodarskega sistema neogibno pelje k administrativno-birokratskemu izmišljanju predpisov od zgoraj, ki morajo nujno priti v spopad z ekonomskimi zakoni.

Zato se nam tudi čedalje pogosteje dogaja, da z neko konstrukcijo zamašimo eno luknjo, zato pa odpremo pet novih.

Odpuščen „poštni nabiralnik“

Zavzemanje za ambiciozen, vendar realen plan

OD NAŠEGA ZAGREBSKEGA DOPISNIKA

ZAGREB, marca — Izvršni svet ne more »šlepajo« Hrvaške. »Pilotirajo« in »šlepajo« jo lahko samo zdajšnja in nova jedra. Naposled moramo doumeti, da gospodarstvo ne more živeti od injekcij družbenopolitičnih dejavnikov, kajti prav priprava gradiva za te injekcije je prvi vzrok slabokrvnosti našega gospodarstva, — je rekel predsednik hrvaške vlade dr. Ivo Perišin na velikem posvetu o temeljnih ekonomsko-političnih vprašanjih družbenega plana razvoja SR Hrvaške, ki je bil ta teden.

Specifična aktivnost obračunavanja s kontrarevolucijo na Hrvaškem je podobna velikemu pospravljanju stanovanja, ki ga morajo tu opraviti prav zato, ker vsakodnevna čiščenja, pometanja in pospravljanja niso opravili tako, kot bi morali. Ko je dr. Perišin govoril o tem, je pridal: — Zato moramo požrti tudi precej prahu in si zapomniti, da bo umazanje vsaj dovolj, če je ne bomo redno odstranjevali. Podal pa je to zato, ker je potem opozoril, da zaradi tega ne bi smela ostati v senci ona druga aktivnost, aktivnost ustvarjanja, sestojeca iz analize tega, kar na Hrvaškem imajo, kaj so ustvarili in kako, ter hkrati iz osmišljanja tistega, kar bi morali ustvariti.

Dr. Perišin je s tem mislil predvsem na plan, ki določa skupne osnove, cilje in naloge družbenoekonomskega razvoja SR Hrvaške v obdobju do 1975. leta. Pripravljali so ga kakor je znano, dobri dva let in pol, tako da je medtem doživel nemalo sprememb, in sicer predvsem v zadnjem času. Zdal ga je vlada že sprejela, v kratkem pa bo na dnevnem redu tudi v saboru.

Kaj je „udarna naloga“ plana?

Prvi cilj in naloga plana je utrditev in nadaljnja razširitev samoupravljanja, pri čemer predstavljajo spremembe v zvezi in republiški ustavi dobro podlago in spodbudo za to. Temeljini in splošni pogoj sta seveda razširitev in povečanje materialne podlage samoupravljanja, kar je — tako poudarjajo na Hrvaškem — udarna naloga plana in naše celotne družbene in politične aktivnosti v tem razvojnem obdobju. V zvezi s tem gre seveda za več stvari, nujno pa je predvsem, da postanejo organizacije združenega dela in delovni človek prevladujoči dejavniki v delitvi družbenega proizvoda, in sicer ne le v formiranju, temveč tudi alokaciji sredstev razširjene reprodukcije.

Do 1975. leta se mora delež organizacij združenega dela v gospodarstvu v delitvi družbenega proizvoda nujno povečati od 58,3 odst. v 1970. letu na 62,7 odstotka, medtem ko mora delež teh organizacij v financiranju gospodarskih investicij dosegiti 50 odstotkov (v primerjavi s 33 odstotki v 1970. letu). Podatki zaključnih računov za 1970 leto namreč kažejo, da ima hrvaško gospodarstvo najslabši položaj v delitvi družbenega proizvoda. To je posledica, menijo, najvišjih prispevkov na osebne dohodke (ki na Hrvaškem predstavljajo 16,2 odst. družbenega proizvoda) in relativno visokega davka na promet blaga na drobno (10,2 odst. stroška družbenega proizvoda). Zato je pravljeno, da se ravnava t. im. instrumenti v obdobju do 1975. leta najbolj zmanjšajo, kar pa seveda ne bo lahko. Načrtovalci so izračunali, da bo imelo izboljšanje deleža gospodarstva v delitvi družbenega proizvoda za 4,4 odst. skupni učinek 13 milijard dinarjev, kar bo zanesljivo pomembno povečalo sredstva za razširjeno reprodukcijo.

Očiščeno ogledalo odgovornosti

Odlučno izvajanje programa za izboljšanje položaja gospodarstva v delitvi in razširjeni reprodukciji bo pripomoglo, da bo mo spremembe v političnem in gospodarskem sistemu izvajali v družbenem in političnem življenju, da se bodo samoupravljanju na široko odprla vsa vrata in kanali, obenem pa bodo zrasli tudi jezovi zoper centralizem v odlučanju in administrativno koncentracijo sredstev, očiščeno bo potemelo in pozabljeno ogledalo javne odgovornosti, okrepljena vrednot samoupravnega sistema, odgovornost tistih, ki so ustvarili ali ustvarjajo težke hipoteke izgub, nepokritih investicij, zamujenega koraka v državi in svetu. Izvršni svet in sabor ne bosta več »poštni nabiralnik«, v katerega bi lahko metali takšne zahteve. Različni zahtevki za pokritje izgub — prekoračitve — in investicij in nepokritih investicij — predstavljajo skupaj s finančnimi problemi, izhajajočimi iz prenosa zamažene hrvaške bilance federalnega gospodarstva za poslovni sklad, ki je bil 1970. leta 2,8 milijard dinarjev. Zato bo bodoča politika terjala — pri čemur bo nujno potrebno upoštevati resnične probleme — da bodo tu reševali takšne probleme samo (ali maksimalno) s svojimi prizadevanji.

Somrak vseh investicij? - Ne

Celoten srednjeročni načrt Hrvaške je pretežen z nalogami in politiko usmeritvenja stabilizacije, ob tem pa to opozarjajo, da prve razprave o določnih izvajalnih uk-

repah kažejo, da so še seveda nedosedlosti, da bi stabilizacijo dosledno izvajali na vseh področjih in vsi. V zvezi s tem poudarjajo v republiki, kadar govore o potrebnosti spremembe cen, da je to posebej upravičeno pri uvoznih materialih in pri nekaterih proizvodih in storitvah, katerih cene so neupravičeno nizke; take, ki ne zagotavljajo razširjene reprodukcije, še manj pa enostavno.

V zvezi z usklajevanjem porabe z razpoložljivimi sredstvi menijo v republiki, da je treba letos ostro omejiti tekočo porabo, v srednjeročni politiki pa onemogočiti čezmerno investiranje in trošenje preko dohodka, ki je na tržišču družbeno priznan. Na Hrvaškem se zavzemajo — glede na to, da so bili manj dosledni v izvajanju lanske letošnje restrikcije zamažene porabe kot druge republike, kar priznajo — za odlučno izvajanje tega jugoslovanskega domena. Zavzeli se bodo, da bo povprečen osebni dohodek rusel počasneje od proizvodnih dela, poleg tega pa bo morala republika najodločneje prispevati k urejevanju razmer na področju investicij. Sklenjeno je, da Hrvaška letos, pa tudi v naslednjih letih, ne bo prevzela novih investicij. Takšna investicijska politika seveda ne pomeni splošnega somraka investicij, temveč samo somrak nepokritih investicij. In še nekaj je pomembno — da bo v ekonomsko politiko treba vključiti ustrezne socialno-ekonomske parametre.

Resna naloga - kakšna?

Kadar govore na Hrvaškem o temeljnih vprašanjih razvojne politike, poudarjajo, da predstavljajo to, kar je v planu predvideno kot globalni razvoj, ambiciozen, vendar tudi realen načrt. Predvidena stopnja rasti skupnega gospodarstva za 7 do 8 odstotkov predstavljajo resno nalogo, in sicer posebej, ko upoštevamo stabilizacijo. Povečanje števila zaposlenih v družbenem sektorju za okrog 130 do 140 tisoč delavcev (z zamenjavo naravnega odliva za okrog 155 tisoč delavcev), omogoča realno angažiranje prirastka in števila zdomec.

Napovedujejo, da bo prišlo v socialno-ekonomski strukturi prebivalstva do nadaljnjih pozitivnih sprememb, tako da bo do 1975. leta predstavljalo kmečko prebivalstvo le okrog četrtno vsega prebivalstva (leta 1961 ga je bilo 44 odst.).

Predvideno je precej investicijskih vlaganj, in sicer za 50 do 60 odst. več kot v minulem obdobju — več pa pravijo, da ni mogoče načrtovati niti priporočiti. Skupni družbenih investicij v osnovna sredstva naj bi bilo za 86 milijard, od česar naj bi šlo za gospodarske investicije 87 milijard. Plan računa, da bodo nemalo sredstev vložili občani, tudi zdomec. Angažiranje tega denarja je med drugim bistveno pogoj za usrešitev programa zidanja 156 tisoč stanovanj ter pomemben pogoj za predvideno izgradnjo privatnih penzionov (zmogljivost 20 tisoč postelj).

Stvari brez pike na „i“

V naslednjem obdobju naj bi bila na Hrvaškem v ospredju industrija in kmetijstvo. V politiki razvoja industrije bo treba predvsem zagotoviti prostor za modernizacijo, rekonstrukcijo in razširitev obstoječe industrije. Takšna pa politika naj ne bi omogočila le razvoja tako imenovanih proizvodnih vej, temveč naj bi dala večje možnosti tudi tako imenovanim tradicionalnim industrijam (živilski, tekstilni, obutveni, usnjarski). Druga sestavina razvojne koncepta industrije predstavlja soočeneje gospodarskega stebra z deficitarnimi surovinami in reprodieralomom.

V zvezi s kmetijstvom opozarjamo, da je potrebno bolj popolno valorizirati možnosti Hrvaške, da se bo stabilizirala in bolj trajno specializirala v posameznih proizvodnih ter jih bolj intenzivno plasirala na domačem in tujem trgu.

Ob vsem tem pa pristavljajo, da poudarek na razvojni politiki ne pomeni zapostavljanja ali podcenjevanja drugih gospodarskih področij, ki imajo tudi velike naloge v razvoju.

Seveda pa so stvari, ki so še sporne, so dileme in naloge, o katerih bi se treba govoriti. Pri tem mislijo na Hrvaškem predvsem na to, da bi vsako reševanje tega, kar je plan predvidel glede prometnih investicij (do 1975. leta je predvideno vlaganje v ošte 4 do 5 milijard, predimenzionirani programi pa terjajo 9 do 10 milijard) in preseganje predvidenih investicij za turizem na račun akumulacije družbenega sektorja — vse to bi lahko resno ogrozilo pomembne industrijske programe razvoja in razširjeno reprodukcijo kmetijstva. Hrvaški opozarjajo, da imajo resne probleme tudi na področju črne in barvne metalurgije, kemične industrije in drugod, za katere jim je jasno, da jih ne bodo še tako kmalu razvojjali.

MARJAN KUNEJ

NIKOLA JANKOVIČ: BORIS KIDRIČ
Spomenik v Beogradu.

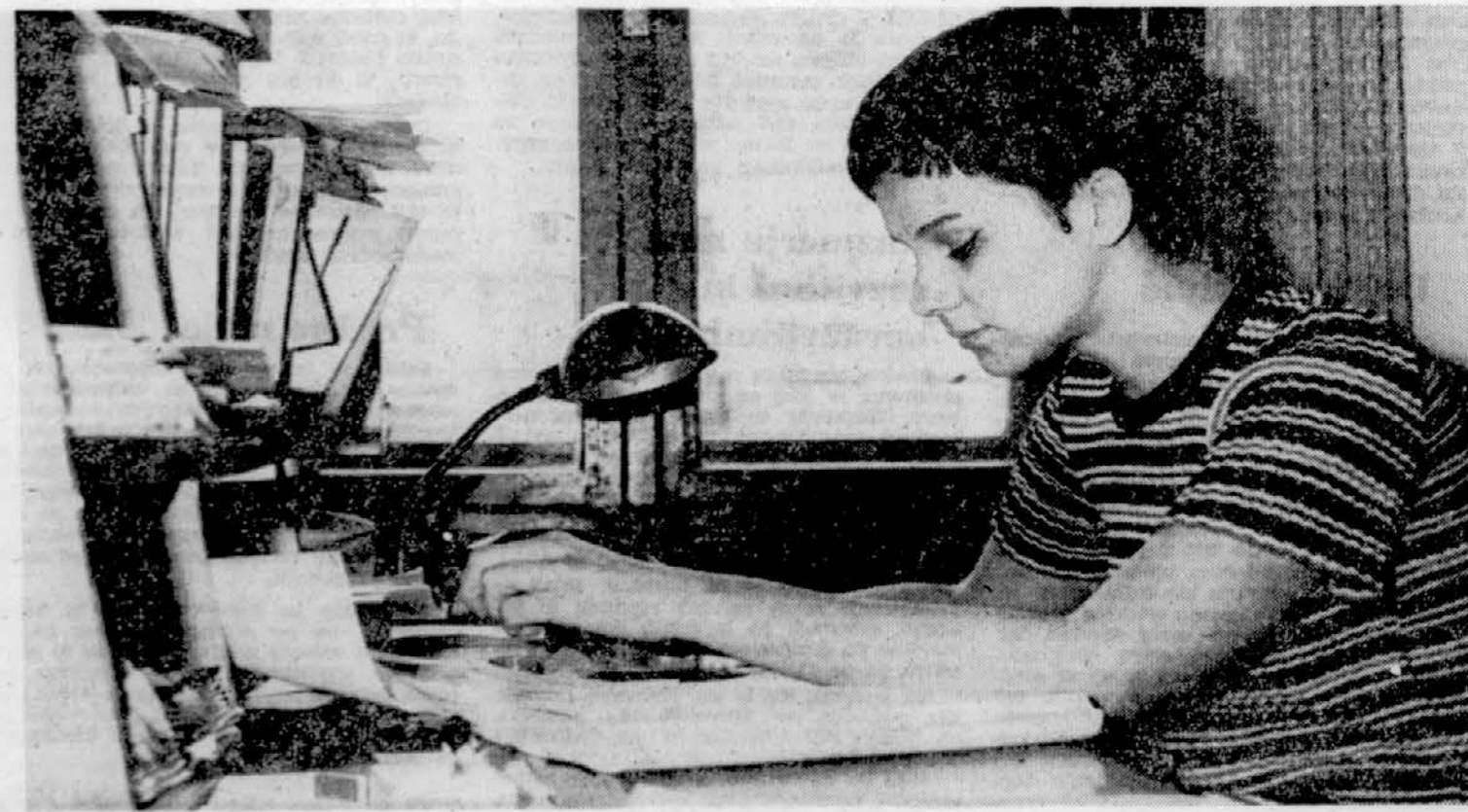
skatlah in mapah, toda hkrati sem dobil vtis, da Kidričeve gradivo v arhivu ni preveč dobro urejeno. Zlasti pa da tu ni zbrano vse.

Kakih 600 zapisnikov s seaj

Predvojne in medvojne gradiva z obravnavanjem nacionalnega in socialnega vprašanja v Beogradu nimajo, ker je v Sloveniji. Morda bi kazalo, da bi poslej kakorkoli celotno Kidričovo gradivo združili na enem mestu, kar bi omogočilo tudi bojso in lažjo študijsko obdelavo. V beogradske arhivu so pretežno zapisniki s seaj gospodarstva sveta, ki jih imajo zabeleženih okrog šeststo, kar njegova predavanja iz višje partijske šole »Djuro Djaković« oziroma višjega ekonomskega tečaja pri gospodarstvenem svetu SFRJ. Nekateri teksti so že prepisani v več izvodih, drugi so bili raztrgani in zbrani samo v koskih. Na takem strganem lističu sem naključno prebrala Kidričovo stališče iz onega časa: »1. Sovjetska zveza — prijateljica, 2. Amerika — kapitalistična. Toda odnos socialističnih dežel mora biti vselej neodvisen in socialističen. V oči mi je padel tudi Kidričev list, umerjen in dokaj lahko čitljivi rokopis, ki mu je ostal tak do boleznih in smrti. Na robu raznih zapisnikov ali tipkopisov sem odkril tudi vrsto razgibanih risbic, zlasti človeških obrazov in klobovk, ki jih je med sejami in razmišljanji risaril Kidrič.

Kdaj celotna monografija?

Osemindvajsetletna Mirjana Pavlovič, po sodobni bohemski modi kratko pristržena znanstvena sodelavka inštituta, doma iz Pošarevca v vzhodni Srbiji, je 24. decembra

MIRJANA PAVLOVIČ

Težnje po povezovanju

Nujna je širša usmeritev Jugoslavije na evropski prostor

Iz razprav v zunanje-političnih odborih zvezne skupščine

Razvoj in stanje priprav za konferenco o evropski varnosti in sodelovanju je tema, o kateri sta že večkrat razpravljala zunanje-politična odbora zvezne skupščine. Zlasti na zadnji seji odbora (24. februarja) se je ob poročilu o jugoslovanskih pripravah na konferenco, ki ga je podal predsednik zveznega sekretariata za zunanje zadeve dr. Djura Ninčić, razvila živahna razprava. Zvezni poslanci dr. Borut Bohte, Dimče Belovski, Pecotič, dr. Joža Vilfan, Bogdan Osolnik in sekretar mednarodne komisije slovenske skupščine Silvo Devetak, ki je na seji sodeloval kot gost, so v glavnem menili, da je sedanji osnutek jugoslovanske platforme za konferenco preveč splošen in se ne naslanja dovolj na naše nacionalne interese.

Razen tega so se zavzemali za širši pristop od evropskih vprašanj, ne glede na konferenco. Izhajajoč iz realne analize stanja niso zapostavili niti možnosti, da konferenca morda ne bodo niti sklicali ali vsaj ne v bližnji prihodnosti sprčo poročil, da so tempo priprav na konferenco zmanjšali. Devetak se je na primer izrazil kaj slikovito, ko je spregovoril o konferenci: Kaj pa tedaj, če do konference sploh ne bo prišlo? Potem bi se znašli v vlogi tistega, ki je vse svoje premoženje stavil na enega konja, ta pa na dirki sploh ni nastopil. Njegova razprava, v kateri je obrazložil nujnost našega širšega nastopa na evropskem prostoru, je vzbudila v odborih širše zanimanje. V celoti sta jo podprla zvezna poslancina Belovski in dr. Vilfan. Zato jo v skrajšani obliki objavljamo.

Ne samo konferenca

Devetak je najprej poudaril, da bi morale biti priprave za evropsko konferenco samo del naše evropske politike in jugoslovanske usmeritve na evropski prostor. Očitno je namreč, da resujejo večino evropskih vprašanj mimo konference in da jih bo na njej kvečjemu sprejemali na znanje oziroma potrdili dosežene rešitve. Zato je nevarnost, da ne bomo uspeli uveljaviti naših interesov, ki so vezani na urejanje evropskih razmer, če borbo čakali samo na konferenco. Poleg tega ne gre samo za vprašanje varnosti, temveč za uveljavljanje jugoslovanskih interesov v Evropi na vseh področjih, od neodvisnosti do gospodarstva, kulture in znanosti.

Izhajati iz realnosti

Po Devetakovem mnenju bi morali podrobneje izdelati naš koncept za vključevanje socialistične Jugoslavije v sedanji in v bodoči sistem evropske varnosti oziroma odnosov. Pri tem pa bi morali brez iluzij izhajati iz današnje evropske realnosti, za katero je značilna dosledna razdeljenost večine držav na dva bloka, globalna dominacija dveh supersil, določeno ravnotežje sil itd.

Se bolj bi bilo treba obdelati in v praksi uveljavljati zamisel, da je neblokovska, socialistična in stabilna Jugoslavija v interesu ne le jugoslovanskih narodov in narodnosti, temveč v neposrednem interesu vseh evropskih držav, vključno z njihovimi blokovskimi strukturami; zaradi tega pa je treba takšno Jugoslavijo vgrajiti v sistem evropskih odnosov kot trajan (!) element stabilnosti in ravnotežja na celini.

Tak pristop seveda ne bo našel na nekakšno manifestatavno podporo evropskih vlad. Bistveno je to, kar se dogaja že danes, da nas bodo pri tem potihem, dejansko podpirale mnoge, zlasti majhne evropske države, ki se sicer pokoravajo blokovski disciplini, a vidijo v nevezani Jugoslaviji uveljavitev načel, ki jim če ne drugače pomagajo širiti njihov manevrski prostor znotraj blokov.

Devetak je menil, da bi bilo moč v koncept neblokovske Jugoslavije kot trajnega elementa evropskih odnosov pridobiti zelo širok krog evropskih demokratičnih sil. Poleg tega, kar že delamo, bi bilo po nje-

govem koristno, če bi se naprej razvijali vsebinsko zasnovani, ki smo že oblikovali v zvezi z moskovskim sestankom evropskih komunističnih partij leta 1970, na katerem so govorili o sklicanju kongresa evropskih narodov. Takrat smo se med drugim zavzeli za širše sodelovanje evropskih političnih sil, ne samo komunističnih partij. Na podlagi interesov naše evropske politike bi bilo treba zdaj razviti — po mnenju Devetaka — bolj organizirane stike zlasti SZDL z demokratičnimi evropskimi silami in gibanji.

Spričo bi bilo treba preučevati, dalje, nova dejstva, ki vplivajo na naš položaj. Nujno bi bilo analizirati predlog o tesnejšem sodelovanju med ZRN, Avstrijo, Italijo in Jugoslavijo, ki ga je že 13. novembra lani sprožil avstrijski kancler Kreisky in so ga pozneje ponovili na sestanku socialdemokratskih voditeljev teh dežel. Po Devetakovem mnenju bi lahko bilo to sodelovanje, skupaj z že razvitim balkanskim sodelovanjem, pomemben element našega evropskega položaja.

Enakovredne evropske meje

Se bolj pogumno kot doslej bi bilo treba v naših evropskih prizadevanjih poudarjati nujnost definitivnosti ne samo meja v centralni Evropi, na Odri in Nisi, v zahodnem Berlinu, temveč tudi v južni Evropi kar zadeva tudi albansko in grško mejo. Povsem jasno je treba imeti pred očmi, da umetno ohranjanje pri življenju problema 22 km jugoslovansko-italijanske meje, na primer, ustvarja dodatno žarišče v Evropi, ki bi lahko resno zaviralo odnose ne le na Sredozemlju, temveč tudi splošni tok evropskih odnosov in ki bi utegnilo celo ogroziti cilje konference. Prav zaradi tega bi bilo treba to vprašanje in skupnem evropskem interesu likvidirati — v duhu sedanje smeri urejanja evropskih problemov.

To bi po Devetakovem mnenju se bolj poglabilo že sedaj dobre stike z Italijo, medtem ko je neurejenost tega vprašanja Damoklejev meč, ki visi nad njimi.

Okrepiti ekonomsko prisotnost

Vsebinsko zasnovano jugoslovanske evropske politike bi bilo treba dopolniti z ekonomskimi interesi Jugoslavije na evropskem prostoru. Pri tem bi se lahko naslonili na

posamične dvostranske in večstranske pobude, ki jih poskušamo že izvajati. Devetak je s tem v zvezi omenil prizadevanja, da bi na širši podlagi uredili naše odnose z EGS (v duhu memoranduma, ki ga je Jugoslavija poslala vsto ministrov EGS novembra lani) in poglabili sodelovanje s SEV spričo novih tendenc razvoja te skupnosti. S posebno pozornostjo pa bi bilo treba ugotoviti, kakšne so možnosti za večjo uveljavitev naših ekonomskih interesov komisije OZN in za povečanje njene dejavnosti.

Del neuvrščene politike

Vsi navedeni elementi našega tesnejšega povezovanja z Evropo na političnem, ekonomskem in na drugih področjih sestavljajo jugoslovansko evropsko neuvrščeno politiko, ki je del splošne neuvrščene usmeritve Jugoslavije v svetovnem prostoru. Zaradi tega bi bilo treba ta koncept še bolj izpopolniti in ga kot enega od pomembnih vidikov vključevati tudi v sedanjo dejavnost nevezanih dežel ter v priprave za ministrski sestanek teh dežel v letošnjem letu.

Nacionalna preokupacija

Prizadevanja Jugoslavije na evropskem prostoru se ne morejo omejit zgolj na dejavnost enega ali več državnih organov. Zajeti bi morala gospodarske, znanstvene, kulturne in druge sredine naše družbe kot problem, ki zadeva interese sleherne samoupravne in družbene skupnosti, delovnega kolektiva pa tudi posameznika. Če je bil za Veliko Britanijo odnos do Evrope nacionalna obsesija, je dejal Devetak, bi moral postati za nas, ki živimo v drugih pogojih, vsaj preokupacija slehernega izmed nas: kot problem, ki je neposredno povezan z našimi življenjskimi perspektivami. Na koncu je Devetak predlagal, da bi z avtoritativnim dokumentom, ki naj bi ga sprejeli v zvezni skupščini ali v zveznem izvršnem svetu, opozorili evropsko javnost na naše zamisli, ki so del splošne evropske smeri urejanja odnosov. Ze s samo prisotnostjo takega dokumenta bi okrepili jugoslovanski neblokovski položaj, izrazili svojo odločenost za nadaljevanje te smeri in v sedanjem trenutku izrazili tudi trdnost Jugoslavije. S. K.

Portret tedna

Richard Milhous Nixon

»Teh sedem dni bo spreminilo svet.« je rekel Nixon.

O tem je bil trdno prepričan. Ali pa tega se sam ni verjel.

V prizorih pravkar minuli kitajskih dni je bila taka resnična neresničnost; neulovljiva, težko opredeljena, na vso moč nedoločna. Po srečanju med najbolj ideoloiziranim iz vrst vodilnih državnikov, Mao Ce Tungom in največjim pragmatikom med njim, Richardom Nixonom, je postalo v besedah skupnega sporočila vse kristalno jasno in hkrati vse megleno.

Tak je Richard Nixon kot osebnost in kot predsednik ZDA, Posoda, v katero se skoraj neopazno, a hitro živajo današnje vsebine in iz nje iztekajo večerjaje. Dejavniki, ki prav spričo tega prono ter učinkovito nastopa prav z optimalne prezidentске točke — iz presečišča ali skupnega težišča raznorodnih interesov.

To omogoča, da nekdanji eden najbolj konservativnih politikov Amerike in nosilec črno-belih predstav o svetu danes podira zidove sodb in predsodkov, zaslih iz večerjajnega sveta. To tudi omogoča, da pred desetletjem zagrenjen in poražen kandidat ganes vodi silo velikanov v usodnih pogajanjih z vsem drugim svetom. Kdo bi si mislil!

xxx

Upravnik farne s limonami Frank Nixon in njegova žena Hannah gotovo ne, ko se jima je 9. januarja 1913 v kraju Yorba Linda pri Los Angelesu rodil drugi med petimi otroki. Tudi devet let pozneje ne, ko so se preselili v Whittier in je oče odprl stacijo in bencinski črpalnik, pa je Dick hodil v šolo in kolez ter v prostem času delal pri očetu. Šele na univerzi Duke, kamor je prišel s priborjenim štipendijem in kjer je bil odlični jurist ter zmogovalec govornik, šele tedaj se je v poznejšem odvetniku zaiskrilo nekaj. Tu nekaj ga je po poroki in po vojni, ki se je končala z našiki kapitana korvete na Pacifiku, bliskovito potegnil v zvezni predstaviški dom, v senat in naposled na podpredsedniško mesto pod Dwightom Eisenhowerjem. Toda v letu 1962, ko ga je John Kennedy za las prehitel na polj v Belo hišo in ko je izgubil voljo na guvernerstvo v Kaliforniji, si je pred novinarji povpreči bridek epilog: »Tako, gospodje od tiska, zdaj si lahko oddahnem. Zakaj odslej ne bo več Richarda Nixona, ki bi ga lahko brcal na okrog.«

Kako zelo se je motil! Kako zelo so se motili!

Desetletje kasneje je stal na kitajskem zidu. Čez tedno po stopaj skozi vrata Kremlja.

xxx

V Belo hišo je prišel, ko je Združene države trgala najhujša kriza zadnjega stoletja. V Vietnamu so zagazile tako, da ni bilo videti konca. Doma so se nakopičili eksplozivni problemi: inflacija, brezposelnost, nebrzdana urbanizacija, onesnaženje življenjskega okolja, pekoče črnsko vprašanje, mamutske razsežnosti vsega od državnega aparata do gospodarstva, silovit razkol med ustaljeno družbo in zankujučim, revoltirano mladino. Amerika se je nevarno lovila v negotovosti.

Zdravljenja so se lotili — kakor se temu pač pravi — pri najbolj grojnom tvoru, v Vietnamu. A strikno na dva načina. Prvi je bil svietnamizacija. Tu so v 36 mesecih zmanjševali število ameriških vojakov s 549 tisoč tako, da jih bo, kot pravi Nixon, prviga maja letos samo še 69 tisoč. Toda okrepili so saigonsko vojsko; ojačili so bombni pritisk; udarili so v Kamboždo in s saigonskimi delegatij v Laos; raztrili so vojno.

Drugi način je bil skrit v široki usmeritvi javne pozornosti k »območju onkraj Vietnamu. Posredilo se je, vsaj v bistvu, Amerika vse manj razmišlja o svetu skozi Vietnam in čedalje bolj skozi tricot sil velikan ali skozi peterkot svetovnih centrov moči. Vietnam se je spreminjal v sicer še boleč, a vendarle stranski problem.

V območju onkraj Vietnamu pa so razvrstili mednarodna vprašanja različno, jasno in logično, kakor še nikoli v ameriški zgodovini. Tako logično so to storili, da sega logika že kar predaleč in se včasih zdi, kakor bi bili dejansko stanje tu in tam malec patgnili na analitične sheme.

V sredice vsega, v izhodišče sleherno

strategije in akcije je interes Amerike. Okrog tega pa je nasutnih več krogov.

V prvem, najvažnejšem krogu je poleg Amerike še Sovjetska zveza in zdaj Kitajska. V temeljih trikota naj bi veljali razmeroma preprosta mehanika in geometrija. Razmerje s Sovjetsko zvezo je v skrajni konsekvenci zasnovano na ravnotežju sil, oprtem ob železje. ZDA hočejo imeti ne več premoč, temveč »zadostna sredstva za odvrtaenje napadov. Po Nixonu in njegovem drugem jazi Kissingerju obstaja s Sovjetsko zvezo jedrsko-raketna »partiteta«. Premoči ni več potrebna, a partiteto je treba obrzati za vsako ceno. Znotraj tega temeljnega odnosa pa obstajajo široki pasovi možnega sporazumevanja: ob SALT, ob razmerah v Evropi, ob Bliznjem vzhodu, ob gospodarskem sodelovanju. Kaj pa na primer ob Sredozemlju ali, kar je še važnejše, ob Kitajski? Tu je še vse odprto, tu še vse čaka majskega srečanja v Moskvi. S Kitajsko pa — ob Indokini se nadalje nesporezum, ob Taiwanu pomembno ameriško posuščanje, ob Japonski vsi močoci dvomi. Pač pa obstaja temeljni sporazum o zelo važni stvari. Na thimorskem območju naj se nihče ne trudi za prevlado — niti ZDA niti Kitajska niti »kdor boji tretjje. Osti te formulacije ni treba dolgo iskati. Blazi jo drugo soglasje, tisto namreč, ki dovolj zavzavno pravi, da naj ne gre za povezovanje »oper tretjje.

V drugem krogu so odnosi z zaveznicami. Tu je Ameriki jasno, da so otroci zrasi in se okrepili, da hočejo biti samostojnejši in da ga glede tega treba popustiti. Toda z dvema zadržkoma. Prvi, nikdar naj nihče ne zdvoim, kdo je vodje v zahodnem taboru. Samostojnost manjših in mlajših partnerjev je naravna in gaželena, toda do določene mere. Mera se lahko spreminja, spreminja jo seveda razmerje sil, a o temeljnih rečeh ni dvoma. In drugič, večje neodvisnost in moč naj si zavezniki plačajo. Tu se ZDA prav nič ne obotavljajo uporabiti hudih sunkov in pritiskov. Conaljevji grobi nastopi v monetarni krizi so to izpricali očitno, kar se da.

V tretjem krogu je »vse preostalo«. Ne ravilje dežele, tretji svet, neuvrščeni, »vse zone«. Tudi tu je ameriška politika diferenciacna kot morda se nikoli. Generalne formule skoraj nima. Ravna se po tem, kje leži kaka država, kakšen je interes Amerike zanjo zdaj in v prihodnje. Manj pa se ozira po notranji naravnosti teh dežel. V tem je bistven premik. Ideološka slika sveta je skoraj razpadla.

Tako so Združene države pod Nixonom v načelu opustile vlogo svetovnega redarja ali žandarja. Znotraj tega načela se seveda skrivajo posamične presoje. Richard Nixon namreč v nedavni poslanici kongresu pravi: »Branili bomo svoje interese vselej in povsod, kadar in kjer bi bili po svetu ogroženi. Kako, s kakšnimi sredstvi in s kolikšno intenzivnostjo, to je prepuščeno vsakokratnemu premisleku.

V zvezi s tem nastaja vti, da je predsedniška figura Richarda Nixona skrajno prirejena interesom Združenih držav v spreminjačem se svetu. Razlaga, da je Nixonov osebni alfa in omega ponoven uspeh na predsedniških volitvah, da bila enako enostranska kakor sodba, da vodi Ameriko v svetovnih odnosih je kratkovidni egoizem in ne dolgoročni interes. Osební volilni interes in dolgoročni državni egoizem pa delujeta močno, o tem ni dvoma.

Zunanji videli egoizma, osebnega in državnega, se lahko kažejo zdaj v prijanzih zdravilnih in stiskih rok, zdaj v trnastih pogajanjih, zdaj v uporabi sprotne profinoziti in trde sile hkrati, zdaj celo, v velikih posnetkih vietnamske groze. A o osnovni skupni kakovosti teh stališč in prijemov skoraj ne more biti dvoma. To je računalsko mrzla, do skrajnosti racionalizirana politika; izhaja iz težnje, da bi bila čimbolj osvobodena čustvenih podtonov in predsodkovnih megla, pa čim bolj osredotočena na cilj in učinek. Njeno glavno gibalno je interes v svetu, kakršen je. Njena glavna slabost je tedaj nepopolna presoja sveta in možnost napak, ki iz tega izvirajo.

Zato ima Nixonova Amerika čedalje manj sovražnikov ali prijateljev. Ina pa čedalje več nasprotnikov ali zaveznikov. In to je bolje — če je v tako spreminjenih odnosih manj napadnih računov.

DUSAN DOLINAR

Ciper

Nemirno sožitje

Dvanajst let otoške republike

Na Cipru, tretjem največjem sredozemskem otoku, vihra šest zastav: ciprska, grška, turška, britanska, zastava OZN in ameriška. Ciprska zastava je džavna, grška in turška vihra nad vojašnicami grških in turških vojakov, britanska v ovihih, v katerih je 20.000 vojakov njenega veličanstva, zastava Združenih narodov je simbol 4.500 pripadnikov »modrid čelad«, ameriška pa je na drogu v bazi za prestrezanje signalov s satelitov.

Zgodovina Cipra je vse prej kot mirna. Ta, v antiki helenski otok je bil nekaj časa pod vladavino antičnega Rima, potem je sodil k bizantinskemu cesarstvu, leta 1191 ga je zasedel angleški kralj Richard I. in iz njega naredil sbazoz za križarje, v 16. stoletju so ga zavzeli Turki, leta 1878 pa ga je v imenu Turčije prevzela v upravljanje Velika Britanija. Leta 1914 je postaj kronska kolonija, »Pravi Cipranci naj bi bili po uradnem imenju samo Grki, ki menijo, da so Turki, ki so prišli na otok pred štiristo leti, pravzaprav »sviljivci«. Danes živi na otoku okoli 530.000 Grkov, okoli 100.000 Turkov, drugi prebivalci pa so Armenci in pripadniki nekaj manjšin.

EOKA in londonski sporazum

Takoj po koncu druge svetovne vojne je Grčija zahtevala enozis — priključitev Cipra. Na otoku je nastala organizacija ciprskih borcev EOKA, katere politični in duhovni vodja je bil nadškof Makarios, vojaški pa polkovnik in pozneje general Grivas. Resnični cilj EOKA ni bila samostojnost Cipra, ampak priključitev h Grčiji, temu pa sta se uprli tako Britanija kot Turčija. Makaria so leta 1956 deportirali na Seychelske otoke. Leta 1959 so se začela pogajanja za ureditev ciprskaz krize, ker je Turčija nasprotovala priključitvi otoka h Grčiji. Po pogajanjih v Zürichu in Londonu so sklenili sporazum, po katerem naj bi Ciper postal neodvisna republika.

Po londonskem sporazumu so Britanija, Grčija in Turčija sodegovorne za notranjo stabilnost in zunanjo politiko otoka, kar so potem vnesli tudi v ustavo nove republike. Ze od vsega začetka so bili Grki prepričani, da daje ustava preveč pravice Turkom. Dasiravno je na otoku le 17 odstotkov Turkov, so v parlamentu in admistraciji dobili 30 odstotkov sedežev, vojski naj bi dali 40 odstotkov vojakov, vlad, pa tri izmed sedmih ministrov. Predsednik republike je postal Makarios, podpredsednik — Turak Kükük, ki je dobil pravico veta na vse pomembnejše odločitve. Tudi v parlamentu so turški poslanci dobili pravico veta.

Prav ta pravica veta je že na začetku zavrla politično in davčno življenje na otoku. V takšnih razmerah je Makarios novembra 1963 predlagal trinajst dopolnil k ustavi, po katerih naj bi podpredsedniku republike vzeli pravico do veta, združili policijske sile ter občinske uprave, ki so bile ločene za Grke in Turke še od britanske vladavine. Makarios se je zavzel tudi za proporcionalno razdelitev oblasti, se pravi po številu grškega in turškega prebivalstva. Ankara je to zavrnila, ciprski Grki in Turki so se jeli oboroževati in konec decembra so se vneli boji, v katerih so pobili nekaj tisoč ljudi, največ Turkov. Turčija je zagrozila z oboroženo intervencijo, Kükük je izjavil, da je republika nehala obstajati in da so se njegovi rojaki zatekli pod varstvo turške vojske in policije na otoku — in da nameravajo ustanoviti ločeno državo.

Februarja 1964 je OZN poslala na otok smodre čelade, sicer le za tri mesece, vendar so na Cipru se danes. Generalni sekretar OZN je poslal na otok tudi svojega predstavnika Osoria-Tafalla, nekdanjega ministra v španski republikanski vladi in pozneje meliškega državljan. Za tega spretnega diplomatika pravijo, da je glede na razmere veliko storil že s tem, da je pripravil ciprské Grke in Turke do tega, da se se zmerom strinjajo z navzočnostjo smodrih čelade na otoku.

Grivasova vrnitev

Vendar »ciprskoga problema« od leta 1964 do danes niso rešili niti s »pogovori petih« (med predstavniki ciprskih Grkov in Turkov, Grčije in Turčije ter OZN), na otoku so še zmeraj mešane vasi, v mestih so turške enklave. V napetem ozračju je kdaj pa kdaj izbruhnilo in kazalo je, da se bosta Grčija in Turčija spopadli zaradi otoka. Novi grški vojaški režim sprva ni hotel slabšati svojega položaja z »strovanjem ciprské krize, v zadnjem času pa so v Atenah drugaznega mnenja. Tako na primer Atene niso ovirale generala Grivas, da se je vrnil na Ciper, od koder je moral pred leti, ko je razglasil Makaria za sidsajalca enozisa. V februarju pa so Atene še poslalsle položaj, ko so Makariu

poslale ultimatum zahtevo, naj ustanovi »vlado nacionalne enotnosti« (samo grško, v njej pa naj bi bil Grivas obrambni in notranji minister, kot se je zvedelo pozneje) in naj orožje, ki ga je uvozil iz CSSR, izroči silam OZN.

Po tistem, ko je Grivas v začetku lanske jeseni prišel na Ciper, je bilo silšiti za dve domnevi: ali to z »oboroženimi privrženci strmoglavil Makaria ali pa bo ustanovil politično gibanje, katerega končni cilj bo ravno takšen. Zaradi slabih izkušenj z najbolj vnetimi privrženci enozisa (pred dvema letoma so nanj naredili atentat) je Makarios uvozil iz CSSR večje količine lahkega orožja, ki naj bi ga razdelil med svoje ljudi. Makarios namreč ne more računati z vojsko na otoku, marveč se lahko zanese le na policijo. V ciprski vojski oziroma nacionalni gardi poveljuje 1300 grških oficirjev, ki so podrejeni poljevtvu v Atenah, sicer pa so naklonjeni tako Grčiji kot generalu Grivasu in njegovemu vnetemu boju za enozis.

Ze nekaj let obstaja pet formul za rešitev ciprskoga problema:

- združitve z Grčijo;
- združitve s Turčijo;
- z demarkacijsko črto ločiti Ciper na grški in turški del in ta črta naj bi bila nova meja med Grčijo in Turčijo;
- Ciper naj ostane samostojna država, vendar bi moral postati član NATO;
- Ciper naj ostane samostojna, neodvisna, neuvrščena država, v katero se ne

bo nihče vmešaval od zunaj in ki naj sama rešuje svoje probleme.

Prva in druga rešitev ne prideta v poštev. Tretja je težko izvedljiva, vendar pa niti tedaj, če bi ustrezala Grčiji in Turčiji, ne bi bila všeč Britaniji, pač pa ZDA. Četrto rešitev vsiljujejo Cipru iz tajine, in sicer iz središč, ki bi rada na otoku izvala kaos, nato pa postavila na oblast takšne ljudi, ki bi podpisali pristop k NATO.

Edina normalna, realistična in perspektivna rešitev s stališča ciprskih interesov in današnjih mednarodnih razmer je pet, po kateri naj bi Ciper pustili pri miru in mu omogočili nadaljevati politiko samostojnosti in neuvrščenosti. Uspoštovati je treba nekaj dejstev:

— Ciper je v desetih letih samostojnosti gospodarsko močno napredoval, življenjska raven ljudi se je dvignila, mesta so se razvila, prav tako vasi (in če bi bil mir na otoku stabilnejši, bi se gospodarstvo lahko zelo okrepilo z razvojem turizma); — zarotniki na otoku so v manjšini, vanje sodijo večinoma nepreračunljivi politiki, fanatiki in deloma tudi plačanci.

Mir na Cipru je pomemben predvsem zaradi splošnih razmer v tem delu Sredozemlja, bližine Bliznjega vzhoda — zlasti v času, ko kaže, da se ZDA in SZ prizadevata izogniti se zaostrovanju položaja na Bliznjem vzhodu in ko je po nekaterih znamenjih utemeljeno sklepati, da bo na taki valovni dolžni potekal tudi del pogovora med Brežnjevom in Nixonom.

STANE IVANČ

NADSKOF MAKARIOS

Zahodnonemški turizem

Obeta se dobra sezona

Že 60-odstotkov predvidenega kontingenta za Jugoslavijo

OD NAŠEGA BONSKEGA DOPISNIKA

ZAHODNI BERLIN, marca — Nekatera velika zahodnonemška turistična podjetja so rezervirala že 60 odstotkov predvidenega kontingenta za Jugoslavijo, kjer je na voljo 11.000 postelj več kot lani. Turistični strokovnjaki predvidevajo, da se bo priliv zahodnonemških turistov letos povečal za 10 do 12 odstotkov. Obeta se dobra sezona. To so temeljne informacije z zahodnonemške 6. mednarodne turistične borze (ITB), nekakšnega turističnega velesejma, na katerem se je ta teden predstavilo 220 potovalnih agencij iz 17 držav.

ITB je najpomembnejša turistična informacijska prireditelja leta. Na njej merijo puls bodočemu turističnemu razvoju, ker so zahodni Nemci najbolj turistični narodi v Evropi, so ocene in napovedi zahodnonemških potovalnih agencij odločilne za oceno razvoja turizma na kontinentu.

Jugoslavija že od vsega začetka sodeluje na tej borzi. Letos je na seznamu udeležencev 13 podjetij: Dalmacijaturist, Split, Generalturist, Zagreb, Avala, Budva, Liburnija, Opatija, hotelsko podjetje Učini, Inex Adria Airways, Ljubljana, Inex-Turist, Frankfurt, Istraturist, Umag, Jadrolinija Rijeka, JAT, jugoslovanski turistični urad, Kompas, Ljubljana, in Kvarner Express. Kakih 20 turističnih delavcev je stalno na voljo obiskovalcem, na strokovne ogleda v zahodni Berlin pa je prišlo ta teden 72 izvedencev iz Jugoslavije.

„Pod 3.40 ne gremo!“

Naše zanimanje za ITB je razumljivo. Stevilo zahodnonemških potovanj v Jugoslavijo nenehno narašča. Jugoslavija je po nekaterih informacijah (za Avstrijo, Italijo, Španijo in Švico) na petem mestu v seznamu najbolj priljubljenih turističnih dežel. Lani je obiskalo Jugoslavijo 1.363.000 zahodnih Nemcev (12 odstotkov več kot v sicer ne zelo uspešnem letu 1970), prenočitev pa je bilo 9.645.000 (18 odstotkov več kot predlanskim). Za letos pričakujejo prav takšen skok, razlogov za to je več.

Najprej: revalorizacija zahodnonemške marke. Zahodnonemški časopisje je pred kratkim pisalo, da se bo dopust v Jugoslavijo (za zahodne Nemce) pocalil za 13 odstotkov. Predstavniki potovalnih agencij v Berlinu to odločno zanikajo. »Zdaj smo izvedemo na istem kot lani,« trdi Jobst Bergerhoff, predstavnik podjetja »Necker-mann und Reisen« (NUR), ki bo letos organiziral dopust na Jadranu za 70.000 ljudi (deset odstotkov svojega celotnega prometa). Pogodbe z jugoslovanskimi podjetji so sklenili že lani, in sicer na dolarski podlagi. Zda hočejo naša podjetja obračun v razmerju 1:3,50, zahtevajo torej za dolar tri in pol marke, čeprav je dolar deloma že pod mejo 3,20. Zahodnonemška podjetja so se dogovorila, da ne gredo pod 3,40. Razen tega je v Berlinu slavno skrivnost, da so se po devaloraciji dinarja hotelske cene v Jugoslaviji povečale za povprečno 20 odstotkov. »Organizirane dopuste torej ne bo omejili, velika prednost pa je še, če ne bo bistveno dražji. Nedvomno pa bodo nekoliko na boljšem tako imenovani individualci, ki bodo živeli po maloprodajnih cenah v manjših turističnih krajih. Nekaj revalorizacije torej bo.

Skrbi za dobro hrano

Drugi razlog za dobre možnosti našega turizma: naši hoteli že vedno dovolj skrbijo za dobro hrano. »Glede hrane nimamo praktično nobenih pripomb,« pravijo tudi predstavniki TUI, največjega zahodnonemškega potovalnega koncerna, ki združuje znana podjetja Scharnow, Hummel in Touropa. V drugih državah, tako v Italiji in Španiji, so bili v tem pogledu takoj zanižani, zato kljub razmeroma nizkim cenam letos ni pričakovati, da bi se število nočnin v teh deželah bistveno povečalo. V berlinski agenciji »Jugoreisens« trdijo, da bodo letos potovalci v Jugoslavijo skoraj vsi tisti, ki so bili lani v Španiji, predlanskim pa v Jugoslaviji; primerjali so in spoznali kje je boljše. Pri »Jugoreisens« so imeli ob koncu februarja enkrat več rezervacij za Jugoslavijo kot lani v istem času.

vali v Jugoslavijo skoraj vsi tisti, ki so bili lani v Španiji, predlanskim pa v Jugoslaviji; primerjali so in spoznali kje je boljše. Pri »Jugoreisens« so imeli ob koncu februarja enkrat več rezervacij za Jugoslavijo kot lani v istem času.

Dobra je tudi orientacija na gradnjo hotelov s 300 do 500 posteljami kategorije »B«. Takšni hoteli niso ne preveliki ne premajhni, zagotavljajo komfort in hkrati dovolj miru. Tudi veliki hoteli ne odbijajo, če so ustrezno grajeni (kakor na primer kavcanski »Albatros«), ne perspektivna investicija pa so betonske grmade kakor v Borčićih pri Budvi.

Hude pripombe

Velikega pomena za razvoj turizma so tako imenovane »stranske dejavnosti« in tu je na turistični borzi slišati hude pripombe. Pretirano »navzgor in navzdol«.

Ponekod ni nobene možnosti za kakšno koli razvedrilo, drugod pa je toliko, da vso noč ni mogoče zatisniti očesa. »Godbeniki morajo izginiti s teras« — to je zapoved turističnih izvedencev.

Dobro je, da je dovolj priložnosti za vožnjo s motornimi čolni, poskrbeti pa je treba, da ne bodo ogroženi kopalci in da pred kopalskimi plažami ne bo hrupa. V Dalmaciji je to urejeno, v Istri pa po sodbi vseh poznavalcev še vedno vladajo »zakoni džungla«, predvsem zaradi brezbratnosti pristojnih oblasti.

Pripombe so tudi zaradi pomanjkanja vode v poletnih mesecih, predvsem na Crnogorskem primorju, in zaradi umazanih plaž. Bilo je tudi negotovanja zaradi slabe postrežbe v restavracijah, toda predvsem v velikih hotelih.

Zanimivo je, da so pri vseh zahodnonemških agencijah — pri NUR, pri TUI, pri GUT in drugod — opozarjali, da je treba pri gradnji hotelov ob morju misliti tudi na bazene. Bazen z morsko vodo ob morski obali je izredna privlačnost. Mnogo kopalcev, predvsem starejših, si ne upa v morje in tudi za otroke je v bazenih varnejše. Ne glede na to pa imajo ljudje občutek, kot da so sva Florida, če se kopajo v obmorskem bazenu.

Na splošno — in to nekoliko preseneča — ni bilo pripomb, češ da pri nas gradimo preveč moderne turistične objekte. Nasproti: hoteli, kakršne smo zgradili na primer v Portorožu (ki na berlinski turistični borzi veljajo za najbolj komfortne v Jugoslaviji), bolj komfortne, kot so dubrovniški in kot je Sv. Stefan), bi naj bili celo sperspektivna. Seveda pa je treba skrbeti predvsem za to, da ne bi bilo prevelike koncentracije hotelskih objektov, našo obalo je treba izkoristiti horizontalno ne vertikalno.

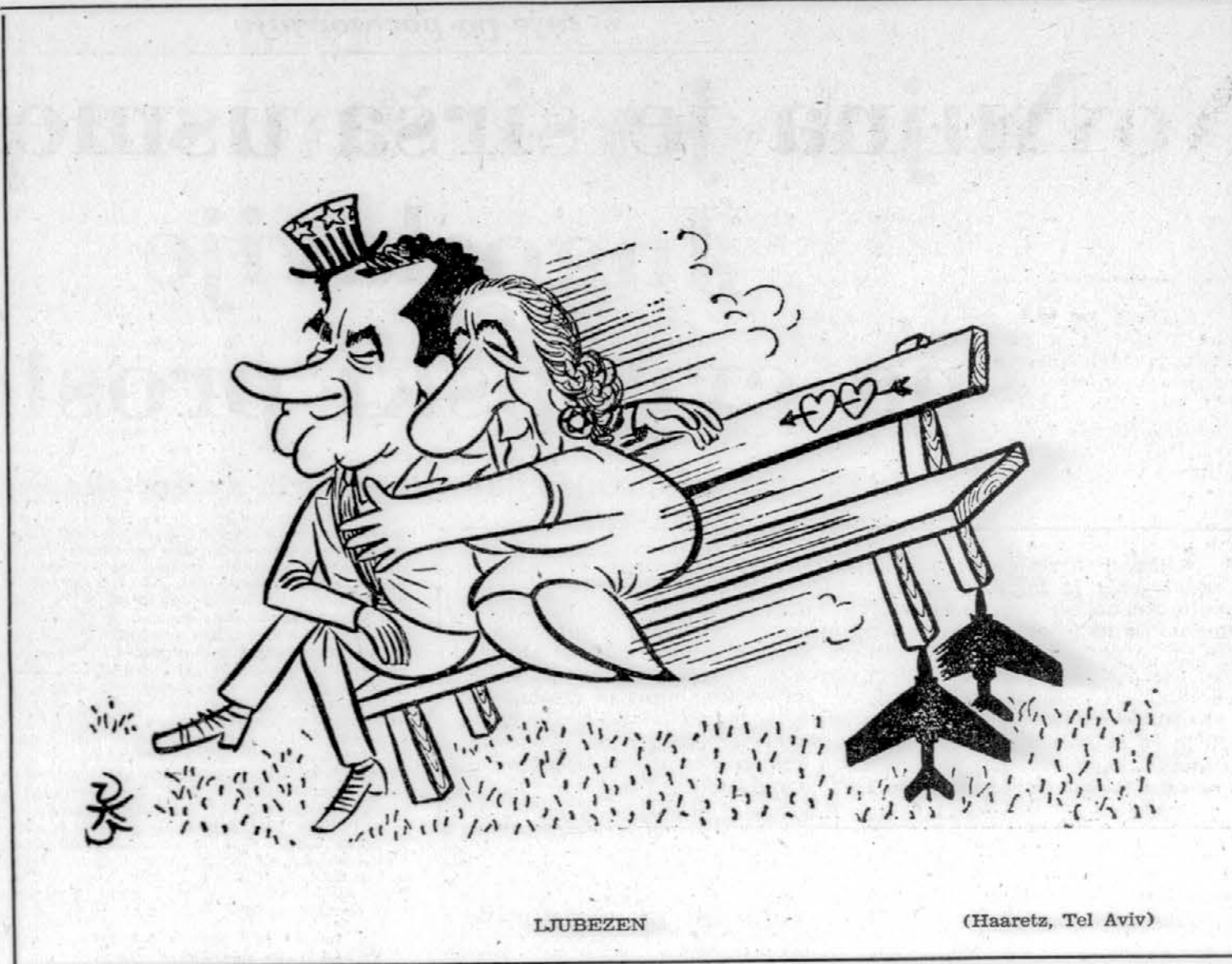
Naša turistična politika ni slaba

Jugoslovanska turistična podjetja imajo skupen informacijski prostor v osrednji dvorani berlinskega velesejma. Več tisoč obiskovalcev je prišlo po prospekte in poslušati »šibeniško klapo, osemeljski ansambel, bi v narodnih nošah vsak dan nastopa na javnih oddajah berlinskega medija. Po pripovedovanju »Kompasove« predstavnice Olge Novak se zahodni Berlinčani zelo zanimajo za zimski turizem v Sloveniji. V

latošnji zelo uspešni zimski sezoni na Bledu in v okolici je bila polovica zahodnonemških gostov iz zahodnega Berlina.

Poseben kiosk ima ljubljanski Inex Adria Airways. Njegova frankfurtska tvrdica »Grimex« je prevzela s potimi letali »dc 9« malone 90 odstotkov vseh četrtskih poletov nemških potovalnih agencij v Jugoslavijo. Čeprav je Slovenija relativno slabo udeležena v celotnem zahodnonemško-jugoslovanskem turističnem prometu, je toliko bolj udeležena pri organizaciji in »omogočanju« tega prometa. »Kompas« je agenciji »NUR« posredoval na primer 85 odstotkov vseh angažmajev z jugoslovanskimi turističnimi podjetji, agenciji »TUI« pa 40 odstotkov (Kvarner in Istra).

Facit obiska na zahodnonemški turistični borzi: Sezona bo dobra, naša turistična politika ni slaba. Letošnje leto je lahko rekordno, pod pogojem seveda, da ne bo kakšnih presenečenj glede cen. Vedno znova je slišati, da je bilo lani na vrhuncu sezone v avgustu 500 praznih turističnih postelj v sicer tako obleganem Dubrovniku samo zaradi pretirano visokih cen, tudi za 50 odstotkov višjih, kot so bile na začetku sezone. Na to naj mislimo, pravijo v Berlinu. SLAVKO FRAS

LJUBEZEN

(Haaretz, Tel Aviv)

Francija

Za kaj je umrl Pierre Overney?

„Za stvar, ki je Franciji tuja“, odgovarja „Combat“

OD NAŠEGA PARISKEGA DOPISNIKA

PARIZ, marca. Bulvar Voltaire. To široko arterijo, ki povezuje trg Republike s trgom Nation, so v večernem mraku zasedli dolgočasi, bradati golobradci, ki so prigomazeli iz vseh stranskih ulic in iz hollywood postaj podzemne železnice. Strnjene vrste manifestantov stoje kot živi zid od pločnika do pločnika in avtomobilisti ob tej večerni uri, ko se stotisoči Parižanov vračajo iz tovarn in pisarn, preklinjajo iščejo pot po nevsakdanjih ovinkih. Nad tisočoglavo množico v mrzlem vetru lahno papolajajo rdeče in črne zastave in transparenti. Čisto na čelu sprevoda nosijo vence in dva velikanška portreta bradatega fanta z naočniki, ki je čez noč postal simbol levičarskega revolta. To je René-Pierre Overney, 23-letni maoistični aktivist, ki ga je tri dni poprej na dvorišču tovarne Renault ustrelil tovarniški uslužbenec.

Spoved se počasi pomika proti trgu République. Strnjena veriga redarjev zapira pot avtomobilom, ki silijo iz prečnih ulic. Vode skupine z megafoni ob ustih dajejo ritem in ton protestnim geslom: kifjelci — morilci. Razpustite podjetniške milice. Kifjelci, kapitalist — morilci in fašisti. Dreyfus — morilec — KOF sokrivec. Da, Marchais — bolje kot v 1968.

Senca „maja 1968“

Preko Pariza je za hip spet zavel veter maja 1968. Prvič po burnih dogodkih pred štirinajstimi leti, ki so do temeljev pretresli de Gaullovo Francijo, so francoske levičarske organizacije, od maoistov do anarhistov, or-

ganizirale skupno manifestacijo. V prvih vrstah sprevoda so skupaj stopali Alain Gerstmar, ki so ga pred kratkim spustili iz zapore, Jean-Paul Sartre, Maurice Clavel, Alain Krivine, Michel Rocard — za njimi pa aktivisti in privrženci združene socialistične stranke (PSU), ki je najbolj leva sortodoksná francoska stranka, trockistični organizaciji — »komunistična zveza«, »delavski boj«, »mladinska zveza za socializem«, marksistična revolucionarna aliansa, ter petih drugih maoističnih in anarhističnih organizacij — »rdeča pomoč«, »revolucija«, »revoluciona anarhistična organizacija«, »rdeča linija« in »svetvir ljudstva«.

Smrt Pierra Overneya in levičarski gnev, ki ga je ta tragedija vzbudila, sta sprožila odmeve na vseh straneh. Toda v reakcijah je

bilo več preračunljivosti kot spontanosti. Nihče resno ne verjame, da bi se utegnil ponoviti maj 1968 — v številni oblasti. Vlado in večinsko gibanje UDR (zveza demokratov za peto republiko) bolj skrbi, kako bodo te bodočega poganjanja s sindikati za sklenitev novih kolektivnih pogodb v velikih nacionaliziranih podjetjih.

Iz vladnih krogov tudi ni bilo slišati nobene uradne reakcije na smrt Pierra Overneya. Oblasti so poskrbele le za to, da so ubijalca hitro zaslišali in postavili pred sodišče, ki mu bo sodilo zaradi uboja, policijske enote so dobile navodila, naj diskretno nadzorujejo demonstracije in posežejo vmes le, če bo njihovo potrebno. Zandarmerske enote v čoladah, oborožene s pendreki in bombami solzivca, so res ostale skoraj nedevne v stranskih ulicah in le ob koncu manifestacije se je razvelj krajši spopad z nekontroliranimi elementi, ki se niso odzvali pozivu organizatorjev, naj se razidejo.

Levica med seboj

Zdi se, da v državnem vrhu mirno opazujejo, kako se levica boje med seboj. Vlogo tožnika in razsodnika je namreč togotil prevlečena komunistična partija. Komunistični dnevnik »Humanité« je dan po levičarski manifestaciji zapisal, da je bila ta manifestacija protikomunistična. Demonstranti so res vzklicali enako vneto proti policiji in kapitalu kot proti KP Francije in njenemu voditelju Georgesu Marchaisu.

Toda temu razpoloženju na skrajni levi se ni čuditi. V Renaultu je bil ubit človek

zato, ker se je po svoje boril za politične ideje, ki so se njemu zdele najboljše. Ni treba biti trockist, maoist ali anarhist, ni treba pritrjevati levičarskemu puntarstvu, da se človek ob tem zdržne najprej in predvsem ob tem dejstvu.

»Mi ob smrti tega mladega človeka nismo neprizadeti« — je rekel Georges Marchais — tri dni po tragičnem dogodku v Renaultu. V pisanju »Humanité«, v sporočilu politbiroja KPF, v reakcijah sindikalne centrale CGT, v kateri imajo komunisti večino, te prizadevnosti ni bilo čuditi. Vodstvo KP je udarilo z debelo batino na levo in desno, po oblastih in levičarjih, in jih obtožilo, da z roko v roki kujejo zaroto zoper francosko delavstvo. »Oblasti potrebujejo nered,« piše v razglasu politbiroja KPF, »in trudijo se, da bi ga zanetile, v upanju, da bodo našle zasilno rešitev za težave, ki jih tajejo.«

Za komuniste so torej levičarji sokrivi oblasti, za levičarje pa je ravno obratno. Možnost za dialog na tej relaciji nikdar ni bilo, so maju 1968 pa tudi ni nobene možnosti za vzporedno akcijo. Sicer pa se zdi, da se komunisti ne boje toliko, da bi se ponovili maj 1968, ampak bolj tega, da bi oblasti izkoristile nered za to, da bi pri volivcih vzbudile tradicionalne protikomunistične refleksije. Komunisti, ki se že štiri leta skrbno pripravljajo, da bi si na volitvah prihodnje leto povrnilo pozicije, ki so jih imeli pred letom 1968, hočejo to za vsako ceno preprečiti. Zato bi zdaj očitno radi spravili »gauchistes« z igrišča v out.

Ozračje za to ni neprimerno. Leto 1972 ni leto 1968. »Po letu 1968 se je vse več Francozov polotila navečičnost, včasih pomekana s sovražstvom, piše »Le Combat«. Tudi mnogi pripadniki levice se niso mogli ubraniti tega občutka, ko so opazovali nasilne nastope, razcepjenosti in besedne spopade levičarskih skupin. Ta reakcija je potpisila levičarje v geto ter jih vse bolj ločevala od stvarnosti družbe, proti kateri nastopajo.

„Majsko gibanje“ — stvar prihodnjih generacij

»Mao je zasenčil maoiste in v javnosti je vzbudil večji odmev proreklamna nesreča na severni avtomobilski cesti, v kateri je deset ljudi izgubilo življenje, kot smrt Pierra Overneya, je bolj plastično ugotovil uvodnik »Le Monde«, medtem ko vladna »Nations«, ki obtožuje Sartra, da zavaja mladino, sodi, da je »velika večina javnosti ohranila občutek za sorazmernost.«

Skratka, levičarji so danes na stranskem tiru francoskega političnega življenja in čeprav je tragični dogodek v Renaultu trenutno vzvaloval površino, velika večina javnosti čaka, da se življenje spet vrne na stari tir, kar se bo skoraj gotovo tudi zgodilo.

»Ali je torej Pierre Overney zaman umrl?« Tako se sprašuje uvodnik »Combat« in si tudi sam odgovarja: »Vsekakor je umrl za stvar, ki je Francozom tuja. Morda jutruje tudi eden od komentatorjev »Mon-dac«, ko citira Alana Touraina, avtorja »autopičnega komunizma:« »Majsko gibanje ni bolj levo od komunistične partije, ampak je pred njo, ker sodi v prihodnjo generacijo.«

Toda nekaj se je ob smrti Pierra Overneya vendar spet pokazalo, namreč da je sredi potrošniške civilizacije, v kateri se vsakdo zapira v lastno lupino, sredi političnega cinizma, med mlinskimi kamni takih in drugačnih »realnih interesov« življenje posameznika pogosto prav tako malo vredno kot v »zostalem svetu, ki je običajno deležen prizanesljivih nasmeškov z visokih tribun civilizacije in kulture. To je moralni in politični nauk — če seveda dopuščamo možnost, da se to dvoje med seboj ne izključuje.

MARJAN SEDMAK

ANDREJ NOVAK

Italijanski turizem

Pesimizem, bolj za poživilo

Turistična bera ni bila tako skopa, kot so tožili

OD NAŠEGA RIMSKEGA DOPISNIKA

RIM, marca — Proti pričakovanju turistična letina 1971 ni bila tako pičila, kot so bili pričakovali lani na pomlad: turistični obračun zato ne govori o »turistični krizi«, marveč samo o »stagnaciji« italijanskega turizma. Rezultat je skratka — po podatkih, ki jih je objavilo ministrstvo za turizem — nekaj malega povečan promet tak tujih kot domačih turistov.

Pesimizem, s katerim so Italijani začeli minulo turistično sezono, je bil več kot upravičen: prav na pomlad se je začela vrsta stavek — od stavek osebja letališč do stavek uslužbenecv hotelirjev — in prav maja minulega leta je vrsta tujih potovalnih družb začela preusmerjati svoje turiste na druga turistična območja (med lanskim obiskom predsednika Tita v Italiji bi morali malodane odpovedati sprejem, ki ga je predsednik republike prijel svojemu gostitelju Saragatu, ker je stavkalo osebje rimskega Grand hotela). Z drugimi besedami — posebej v Rimu se je moral turist sprijazniti z naslednjimi problemi: kovček na letališču si je moral poiskati sam in si ga tudi sam prineseti do terminala; hotelsko sobo je sicer zlahka dobil, vendar se jo je moral sam pospravljati; pogosto je tvegal, da bo ostal lačen, ker so na pomlad stavkali tudi v restavracijah, in kon-

čno je tvegal, da ne bo videl tistega, zaradi česar se je v Rim sploh odpravil — nekaj tednov so namreč stavkali tudi uslužbenci državnih muzejev.

1.150 milijard

Ne glede na to se je stevilo prehodov čez mejo povečalo za dva odstotka (na 33.500 ljudi), od česar jih je bilo okoli 14 milijonov »pravilnih« turistov, preostali pa so bili izletniki), medtem ko je število nočnin v minulim letu ostalo na ravni leta 1970 — bilo jih je vsega približno 70 milijonov. Pač pa se je močno povečala domači turizem, v katerega se je leta 1970 vključilo približno 25 milijonov Italijanov, medtem ko jih je bilo lani kar 28 milijonov, ki so potrošili denarja za 182 milijonov nočnin

(leta 1970 — 175 milijonov). Kar zadeva tuji turizem, se je povečal tudi devizni dohodek: od 1050 milijard lir leta 1970 na 1150 milijard lir lani. Povečani finančni rezultati pa ni posledica povečanega dotoka turistov, marveč lanskim monetarnim problemom, zaradi katerih so posebej ameriški turisti morali ob slabši menjavi potrositi nekaj več svoje valute, in po povečanju cen v italijanskem turizmu. Povečani devizni dotok je po mnenju strokovnjakov, navidezen še v drugi luči: lani se je močno povečalo tudi število Italijanov, ki so letni dopust preživel na tujem; ti so odnesli s seboj okoli 550 milijard lir (leta 1970 455 milijard lir), tako da se je devizna bilanca povečala od 570 milijard (1970) na 600 milijard, to je za trideset milijard lir, kar je mogoče povedano, zelo malo v primerjavi z rekordnim letom 1969, ko se je prebiti povečal kar za 112 milijard lir. In prav to je tisto, kar vzemirja italijanske gospodarstvenike: kajdo ko pričakovali, in tudi se več v stanju izpolniti bistvene funkcije, ki je turizmu naložena v italijanskem gospodarstvu, to je kompenzirati primanjkljaj v trgovinski bilanci ter tako izravnati italijansko plačilno bilanco.

Med elementi, ki so zadrževali polet italijanskega turizma v letu 1971, navajajo predvsem monetarni potres, katerega posledice naj bi se čutile tudi v letu 1972. Dohodek od turizma tišči navzdol tudi iz razita tendenca turističnih posrednikov, uk-

varjati se z izletniškim turizmom, ki je za deželo — goskileja manj donosen v primerjavi s splošnim turizmom, zaradi česar se je povprečno bivanje v italijanskih hotelih zmanjšalo od pet na štiri dni na osebo. Turiste so zavračali, kot že rečeno, sindikalni nemiri v samem sektorju (v rimskih hotelih so si morali gostje sami pospravljati sobe) ali pa v sektorjih, ki imajo s turizmom opravka »postorahje« (posebej ameriški turisti so se v časniki pritoževali zaradi stavke letalskega osebja, ker so pač morali tudi po neka; ur čakati na prtljago); zaradi stavk v mestnem prometu; zaradi stavk na avtomobilskih cestah in železnicah in posebej zaradi stavk mestne snage, od katere se je lani na pomlad ves Rim znašel v ozračju nesnage in smrada. Ob vsem tem so na tujega turista vplivale še splošne razmere, kot draginja, hrup, slaba vzgoja in nevljudnost, v veliki meri pa kampanja zoper onesnaževanje rek in morja, ki se je — čeprav dočela upravljena, kajti vode so v Italiji v resnici nekoliko onesnažene — sprožila v kar najbolj neprimernem času, pred začetkom glavne sezone. Zaradi vsega tega po ocenji italijanskih turističnih delavcev počitniški turist išče poti v Španijo, Grčijo in Jugoslavijo, medtem ko se v Italiji krepi manj donosni izletniški turizem, ki se vrti okoli zakladnice italijanskih zgodovinskih spomenikov. Isti razlog navaja tudi italijanskega počitničarja, da se namesto v Rimini odpravlja na počitnice raje v Biograd.

Stvarno in načrtno

Nova srbska kulturna politika

Govori republiški sekretar za kulturo SR Srbije Gojko Miletić

Vneto se je zavzemal za čim širše podružbljenje kulture, trdeč, da je kultura že sama po sebi izhodišče za mnoge druge družbene pobude. Med posameznimi panogami, katerim bi v svoji novi funkciji posvetil največ pozornosti, pa je navedel film. In vendar je bil Gojko Miletić, ki je pravkar prevzel posle republiškega sekretarja za kulturo SR Srbije, doslej deset let upravnik Narodnega gledališča v Beogradu, zaradi česar sva se tudi za pomenek sestala še v njegovi dosedanjih delovnih sobi v dostojanstveni stavbi žadaj za Spomenikom.

Ne glede na to, da se mi je v pogovoru zdelo se nekoliko nestvarno, ker je Miletić s futurologi vred že govoril o perspektivah leta 2000, ko povprečni narodni dohodek v Jugoslaviji ne bo več 630 dolarjev, ampak, kot je rekel, 3500 dolarjev, kajti te dolarje bo najprej treba res ustvariti in seke pozneje deliti. Očitno pa je, da so se v Srbiji vprašanja kulturne politike v zadnjem času lotili v marsičem bolj stvarno in načrtno kot kje drugje, konkretno tudi v Sloveniji. Značilno je bilo že to, da je pred odločitvijo, kdo naj bi bil v novem izvršnem svetu republike novi republiški sekretar za kulturo, potekala široka javna razprava s konkretnimi imeni. »Te razprave so bile zlasti žive v raznih kulturnih združenjih. Sam sem pozneje privolil v to, da bi bil eden izmed kandidatov, a samo zaradi tega, ker sem pri dosedanjem gledališkem delu v nekem smislu postal že utrujen. Hkrati pa seveda nove funkcije nisem sprejel z levo roko, t. j. je polovičarsko.«

Gledališče si mora samo graditi kulturno politiko

V ta totalnejši zagon za uresničevanje kulturne politike na novem mestu se je toliko laže usmeril, ker je bil dosedanj srbski sekretariat za prosveto in kulturo v novem izvršnem svetu razdeljen na dva različna resora: na sekretariat za prosveto in na sekretariat za kulturo. Vendar pa je bil vprašanje, če bo zmagel še nadalje tudi upravniško delo v gledališču, odvrnil, da bi bilo tako dvojništvo nemogoče in da bo glede na to, da mu marca potoče mandat v gledališču, razpisano novo mesto za upravnika.

Ker v Ljubljani SNG že nekaj časa nima več skupnega upravnika in ker v nasprotju od vidnega gledališkega razmaha v Beogradu, v Ljubljani trenutno veliko in ne brez razlogov govori o krizi gledališča, sem ga pobaral, če se mu zdi po desetletnih izkušnjah mesto upravnika v Narodnem gledališču potrebno.

»Ne vem, če lahko naše izkušnje prenesamo tudi drugam, in ne bi bil hotel biti neskrupen, toda zagotavljam vam, da meso upravnika v Narodnem gledališču ni samo nujno, ampak neogibno. V gledališču nastaja vrsta vprašanj, ki jih je treba izražati v nekem koeficientu, v neki sintezi. Zlasti danes se gledališče v razvoju brez tega ne more razvijati. Morda zveni protislovno, toda mislim, da je taka sinteza danes v samoupravnem gledališču celo potrebnjša kot v nekdanjih pogojih administrativnega upravljanja. Gledališče si mora samo znotraj graditi neko kulturno politiko. In še bolj kot kdorkoli truditi za kulturno investiranje, tembolj, ker drugi činitelji vsemer postavljajo gledališče pred nit in ker mali ekрани raznih oblik vse bolj sami prodirajo v domove.«

Gledališka komunna z več kot 200 tisoč člani

Na vprašanje, kako toimacji živo gledališko življenje v Beogradu, je omenil, da gotovo tudi mednarodne primerjave, kakršne prinaša festival Bifet, čeprav ima zoper Bifet pripombe, delujejo stimulatno. Predsednik pa je imel za pomembno, da se je gledališče odprlo v smeri delovnih organizacij, da se je izoblikovala gledališka komunna z več kot 200.000 člani. Na steni zraven naju je bil privlačen lepak beograjske gledališke komunne s pravo povodno mladim gledališkimi obrazov. »Za tem pa so seveda še mnogi podaljški, kot so televizijska snemanja prvih koncertov in gledaliških prireditev, obiski in predstave v kolektivih. Seveda pa kljub temu ne kaže uspehov gledati samo površinsko in površno. In daleč smo od tega, da bi bili v Beogradu na neko izjemno visoki ravni. Pri tem je opozoril na celo vrsto novih kultur nih centrov, ki se javljajo v širši Srbiji zlasti Niš, Novi Sad, Pristina, Kragujevac. Res imajo sicer nekateri to za upor proti staremu centru in starim ustanovam, toda v bistvu je to pozitivno razširjanje.«

V materialnem pogledu so že odpravili posebne plačilne privilegije gledališčinikov v Beogradu in razdelili te predpise o nagrajevanju tudi na vse druge kraje.

Na vprašanje, če namerava v novem resorju kulture še nadalje razvijati val nove kulturne politike, ki so jo sprožili v Srbiji zlasti po lanskem kongresu kulturne politike v Kragujevcu, je to odločno potrdil. »Te nove orientacije v kulturi se pri nas izražajo najbolj v novi dinamici, ki je pri nekaterih spontana, pri drugih definirana, ki pa v osnovi predstavlja predvsem neko podružbljenje kulture oziroma osvobo sive kulture zroj kot nekega zaprtega po dročja.« Menil je, da je zlasti v prvih letih po vojni kultura zaživela vse prevec v nekih podedovanih kategorijah, kot institucionalizirana kultura v obliki hermetičnih zaprtih enot, ki so bile bolj obrnjene vase kot pa k družbi. Ko sem ga vprašal, če bi to novo kulturno politiko v Srbiji lahko označili celo s pojmom kulturne revolucije je prikihal: »Da, čeprav uradno nikjer ne govorimo o kulturni revoluciji. Mislim pa da gre res za prave revolucionarne spremembe. Poslej je le vprašanje intenzivnosti in širine teh sprememb, tako da lahko govorimo o revolucionarnih gibanjih v kulturi, toda ne o kulturi kot področju, ampak v širšem sprejetanju kulture kot sestavnega dela našega bivanja in družbe. Osnovni pogoji za tako radikalno fizo pa je v demokratiziranju kulture v najširšem smislu. Tu pa vidim spet dva poglavitna vzroda: Prvi je ta, da morajo delovne organizacije in dosedanje vloge kulturnega partnerja in kulturnega partnerja postati v kulturi subjekt, seveda ne zgolj z besednim registriranjem te težnje, ampak z resnični-

ljudstvom za to bile. Zato tudi poslej preganjanja ne bi kazalo posploševati, ampak konkretno razpravljati. »Pritiski pa prav gotovo niso idealno sredstvo, ampak le pomožno, upoštevajte tudi, če so taka dejanja izšla kot posledica iz demokratične razpravljanja ali če se je sklep rodil iz predela birokratične pisarne.«

Kljub zadržam v gospodarstvu in financah v Srbiji letos niso bili neradodarni s sredstvi za kulturo, čeprav zlasti na vseh kulturnih področjih tožijo, da so v stiski. V Beogradu so sredstva, ki so bila doslej namenjena za kulturo, zvišali za 26 odstotkov, v republikli pa so odmerili celo za 30 odstotkov več gromnih sredstev kulturi, kot so ji jo odkazovali doslej. »Toda poleg teh evidencialnih sredstev bi bilo treba spodbosti še mnoga dodatna prosila sredstva, zlasti iz delovnih organizacij.« Kot v Sloveniji delitev teh sredstev hkrati z usmerjanjem kulturne politike prevzemajo kulturne skupnosti, ki pa niso brez težavnih nalog, ker gre za suravnovejanje različnih protislovnih interesov in za vzdrževanje pritiskov raznih skupin na ta sredstva.«

Brez kontinuitete ni kritične misli

Seveda bi v prihodnje, če bi več ustvarili v materialnem pogledu, lahko tudi več odvojili za kulturo. »Zdaj je razmerje med osnovnimi in sekundarnimi trošenji kot 90:100, a je ta 2000 naj bi bilo to že 50:50. Kulturna politika torej postaja že vse bolj del neke občje orientacije v programu naše stabilizacije, tembolj, ker nobena od jugoslovenskih kultur doslej ni imela svoje kontinuitete, ampak zgolj diskontinuiteto, se

pravi, da je vselej neke začena in se trgala.«

Ali je torej kontinuiteta v kulturi potrebna? »Gotovo, tako v družbi kot v kulturi, čeprav to ne pomeni isto kot tradicionalizem. Kontinuiteta pri nas žal nimamo, tradicionalnosti, zlasti v teh diskontinuitetah pa imamo v vseh kulturah v Jugoslaviji veliko. Iz tega tudi izhajajo nekakšne nacionalne euforije v kulturi, iz preteklosti potegnje zdaj to, zdaj eno drugo veliko kulturno vrednoto, ki pa ji sproti dajejo svojo politično barvo in opredelitev. Tako nastajajo tudi mišl. A če ni kontinuitete, tudi kritične misli ni in v ta teoretično prazen prostor se vrivajo lažne teoretične oznake.«

»Ali po vaše razvijanje nacionalnih kulturnih politik v posameznih republikah Jugoslavije pelje bolj k nekem poudarjanju razlik in s tem individualizaciji njenih sestavnih delov, ali nasprotno teži k nekemu skupnemu kulturnemu gibanju?«

»Nacionalne individualnosti in kulture v Jugoslaviji so del naše stvarnosti, tako kot so del te stvarnosti tudi naše podobnosti. Mislim, da ni mogoče v nobeni politiki tega dejstva zanemarjati in zamikati. Torej imamo vsi edinstven koncept samo upravnega socializma, tudi nacionalne kulture v Jugoslaviji sproščajo neke skupne vzvode in stičišča. Ni bistvo v tem, če razlike so ali niso, ker so del našega bogastva v celoti. Bistveno je, da v vseh naših skupnostih delujemo v kulturi na širših postavkah in razvijamo večjo vzajemno izmenjavo kulturnih stvaritev in informacij o teh stvaritvah, kajti prav to pogojuje neumetno, pristno zaupanje med ljudmi in narodi.«

BOGDAN POGAČNIK

GOJKO MILETIĆ: »Razvijati večjo vzajemno izmenjavo kulturnih stvaritev«

S poti po Kosovem

Politika v luči kulture

Pogovor s pesnikom Esadom Mekulijem in druga sklepanja

Pustiva politike, mi je nabrito prišepnil Esad Mekuli, še zmeraj trden in živahen možak, še zmeraj tudi tvoren obč naše sedanje albanske književnosti. To je bilo pred nedavnim, opoldne, za omizjem v prištinskem hotelu Kosovski božur. Sedeli smo, slovenski novinarji, s svojimi albanskimi kolegi in pretresali dopoldanske pogovore na tamkajšnji univerzi in v uredništvu dnevnika Rilindja.

Upravičeno sem se lahko počutil počasnega; pesnik, začetnik književnosti jugoslovenskih Albancev, me je s širokogrudno stanovsko gesto izvajal v pogovor o literaturi, strani od števil o nacionalni strukturi, o energetiki, o nacionalnem dohodku, o investicijah, o presežkih in deficitih, o naravnih rezervah socialistične pokrajine Kosovo in o njenem skoraj že nevarnem in nevarnem rezervatu zaostali sti v širšem jugoslovenskem prostoru.

Tega seveda Esad Mekuli ni kanil storiti zato, ker bi bil odjuten političnemu vretju na Kosovu. Narobe, angažirana pozicija tega narodnega pevca in vodnika je — se zdi — politična v najširšem in najplemenitejšem smislu te besede. V literarno problematiko mladega albanskega besednega

snovanja mi je gostoljubno odpiral vrata kot gostu, ki se bo v njej, v tej leta 1945 zastavljeni stavbi, počutil bolj domačega in z večjim pridom zvedavega.

Stopil sem za njem v prostore, kjer — bivši doktorand živnozdravniške stroke — piše pesmi, ureja osrednjo literarno revijo aleta e res (Novo življenje), prevaja iz tujih književnosti, uravnava odnose z mladimi pisateljskimi rodovi. In ko sem, ob koncu najinega kramljanja, pri nasprotnih vratih albanske literarne zgradbe spet stopil na svetlo, v kosovski vsakdan, sem — spet staj pred politiko AP Kosovu. Toda zdaj sem jo motril z druge, za naše siceršnje razgovore malce nenavadne strani.

Štirje vtisi o mladih kosovskih voditeljih

Da bi bil ta vidik čim jasnejši, najprej o vtisih, ki jih človek lahko dobi o splošni vsakdanji politiki na Kosovu, če se nekaj dni pogovarja z novinarji, s profesorji, z župani, direktorji, občinskimi partijskimi sekretarji pa, končno, s predsednikom pokrajinske vlade in predsednikom pokrajinske partije.

Prvi vtis: večidel sami mladi, podjetni zagnani ljudje, ki so v odjugu po četrtem plenumu obzirno, brez večjih notranjih pretresov, a odločno vzeli krmilo razvoja v svoje roke, se doslej modro in spretno izognili vsem skrajnim pogledom, ki bi Kosovu neogibno nakopali na glavo takšno ali drugačno mednacionalno ali medrepublikansko afero, in skušajo sedaj mimo brezpodnih izbravanih političnih strasti zakramiti kar se da hitro in globlje v glavni tok jugoslovenskega gospodarstva in družbenega napredovanja.

Drugi vtis: ti mladi ljudje so v svojih glavah nadomestili staro miselnost o podpori vsejugoslovske socialistične solidarnosti za vsako ceno z miselnostjo o podpori za ceno lastnega srejnega naprejanja. Veseli so dodatne pomoči vse naše skupnosti okviru pred kratkim sprejetega srednjeročnega načrta, pričakovali in terjali so, če smo odkriti, toda želijo jo na podlagi jasnega gospodarskega računa, kot aktivni partnerji pri izrabljanju investicij ali v kooperaciji z drugimi jugoslovenskimi podjetji. Ta bodo v Kosovu kot eno izmed potencialnih domačih tržišč, če bodo pametna, v prihodnje hitreje in pogosteje vlagala svoj kapital.

Tretji vtis: združevalna sila vseh kosovskih različnosti, od narodnostnih do socialnih, v tej akciji za napredek, ki želi v jugoslovenskem prostoru močnih partnerjev (močni partnerji pa, po pametnem računu voditeljev te kosovske akcije ne morejo biti vsi, ki bi jih po starem načinu samo izbravali s sprejemanjem pasivne vzdrževalne), je partija. Na ravni partije in v strugi njenega programa je namreč bodi Albanec, bodi Srb, bodi Crnogorec, Turek ali Rom, bodi gorski kmet ali kvalificiran tovarniški delavec ali učitelj ali inženir, najprej član partije, čeprav hkrati in po njenih idejah neodtujljivo tudi Albanec, Srb, Crnogorec, Turek, Rom, kmet, delavec, učitelj ali inženir. V polni zavesti, da samo tako združeni Kosovčani lahko prinesejo taj deželni napredek in blaginjo, je neki vodilni partijski funkcionar v tem svojstvu in kot Albanec po prepričanju odkritosrčno razčustovano vzklikal nekako takole: jaz (in s tem je mislil tudi

mi) se počutim kot cvet svojega naroda, čeprav nam nekateri se očitajo narodnostno izdajo. Mislim je: nam, proletarskim internacionalistom. In mislim je: sovinsti.

Slutnja o preuranjenem iskanju

Vse ob vsem torej: idealna razvojnostopenska klima za monolitno — in dejansko edino mogočo — socialopolitično gibanje. Ravno zato, se je med našimi pogovori nenkrat zazdelo človeku, in to četrti vtis, nikomur od občinskih, srednjih ali velikih sogovornikov še na misel ne pride, da bi v opoju te, za razumnega človeka čiste in edino sprejemljive idejopolitične situacije, razmišljali na Kosovu že o duhovni diferenciaciji. O pojavu, ki je prav toliko normalen in razčlenjen družbi, kot je v nerazčlenjen neogibna ostra akcijska disciplina misli.

Ta pojav pa na Kosovu že obstaja. Pred vrati je. Sreča se s njim, ko se sprehočijo po stavbi tamkajšnje literarne in univerzi kot njenem zaledju. Ta bežni in gotovoda samo hipotetični zapis opazovalca, ki se ni imel priložnosti dije in podrobneje poglobljati v kosovske kulturne razmere, marveč se morda drzno, po dobromarni, navdihuje samo nad nekaj očitnimi dejstvi, postaja mračno slutnja ob pomisli, kaj bo, ko se obe opisani pojavnosti odkrije in odločneje soočita.

Vsa stvar se zdi iz posebnih kosovskih razlogov namreč preuranjena. V povojnem razdobju, ko je bilo treba deželo povleči, četudi za las, iz globoke, še politične, po najbolj primitivno kapitalistično izkopiševalske znostlosti, je razvoj duhovne nadstavbe rasel hitreje od materialne podstaji. Razdalja med obema se je povečevala do sedanjih dni.

Prav je, brez dvoma je celo navdušujoče, da doživlja sedaj Kosovo, relativno vzeto, pravo pravcato eksplozijo solane mladine, predvsem tiste s srednješolsko izobrazbo. Tudi bo ta izbranih zdelo povleči, četudi za las, iz globoke, še politične, po najbolj primitivno kapitalistično izkopiševalske znostlosti, je razvoj duhovne nadstavbe rasel hitreje od materialne podstaji. Razdalja med obema se je povečevala do sedanjih dni.

V novi tovariški elektrifikaciji niše elektrodistribucije pri Djakovici so denimo, dvesto mladih delavcev izbirali iz osemstoglavne množice fantov in deklet s končno osemletko in celo srednjo izobrazbo. Na razpisih treh praktičantskih mest v djakovski občinski skupščini se je prijavilo šestdeset ljudi, tudi z visokošolsko kvalifikacijo. In Djakovica bruhne vsako leto na dan štiristo do petsto maturantov. V občini Srbica, ki ima 37.000 prebivalcev, ki je imela leta 1965 64.000 starih dinarjev narodnega dohodka na prebivalca, ki ima zaposlenih le 1040 ljudi, je 60 do 70 prvih gimnazijskih maturantov že na nadaljevanih univerzitetnih študijih.

Res obstajajo tudi že družbeni ukrepi, s katerimi si na Kosovu razumno prizadevajo uravnati priliv solane mladine v življenjski občinski skupščini se je prijavilo šestdeset ljudi, tudi z visokošolsko kvalifikacijo. In Djakovica bruhne vsako leto na dan štiristo do petsto maturantov. V občini Srbica, ki ima 37.000 prebivalcev, ki je imela leta 1965 64.000 starih dinarjev narodnega dohodka na prebivalca, ki ima zaposlenih le 1040 ljudi, je 60 do 70 prvih gimnazijskih maturantov že na nadaljevanih univerzitetnih študijih.

Ob tem kadrovske »presežke« pa morajo — paradoksnost v določnem trenutnem nesozamerju med bazo in nadstavbo — napenjati vse sile, da bi solstvo v deželi, ki je pred vojno, pravilo, imela več za porov kot sol, ne ostajajo v materialno še zmeraj nevzdržnem položaju. V že omenjeni Srbici, recimo, pride na učence 0,62 m² šolskega prostora, poprečen mese-

čni dohodek učitelja pa je lani znašal 70.000 starih dinarjev.

Ob tem mladina študira in razmišlja. Razmišlja pod različnimi sodobnimi svetovnimi vplivi, pa tudi specifičnimi. Na dvojezično pristniško univerzo hodijo, v pomanjkanju domačega kadra, predavati tudi profesorji z različnih jugoslovenskih univerz, pa tudi iz Tirane. Studijska snov je objektivna danost, duhovni tokovi ne poznajo pasovev, ne meddržavnih ne medrepublikanskih. Zato bi se človek težko strinjal z dokaj mimogrede izrečenim mnenjem z visokega pokrajinskega mesta, da je ob specifični doma pogojeni levčarski upornosti pristinskih študentov marsikaj samo modno prevzetega. In podobno se tudi z Esadom Mekulijem nisem mogel, ko je, razumljivo da zaskrbjen nad nazori mladih albanskih piscev, s podobnimi besedami označil mladeniško avantgardo nekaterih — kot je objektivno pristavil — tudi zelo nadarjenih mladih ljudi.

Zdravilo je v napredku

Nemogoče je, je pribil Mekuli, ki mu kot staremu marksistu iskane pozitivnega v človečanstvu umetnost sprti spreminja v jasno angažiran namen, pisati nerazumljivo sredi ljudstva, katerega polovica še ne zna niti brati.

Nemogoče, nemogoče, je v navalu znova obujenega razočaranja majal z glavo stari bojovník, narodnjak in revolucionar, ki se mu je beseda od tedaj, ko je že pred vojno začel pisati pesmi v srbohrvaščini, pa do časov osvobodilnega boja, ko je urejal ilegalni list »Lirija« (Svoboda), pa v časih po njem, ko je postal prvi urednik Rilindje, snovalce knjižne albansčine in albanski pesnik, ponujala kot blesteče se orožje idej, za katere se je ogrel že v boju s staro velikosrbsko buržoazijo. Nemogoče, to je importirano, to ni produkt tega okolja. To naše okolje piscev ne zatira, narobe, želi si jih, kliče jih na dan.

in potem ni je po spominu obnavljati točke iz pred kratkim objavljenega manifesta najmlajših albanskih piscev z naslovom »Glas vpljočega v puščavi«.

Zavračajo vso dosedanjio literarno produkcijo.

Odklanjajo vsakršno ideologijo. Razglašajo nedružbenost literature. In sebe za edine nosilce razvoja.

Razumel sem Esada Mekulija. Zanj, ki je vse življenje ravnal ravno nasprotno, kot hočejo ravnati njegovi literarni nasledniki, je vse to nekaj nezasičnega. Toda v tem članku, ki je slutnja nekega tragičnega spopada, z tragičnega za obe soočeni strani, skušam razumeti tudi njegove slogovne idejne nasprotnike.

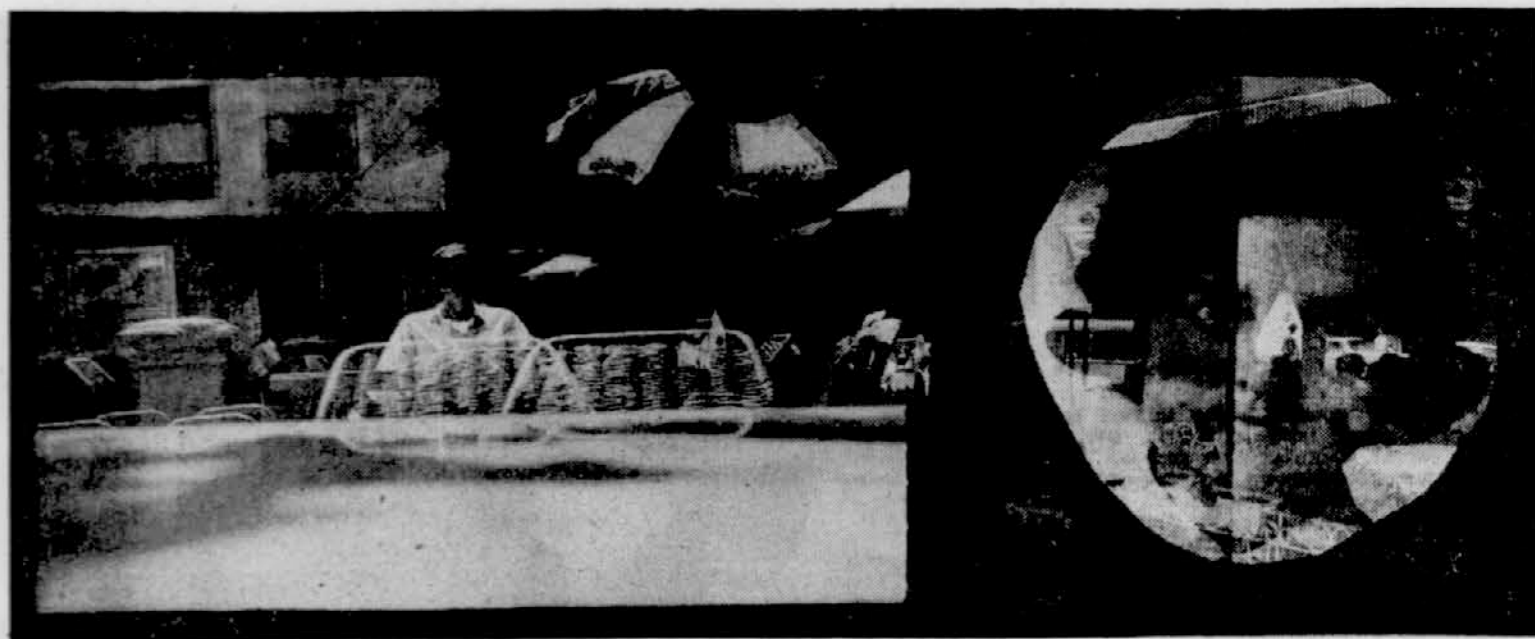
Razvili so se in se razraščali v duhovnem svetu, ki je bil, aktivistično povedano, storsiran. V njem, ki ga že obvladujejo splošne zakonitosti iskanja, pa naj so za sedaj še popolnoma destruktivna, ker so pač še na stopnji mladeniškega preverjanja starih vrednot, se odvijajo popolnoma normalno. Koliko je v njegovi držbi privzetega, je težko izmeriti. Pa tudi privzeto samo je čisto, značilnost časa. Bz ko stopilo iz tega svojega sveta v stvarni materialni svet družbe, ki je v zaostanku, pa so popolnoma nenavadni, nenormalni v svojem ponašanju. In vrh vsega je mlada monolitnost družbenopolitičnega gibanja še popolnoma imuna za take vrste idejnih okužb.

Vročica, ki se obeta, bo zatorej huda. Zdravila zanjo pa ni drugega, kot kar se da naglo pospeševati dejanski, materialni razvoj kosovske družbe. Da ne bo telesno odpora. Da ne bo zamorila tistega, kar je sama porodila, in da tisto ne bo zamorilo nje. V tej luči sem, ob nehotni pomoči Esada Mekulija, zagledal idejopolitični in družbeni položaj Kosova.

JOZE SNOJ

ESAD MEKULI: oče naše sedanje albanske književnosti

JANKO JELNIKAR: SPOMIN

V salzburski založbi

Slovenska književnost v tujem svetu

Nemški izbor naše lirike

Ena najuglednejših avstrijskih založb Otto Müller Verlag v Salzburgu je nedavno izdala 96 strani obsegačo, skrbno natisnjeno in lepo opremljeno knjigo širokega formata »NEUE SLOWENISCHE LYRIK«. V prizadevanju Društva slovenskih pisateljev in njegove komisije za kulturne zveze s tujino ter našega PEN kluba, da bi slovenska literatura prodrla v mednarodni svet, posebej še v kulturni krog naših sosedov, pomeni ta nemška zbirka slovenske lirike nov uspeh.

Iz precejšnje kopice še neobjavljenih prevodov, ki jih je založbi predložilo DSP, je Paul Kruntorad izbral — pač po svojem okusu in osebnem presojanju — kakih 70 pesmi, ki predstavljajo 22 slovenskih lirikov od Toneta Seliskarja do Andreja Brvarja. Na zunanji strani zbirke imela antologijski značaj, vendar teh 70 pesmi ne more v polni meri predstavljati današnjih dosežkov slovenskega lirizma, tem bolj, ker je to ali ono pomembno ime sploh izostalo, sorazmerje med udeleženiimi liriki pa ni v vseh primerih pravilno odmerjeno, če upoštevamo njihovo dejansko mesto v razvoju slovenske poezije zadnjih desetletij. Toda vsak podoben izbor, odvisen od enega samega urednika tako zbirke, je nujno subjektiven. To pa knjigi »Neue slowenische Lyrik« ne jemlje njene osnovne funkcije, da ne le avstrijski, ampak sploh nemški literarni krogi seznanijo z besedno umetnostjo enega najmanjših narodov Evrope, ki se ni zlahka dokopal do današnjih dosežkov svoje narodne in svetovljanske kulture. Tudi v tej obliki pomeni »Neue slowenische Lyrik« podoben kulturni dogodek, kot je bila prav tako leta 1971 antologija »La Poésie slovène contemporaine« (Paris, Seghers).

Paul Kruntorad je v uvodni besedi zgoščeno orisal zgodovinski položaj Slovencev in posebej poudaril notorično dejstvo, da smo se Slovenci — prav kakor mnogi manjši narodi v Evropi — morali bojevati za svojo kulturno avtonomijo. V svojih izjavah navaja Kruntorad izjavo Cirila Zlobca in upravičeno poudarja pomen prevajalnih dejavnosti dr. Franja Smerduja ter zaslužno, ki si jo je pridobila pisateljica Mira Miheličeva za izid tega največjega zbirke slovenske poezije v nemščini. Njej in prevajalcem, sklepa Kruntorad svoj sestavek, gre hvala, da je bila vsaj deloma pokrita luknja (v spoznavanju slovenskega slovstva). Na tem področju bo vsekakor treba še marsikaj storiti, bi rekli mi.

Če si podrobneje ogledamo zbirko »Neue slowenische Lyrik«, vidimo, da so z največjim številom prevodov zastopani Edvard Kocbek (7), Srečko Kosovel (7), Ciril Zlobec (4), Lojze Krakar (4), Tomaž Salamun (5), vse druge pa predstavljajo 3 ali 2 pesmi. Kar zadeva prevode, je najboljše zastopan dr. Franjo Smerdu (32 pesmi), eden naših najbolj reprezentativnih prevajalcev iz slovenskega v nemščino in obratno. Nadalje ime Wilhelm Heiliger 21, Janko Messner 12 in H. D. Sihler 7 prevodov. Ni doma, da so se vsi prevajalci potrudili, dati večidel zelo zahtevnim liričnim izpovedim slovenskih pesnikov kar moč ustreznega nemške oblike. Branje teh prevodov zapuša bolj ali manj tisti vtis, ki nam ga dajejo izvorni pesniki

Slavko Grum v italijanščini

Rimski mesečnik za gledališko kulturo »Sipario« odpira svojim bralcem široko razgled ne le v italijansko dramatsko in scensko ustvarjalnost, marveč tudi v mednarodne teatroske probleme in pojave. 307. zvezek te revije (december 1971) je posvečen tržaškemu Teatru stabile in njegovi uprizoritvi v najznamenitejšega dela Slavka Gruma »Dogodek« v mestu Gogis. Dovolj je znano, da je tržaško gledališče gostovalo s prevodom tega slovenskega dela tudi v Ljubljani in tako pokazalo vse vzpone in padce svoje urpizoritve Grumovega najbolj znanega in hkrati posebno problematičnega dela. Revija »Sipario« je v navedenem zvezku posvetila 23 strani »Dogodku« v mestu Gogis, ki sta ga prevedela v italijanščino Sergio in Licia Pacor. Na uvodnem mestu je reproducirana I. Vavpotiča skica v zvezi s premiero tega dela v ljubljanski Drami leta 1931, nato pa sledi krajši oris življenja in dela Slavka Gruma, pri čemer so naslovi njegovih spisov navedeni tudi v slovenščini, Lino Carpinteri v svojem sestavku »Nel cuore della Mitteleuropa« vrednoti značaj in pomen Grumove komedije z njenimi osebami, ki bi mogle s polno pravico pripadati Kafkovi Pragi, Mustlovenu Celovcu ali Trstu Itala Sveva. Nato pa »Sipario« prinaša v gladko tekočem prevodu besedilo prvega in drugega dejanja Grumovega dramskega dela, ki je že z nemško uprizoritvijo v Celovcu, kakor sedaj z uprizoritvijo Teatra stabile, prodrla v kulturni krog sedelnih narodov in ki ga verjetno čakajo še nadaljnji, za pokojnega Gruma nepričakovani uspehi v mednarodnem svetu. Italijanski prevod je ilustriran z nekaterimi skicami, ki kažejo posamezne osebe ali karakterizirajo inscenacijo tržaške uprizoritve slovenskega dela.

Liriche di Marko Kravos

V 9. — 12. številki znane tržaške revije »Umanas«, ki jo urejate Aurelia Gruber Benco in ki je iz vrste italijanskega tiska v Trstu priložnostno pokazala še največ razumevanja za slovensko kulturo, so izšle »Liriche di Marko Kravos«. To je prevod desetih pe-

smi mladega tržaškega pesnika, ki ga vsi poznamo in cenimo; njegovi verzji utegnejo v tem prevodu zbuditi pozornost tudi v italijanskem kulturnem krogu. Kravosovo izpovedno liriko je prevedla Jolka Milič, ki sicer piše predvsem v slovenščini, vendar utegne s svojim temeljitim znanjem italijanščine, kakor ga kažejo tudi te preprezitive Kravosovih pesmi, pripraviti še marsikatero stezo za pot slovenskega slovstva v italijanski kulturni krog. Prevajalka je z nekaj vrsticami simpatično predstavila Marka Kravosa italijanskemu bralcu. Zeleni bi, da bi se »Umanas«, ta orisista di politica e di cultura, še večkrat zavestila zlasti pred kulturnimi dosežki slovenske manjšine v Italiji in slovenske literature nasploh; tako bi najlepše utirjale dobro sosedstvo.

BOZIDAR BORKO

Prednosti kulturnega življenja v velemestu

Glasbeni utrinki z Dunaja

Kaj lahko vidiš in slišiš v osemindesetih urah

Nikjer se bolj ne križajo tradicionalne in avantgardne silnice kot v nekdanji in sedanjki prestolnici Avstrije. Zaverovanost starejšega meščanstva v preteklost in živahen turizem, ki išče in kaže povsod z znano površnostjo historične znamenitosti, dunajsko zabavnost in ležernost, sta si v ostrem nasprotju z željo znanosti in umetnosti, ujeti tempo sodobnega, najbolj razvitega sveta. V kioskih in papirnicah lahko gledaš drugo poleg druge sliko cesarja Franca Jožefa in reklame za razstavo sodobnega slikarja Hoflehnerja; med nešteti proslavami Schubertove 175-letnice se vrstijo koncerti avstrijske radio-televizije z eksperimentalnim sporedom itd.

Obisk gledaliških predstav in koncertov izkazuje nenavadno veliko starih ljudi, ljubiteljev glasbe starega kova. Najdeš jih tudi na prireditvah z izredno sodobnim sporedom. Vendar ne odhajajo predčasno le oni, kadar njihova sprejemljivost odpove; tudi med mladino jih dobiš, ki se kar med izvajanjem eksperimentalnega dela izmuzejo.

Prednost kulturnega življenja vsakega velemesta, tako tudi Dunaja, je v tem da v pičlih osemindesetih urah lahko gledaš in slišiš vse vrste umetnosti, če jih le znaš večje poiskati. Seveda se moraš odpovedati koncertom standardnih del, na katerih kraljujejo taki solisti, ki so dostopni širšemu krogu poslušalcev zunaj svetovnih kulturnih centrov zvešene le na ploščah ali RTV-emisijah. Razprodani so, cene so za naše pojme bajne, sodijo pa v okvir družinskih petinčnih meščanov.

Prvi dan zvečer

V Muzeju XX. stoletja gostuje Elektronski studio iz Bratislave. Kar med velikimi razstavljenimi platni slikarja Hoflehnerja ima razpostavljene elektronske aparature, pulte in instrumente. Publika naj se med predvajanjem eksperimentalne glasbe spreha po razstavnih prostorih. Sedeli so redkost. — Bratislavski elektronski studio je mlad. Postopek pri skomponiranju elektronske glasbe je še vedno zamotan, čeprav se v nekaterih velemestih že poslužujejo komputerja. Komponist mora namreč poznati ali sproti preskusiti, kaj mu proizvajalci elektronskih zvokov lahko dajo. Z druge strani rezultati takega skladateljskega postopka zahtevajo od poslušalca prefinjeno uho za nove tonske finese. Naj gre za originalno elektronsko glasbo ali

vmontiranje in preoblikovanje že obstoječe skladbe, rade se pojavljajo nezanimive dolžine, ki dolgočasijo, kar je bilo z malimi izjemami pri Slovaki. Na srečo nudi sprehod po galerijskih prostorih toliko pestrih umetnin od Klimta in Nolkeja do pop- in op-artistov, da je moči sproti premostiti manj privlačne glasbene odstavke.

Drugi dan zjutraj

Skok k pouku glasbe v osemzredni gimnaziji v hipu razgrne vso problematiko umetniškega pouka pri mladini. Kako se lotiti razlage, kje začeti, kako ujeti sodobne pojave, kako prodreti v psiho današnjega pubertetnika? Avstrija, posebno Dunaj, začena pri starem, tonalnem sistemu, pri durovi lestvici in različnih jodlerskega elementa. Tradicija petja in muziciranja se še drži družinskega življenja. Ali gre za oviro ali za smiselni pričetek metodične usmeritve? Ob kontinuiranem pouku skozi vseh osem razredov in ob sodobnem pedagogu nemara pripele k cilju. Razkorak za »glasbo« prejšnjega večera pa je ogromen!

Popoldne istega dne

Na visoki soli za glasbo in igralsko umetnost (tako so prekrstili nekdanjo akademijo za glasbo) nastopajo najbolj naderjeni pripravniki za vstop v najvišjo stopnjo. Pouk traja regularno šestnajst semestrov, matura na instrumentalnih in pevskih oddelkih ni obvezna, starost navzdol ni omejena. Sprejem upošteva le dokazano glasbeno nadarjenost. Spored dveh mladoletnih pianistov na-

vaja po eno Schubertovo sonato in eno neobvezno skladbo. Tak spored preseneča s svojo glasbo, zagledano v dokaj površni učinek. Schubertove mlajše sonate niso muzikalno tehtne, Lizst pa je tudi virtuozno nabrekli. Pa kaj, ko ima Dunaj zlasti med starejšo generacijo še vedno toliko ljubiteljev take glasbe!

Oba izvajalca naš splošno pričakovanje igrata tako eksaktno, muzikalno samostojno in virtuozno, da smeta računati s pianistično kariero kljub svojim petnajstim oz. sedemnajstim letom. Povrh sta Avstrijca, kar je redkost med izbranci. Visokošolske ustanove v Avstriji rade žive od tujih študentov, med katerimi so menda trenutno Japonci najštevilnejši in najbolj vneti.

Zvečer istega dne

Za dirigentskim pultom stoji Friedrich Cerha, dolgoletni vodja ansambla za sodobno glasbo »Die Reihe«. Pred pultom sedi orkester avstrijske RTV, na pultu ležijo partiture Weberna, Schönberga, Cerha. — Če kdaj, potem se tokrat izključujeta atmosfera vsega v zlatu bleščečega se Konzerthausa in prikazane glasbe. Klasiistična arhitektura in oprema, sloneča na antičnih vzorih, pač nima nič skupnega s to zveščino eksperimentalno, brez simetrije, barvitosti, umirjenosti, vzvišenosti in heroičnosti napisano glasbo.

Mladi Webern zbeha glasbenega znanca s svojo »idilio« za orkester. Ta v duhu E. Straussa napisana skladba nas postavlja pred uganko, kako, kdaj in zakaj se je Webern odmaknil od vsakršne izpovednosti v glasbi mnogo doslednejši kot njegov kasnejši učitelj Schönberg spriču tako naderjenih in izvrstno napisanih postromantičnih del mladeniške dobe.

Schönberg se je bil okoli svojega opusa 18 že docela odvrgel od tonalnih osnov. V kartati za solista, zbor in orkester »Die glückliche Hand« (»Srečna roka« — prvotno scenško delo) je tako napet in razgiban, razdražen in živčen, daleč od vsake abstraktnosti, da delo more s pridom rabiti kot primer glasbenega ekspresionizma. — Sepet, falzetiranje, recitiranje in smeh se mešata med petje zbora in pestro zvočnost orkestra.

Tri »Zrcala« F. Cerha so povzročila odhod marsikaterega abonenta iz dvorane. Prvo zrcalo je podobno ogromnemu loku brezrazne zvočne sivine. Drugo zrcalo se zdi kot širok kaleidoskop najbolj pisanih zvočnih refleksov. Treje zrcala pa ponazarja zvočna valovanja do takih zvočnih ekscesov (poleg ogromnega orkestra s številnimi tolkalci sodeluje tudi magnetofonski trak), da mestoma zveni neznošno prenapeto. Nedvomno skladateljev koncept in orkestralna realizacija nista v skladu, ker je predimenzioniranost očitna, pa najsi je bil tudi sam skladatelj za dirigentskim pultom. — Struktura »Zrcal« ni več vezana niti na takt in taktnece, niti na ritmične vrednosti notne pisave. S te strani je Cerhova skladba sva linija.

Tretji dan zvečer

America-house. — Grupa študentov ene najstarejših igralskih akademij iz Kalifornije prikazuje s svojim mentorjem broadwayske enodejanke, mime in improvizacije. Vsi prikozi so močno prepojeni z glasbo, polno plesnega ritma, jazz-elementov in sodobnega zabavnega značaja, ki jo izvajajo magnetofoni ali zapejo kar nastopajoči sami. — Senzacija za gledalce in poslušalce, med katerimi je prednjačila mladina, so bile sprotno improvizacije. — Mentor igralske skupine je prošil navzoče občinstvo za nekaj tem, po možnosti po dve in dve kontrastni temi, ki ju je napisal na tablo. Nato je izbral nekaj igralcev in igrali, ki naj bi po nekajbesednem medsebojnem pomenku takoj pristopili k scenski realizaciji predloženih tem. Prišlo je do improvizirane soigre med študenti in mentorjem, ki je tako rekoč iz nič ustvarila nebroj situacij, s katerimi so izvajalci skušali zajeti smisel zadanih tem na odsko oprilejliv način. Občinstvo je bilo iznenadeno nad hitro iznajdljivostjo in nenavadno duhovitostjo izvajalcev, ki gotovo razpolnajo z veliko zakladnico preizkušnih zamisli, vendar jih moraljo prilagoditi vsakokratni temi in scenarju. — Razigranost in podjetnost, s katero so se Američani lotili teh improvizacij, dokazuje njihovo vsesplošno nagajnejo do takega eksperimentiranja. — Improvizacija v vseh vrstah glasbenega pouka in na vseh stopnjah glasbenega izobraževanja je v ZDA postalo že vodilo, ki budi — pri otrocih in mladini fantazijo, hkrati pa bistri duha. Tokrat smo ga prvič gledali tudi na gledaliških deskah.

PAVEL SIVICO

PRAVKAR IZŠLI

dve zanimivi knjigi, ki bosta pritegnili vse tiste, ki jih zanima zgodovina: solarje, zgodovinarje in vse ljubitelje zgodovinskih resnic.

- Kaj se je dogajalo v Ameriki, ko je v Evropi trajala sedemletna vojna?
- Ali so Arabce že pregnali iz Španije, ko je Kolumb odkril Ameriko?
- Kaj se je dogajalo na Kitajskem v času Kosovske bitke?

Na takšna vprašanja lahko zanesljivo odgovorite, če prelistate knjigo

ILUSTRIRANA ZGODOVINA SVETA - od pražgodovine do danes

V knjigi bo bralec našel najvažnejše zgodovinske dogodke, ki so se godili približno ob istem času, ločili pa so jih tisoči in tisoči kilometrov. Knjiga ima več kot 100 strani barvnih ilustracij in 120 strani besedila.

ILUSTRIRANA ZGODOVINA SVETA, KI IMA VSEGA SKUPAJ 220 STRANI VELIKEGA FORMATA (21 x 28 cm), STANE 90 din.

V drugi knjigi, ki je prav tako bogato ilustrirana, se bodo bralec seznanili z vsemi tistimi posamezniki, ki so se stoletja in stoletja upirali številnim zavojevalcem naše obale in so v neanakovnih bojih ohranili slavo svoje dežele in pa, seveda, svobodo.

GUSARJI JADRANSKEGA MORJA

Je knjiga, ki bo vsem bralcem, mladim in starejšim odkrila mnogo zanimivost in posebnosti o razburljivih časih naše zgodovine. Knjiga GUSARJI JADRANSKEGA MORJA stane 80 din. Knjigi boste dobili v vseh knjigarnah in pri zastopnikih založbe. Založba nudi možnost obročnega odplačevanja po 40 din. Naročila sprejema tudi uprava

DRZAVNE ZALOZBE SLOVENIJE, 61000 LJUBLJANA, MESTNI TRG 26

DRZAVNA ZALOZBA SLOVENIJE, 61000 LJUBLJANA, MESTNI TRG 26

NAROČILNICA

Nepretekno naročam knjigi:

- Ilustrirana zgodovina sveta (cena: 80 din.)
- Gusarji Jadranskega morja (cena: 80 din.)

Znesek din bom poravnal — takoj — v mesečnih obrokih po 40 din

Knjigi mi pošljite na naslov:

- stalnega bivališča
- na kraj zapolnitve (Neustrešno, prosimo, prebratje!)

Kraj in datum.

Podpis naročnika

Pravosodje danes in jutri

Pomembnost družbene morale

Naš zakonik o kazenskem postopku je zelo demokratičen

Februarja smo imeli v uredništvu Dela pogovor o pravosodju, ki smo ga skušali osvetliti zlasti z vidika družbene vplivnosti, družbenopolitične angažiranosti in učinkovitosti...

DELO: V naši družbi je sedaj na široko odprta razprava o ustavnosti in zakonitosti. Hkrati pa imamo opraviti z dokaj splošnim mnenjem, da je se veliko nezakonitosti in samovolje in da tudi položaj človeka v družbi ni tako varen...

meri. Ni se nam posrečilo hkrati krepiti moralnih stališč in moralnih vrednot. To vidimo zelo jasno pri družbeni lastnini...

sprememb, ki bodo zadevale tudi pravosodje, bo potrebno to poanto dela pravosodnih organov še bolj poudariti in razviti.

Dobil nagrado, da je plačal kazen

SKRJK: Navedel bi dva značilna primera, ki kažeta, kako je družbeno vzdušje včasih ustvarjalo ugodna tla za kršenje predpisov.

Ukrepi ne smejo biti kampanjski

DELO: Splošen vtis je, da imajo sedanji ukrepi prizvok kampanje. Lahko da vpliva to tudi na pravosodne organe...

JUSTIN: Človek ima utemeljen občutek, da je začela jugoslovanska javnost po 21. seji predsedstva CK ZKJ in po drugi seji konferenice bolj obveščeno in ostreje ocenjevati družbeno škodljive pojave.

SKRJK: Vprašanje je upravičeno, če pogledamo nazaj, kako smo ukrepali po pogovoru maršala Tita v Splitu in po smernicah CK ZKJ, ki so bile sprejete po študentskih demonstracijah v Beogradu.

POLIC: Intenzivnost sedanjih naših prizadevanj in zaostvanje problematike sta popolnoma v skladu s položajem. V pogledu zakonitosti in v pogledu odgovornosti nasploh smo na tako nizki stopnji, da je izruto zaostrovanje vsaj v začetni fazi nujno in upravičeno.

MARKIC: Razmere so drugačne, kot so bile v preteklosti, in to ne bi smela biti kampanja. Če bi bili za zadovoljni samo organi pregona, potem bi bil skeptičen.

SKRJK: Opozoril bi na resolucijo zvezne skupščine o odgovornosti nosilcev samoupravnih ter drugih družbenih in javnih funkcij. Tako sodišča kot tožilstva imajo ustavno obveznost, da obveščajo ne samo družbenopolitične skupščine, ampak tudi organizacije združenega dela o svojih zapažanjih glede negativnih pojavov in posameznih pomanjkljivosti.

Zakonito poslovanje - dobra naložba

SKRJK: Opozoril bi na resolucijo zvezne skupščine o odgovornosti nosilcev samoupravnih ter drugih družbenih in javnih funkcij. Tako sodišča kot tožilstva imajo ustavno obveznost, da obveščajo ne samo družbenopolitične skupščine, ampak tudi organizacije združenega dela o svojih zapažanjih glede negativnih pojavov in posameznih pomanjkljivosti.

SKOBIR: Prepričan sem, da je. Davčne utaje in korupcija, ki neposredno zelo nanejajo družbeno moralo, so sedaj bolj nevarne, kot bodo morda kdaj pozneje.

Sodišča so marsikje v zaostanku

DELO: Ugled pravosodja pomeni tudi ugled družbe in stopnjo uresničevanja ustavnosti in zakonitosti. Sedaj pa je vzdušje tako, da s prstom kažejo na pravosodje, na pomanjkljivosti v njem in pravilo, da še ni dovolj učinkovito.

SKRJK: Dosti pripomb na učinkovitost je predvsem zato, ker so sodišča marsikje zelo v zaostanku z reševanjem zadev in ker postopek predloži traja. Ob mnogih drugih ukrepih, ki jih že podvezemamo za večjo učinkovitost pravosodja, ali ki nam jih bo omogočila druga faza ustavnih sprememb, bi opozoril samo na nekatere.

Kadrovska problematika je na mnogih sodiščih in v pravosodnih organih nasploh precej kritična. Izdelali smo petletni program kadrovskih potreb pravosodja (sodišč, javnih tožilstev, javnih pravobranstev, advokature in sodnikov za prekrške).

DELO: Kaj menite o podružbljanju pravosodne funkcije v drugem delu ustavnih sprememb, ki se tiče poravnalnih svetov? Pred leti so ti sveti ponekod dobro delali.

MARKIC: Da, bili so in so še pomembni dejavniki. To prakso bi morali v samoupravnem smislu dosti bolj gojiti. Razvijati bi morali take oblike in razmerja, da bi ljudje kar največ sami razreševali svoje sporne zadeve v okviru delovnih organizacij, samoupravnih skupnosti in drugje, preko poravnalnih svetov, razsodišč, arbitraž, stalnih ali vnaprej dogovorjenih.

DELO: Ena izmed bistvenih prvin socialistične družbe je pravna varnost človeka, občana. Kako je pri nas s klasičnim varstvom človekovih pravic z možnostjo obrambe, zagovora, pritožbe ipd.?

ZOBEC: Naš zakonik o kazenskem postopku je nadvse demokratičen, dok skrajnosti je uveljavil načelo kontradiktornosti, akuzatornosti, se pravi možnosti, da vsaka stranka in vsak nosilec določene funkcije v postopku maksimalno deluje.

Kmalu kodeks sodniške poklicne etike

POLIC: Sodnik ima v družbi zelo odgovorno vlogo, samostojno in neodvisno, ki je ne more opravljati, če ni strokovno usposobljen, idejno in družbenopolitično razgledan, če nima moralnopolitičnih kvalitativ in velikega občutka odgovornosti.

DELO: Ena izmed bistvenih prvin socialistične družbe je pravna varnost človeka, občana. Kako je pri nas s klasičnim varstvom človekovih pravic z možnostjo obrambe, zagovora, pritožbe ipd.?

ZOBEC: Naš zakonik o kazenskem postopku je nadvse demokratičen, dok skrajnosti je uveljavil načelo kontradiktornosti, akuzatornosti, se pravi možnosti, da vsaka stranka in vsak nosilec določene funkcije v postopku maksimalno deluje.

SKRJK: Vprašanje je, ali naj bi kazalo široko pravno pomoč organizirati v delovnih in sindikalnih organizacijah, zemljepisnih središčih, kamor bi se ljudje lahko obračali po nasvet. Z dobro pomočjo bi lahko marsikdaj pomagali ljudem, da pridejo hitreje ali da sploh pridejo do neke pravice.

SKRJK: Republiški sekretariat za pravosodje in občo upravo je zaprosil vse občine, naj pošljejo poročilo o organizaciji, vsebini in obsegu dela občinskih služb pravne pomoči, Obravnava republiškega zakona o odvetništvu in drugih oblikah pravne pomoči je bila v skupščini SR Slovenije odložena zaradi poudarjenega amandmaja skupščine občine Kamnik in republiškega sveta zvezne sindikalne Slovenije, ki se zavzemata za to, da bi dali tej službi tudi pravico zastopanja strank pred sodišči in drugimi državnimi organi in organizacijami.

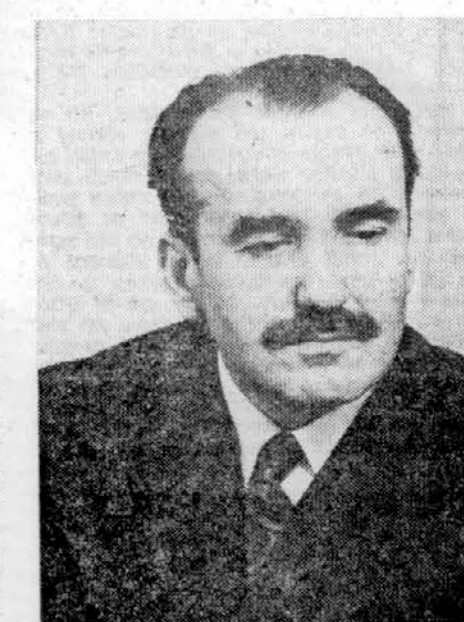
DR. SVETOZAR POLIČ: Imeli smo krasne predpise, a kdo jih je prvi kršil? Federacija.

DR. TONE SKOBIR: Davčne utaje in korupcija so sedaj bolj nevarne, kot bodo morda kdaj pozneje.

BOJAN SKRJK: Nekatere gospodarske organizacije imajo več pravnikov kot posamezna sodišča. To je anomalija.

DR. ZIVKO ZOBEC: Vsaj ljubljanski odvetniki, ki jih je več kot sto, naj zagotovo dejavno službo v korist obdoženem.

MARKIC: Vprašanje je, ali naj bi kazalo široko pravno pomoč organizirati v delovnih in sindikalnih organizacijah, zemljepisnih središčih, kamor bi se ljudje lahko obračali po nasvet. Z dobro pomočjo bi lahko marsikdaj pomagali ljudem, da pridejo hitreje ali da sploh pridejo do neke pravice.

SKRJK: Republiški sekretariat za pravosodje in občo upravo je zaprosil vse občine, naj pošljejo poročilo o organizaciji, vsebini in obsegu dela občinskih služb pravne pomoči, Obravnava republiškega zakona o odvetništvu in drugih oblikah pravne pomoči je bila v skupščini SR Slovenije odložena zaradi poudarjenega amandmaja skupščine občine Kamnik in republiškega sveta zvezne sindikalne Slovenije, ki se zavzemata za to, da bi dali tej službi tudi pravico zastopanja strank pred sodišči in drugimi državnimi organi in organizacijami.

LIDIJA BRUMAT: Glede stanovanj smo na občinskih sodiščih morda na boljšem...

IVAN JUSTIN: Misel o podružbljanju pravosodne funkcije je globoka in družbeno utemeljena

STANE MARKIČ: Čim bolj je razvita socialistična družbena morala, tem bolj je razvito tudi spoštovanje predpisov.

Kakšen bo letos moj osmi marec

Pogled v koledar: to bo sredo, dan, kar so vsi drugi v tednu, razen nedelje, ko lahko delam samo tisto, kar me veseli, ko namreč lahko samo pišem, kar je moj pravi in naj bi bil moj edini poklic.

Torej sredo. Budilka naravnana za peto uro, čas, ko moram vstati, če naj opravim svoje vsakodnevne »dolžnosti«. Nečim sem, čeprav na pol v šali, dejala, da je po enakopravnosti, ki smo si jo pridobile, ženska primorana opravljati najmanj tri službe dnevno: delo v poklicu, delo matere in gospodinjstvo in po možnosti še družbeno in politično delo, čeprav nemo vsi, da je takih, ki vse troje zmogajo, presneto malo, in zato to ponavadi to zadnje odpade. In vendar je, če naj verjamemo statistikom, kar polotica in še več našega prebivalstva ženskega spola, torej bi na vodilnih družbenih, gospodarskih in političnih položajih morala biti vsaj polotica žensk. Pa tako ponosni smo na to enakopravnost! Da je v praksi drugače in je žensk na vodilnih položajih pri nas komaj toliko, kakor je zamorskih poslanec v razmerju do belcev v parlamentu. Rodezije, dečele, kjer so črni najbolj satirani, je znano in priznano dejstvo, zaradi katerega se nihče ne razburja več, najmanj za ženske

leče od dela domov, pa jed pogreje, da nahrani moža in otroke. In zdaj se začne vsa tista njena tlaka do enajstih zvečer, pomivanje, pranje, likanje, pospravljanje, nakupovanje, pomoč pri domačih nalogah, kuhanje večerje in kosila za naslednji dan. Mlade matere so vstale že z davnjaj pred teboj, sin, svoje otroke so morale potegniti iz postelje, jih obleči, si jih naložiti — zdaj odmeva po stopniščih mnogih hiš v mestu otroški jok — in oditi z njim v noč, da bi jih še pred službo oddale v jasli ali otroške vrtnice, če imajo srečo, da so jim tam našle prostor. Druge so si poiskale upokojenko ali študentko, da jim prikaže pazit na otroke ali pa ga dajejo v zasebno varstvo in slišala sem, da takšni varuški matere plačujejo po sedemdeset, celo sto tisoč dinarjev na mesec. Toda ne poslušam me več, vstal je in odstopal po stopnicah v temo ter zdrvel po pločniku, da bi čimprej ujel katerega prepolnih jutranjih avtobusov. Gledam za njim in zdaj se mi, da vidim tudi njo: mlado delavko, ki je nekako stanovala pri meni in je vsako jutro, preden je nastopila v Rodezije, dečele, nosila svojega otroka v vrtnice. In medtem ko je njena drobna, sključena postava izginala v megli, ji je s hrbta zvonila glavica spečega otroka kot zoga na vrtnici.

Zdaj je čas do sedmih moj in za dobro uro lahko sedem k pisalnemu stroju, da bi začela razmišljati o osmem marcu. Predvsem bi morala povedati, da bi dan žena ne smel biti samo en dan v letu, temveč bi to morali biti vsi dnevi, pa spet ne le dnevi žena, temveč tudi dnevi moških, namreč naši skupni dnevi, oplemeniteni z občinstvom, s požrtvovalnostjo in spoštovanjem do vsakega dela, tako ženskega kot moškega. Torej bi jaz osmi marec odpravila, ker nečem biti z ničemer izvzeta iz sveta, ki je v vsakim dnevu prav tako moj kakor moški. Če uaj bo to posebna počastitev ženske, ta naš osmi marec, tako rekoč drobtinica spoštovanja in sočutja do tlake, ki jo opravljajo ženske za moški del človeštva od prvega dne, ko se ti naši ljubčki rodijo, potem se vam za to najlepše zahvalim. Saj tega ne delamo zato da bi nas enkrat v letu pohvalili, nam darovali nekaj cvetja in se nam v slavo po možnosti napili, temveč zato, ker ne moremo drugače. Naše poslanstvo je, naj se tega zavedamo ali ne, roditi in hranjati. Saj odkar je prva ženska rodila otroka in začela v sebi, da ga hoče hraniti pri življenju, za vsako ceno, tudi za ceno lastnega zdravlja in življenja, moramo delati tako, medtem ko se v greste vojne in ubijate naše sinove in tete junaki.

Sicer pa sem napisala komedijo in ji dala naslov »Dan žena«.

Vendar nočem ničesar očitati moškim. Vse, kar se dogaja zdaj, vse, kar je slabega in tudi dobrega, je naša posledica dolge, krvave in tragične zgodovine človeštva, ki smo jo ustvarjali vsi skupaj, tako moški kot ženske. In nujno je bilo tudi to, da si je ženska v tej prehodni dobi naložila trojno breme, da bi si slednjič priborila svoje polno vredno človeško dostojanstvo. Ameriški znanstvenik Ashley Montagu je napisal knjigo »Močnejše od moškega«. Ali smo to res? Tako dolgo ste nam povorili, da smo sibi spol, da smo to začele še samo verjeti. Zdaj pa je čas, ko lahko dokažemo nesporno ne le moškim, ampak predvsem sebi in se odkrižamo v tisoletjih zakoreninjenega manjvrednostnega občutka; dokažemo, ampak da smo tako močne kot naši tovariši v dobrem in slabem in karkoli se bo zgodilo hudega (in znanstveniki, veščidel moškega spola, nam napovedujejo skorajšen konec človeškega rodu), se bo tako zgodilo po naši skupni krivdi. Ničče ne more biti izveč.

Vendar poslušajte: še je noč, ni še pomlad, ampak zunanjo se se pričeli oglašati ptiči — kosi, ki s svojim milim in presunljivim klicem predirajo neusmiljen, nečloveški trauč zgodnjih avtomobilov na Askercevi ulici. Torej se ni omenela naša velika mati narava — tudi njen budi dan žena — se lahko upamo, da bo pomlad, se nismo pomorili vseh ptic pevk, se se s skupnimi napori, z razumom in s čustvom, lahko rešimo. Vstanem in odprem okno. Komaj nekaj metrov stran od zadržanjenega zraka na ulici staja s sosednjih vrhov dobri tonj po plodoviti prsti, po prvem bratju, ki kliče iz zemlje. In v tem trenutku tudi preključim, da sem hotela odpraviti osmi marec. Eden mojih sinov, tisti bradat, ki je izmed vseh moških v hiši še najbolj sposoben zagrešiti kako romantično dejanje, bo šel do polodne na trg in kupil zame droben šapek teloha ali zvonček, prinesel mi ga bo, me pobližubi na čelo in mi v imenu moškega dela naše velike družine čestitka k prazniku žena.

MIRA MIHELIC

STOJAN KERBLER: NA PERONU

S poti

Obraza zemlje

Po sledovih drame

Med zahodom in vzhodom etnične meje mojega naroda so reke, katerih imena od nekdanj privajenjo izgovarjamo, so zaselki, ki gredo skoznje poti naših življenj. Imena samega vzhoda in zahoda se nam zde nova. Pod Steverjanom, v slovenski vasi Oslavje, tam nad Pevmo, od koder se zdi Gorica na večer kot pest žerjavice na dlani, sem hodil, in na drugem koncu našega ožjega sveta, po vaseh pod Malim vrhom v gorjanskim gmajnah, v Bušinjih vasi. V njun dan sem šel: v sončno dopoldne, že vse od pomladi v Oslavju, in v Bušinj vas v belokranjskem otožnem, še zimskem dnevu. K dvema ženama sem šel, v njun spomin in njun ta dan.

Obraz osemdesetletnice v kuhinji, za mizo, v kateri na vasi hranijo moko, v polmrazu, ker je okno, kdove zakaj in od kdaj zaveseno, v prostoru, ki se ve za življenja, ki so se ga dočkala. Obraz, za katerim til spomin. Kot da je skala, v katero so se zarzala imena njenih štirih sinov: v gubah lica imena, v očeh imena. Gledal sem vanja na spominski plošč v osnovni šoli na Suhorju, preden sem prišel k njej, v štiri imena primka Krasevec, in spraveval sem se, če je od družine sploh še kdo ostal. Tu je sedel pred mano stari, v polmrazu kuhinje. Z rokami se naslanja na mizo in zre predse, pa pravi: Sedaj nam je dobro.

Gledam ta prostor, v katerega sem vstopil: vegasto omaro, štedilnik, na katerem so ostanki kosila, muke, ki ga preletajo. V kotu za vrati vodovodna pipa. Zlato te vasi in njene hiše, bolj pomembno kot svetloba žarnice. Gledam ta prostor in njo, ki živi v njem s svojimi spomini in živi tudi za ta dan. Za kosilnico, ki bi jo potreboval pri hiši. Samo še to potrebuje, reče. Ne more pa dojeti vzrokov mojega obiska, toda ko se čez uro in več spet odpravim, zašepče: Pa hvala, ker ste prišli.

Kot pravljčarka iz davnine

France, Jože, Martin, Janez piše v njenem obrazu. France je umri na Rabu leta dvainštridesetega, Jože je padel v Cankarjevi brigadi leto dni kasneje, nemška ofenziva je ubila na Ilovi gori Martina, Janez

je padel februarja dvainštridesetega v snegu. Za vsakega sem čutila, kdaj je umrl, pravi.

Njen pogled se skloni, roka, od starosti skrcena, drsi po hrupavi mizi, kot da bi, v zadregi, hotela zgrniti nevidne kruhove drobtine. Pripoveduje s tretjetajocim glasom, ki ga je komaj razumeti, o njih in o svojem življenju. Zdi se mi kot pravljčarka iz davnine, kot nekdo, ki sporoča, iz roda v rod, velike in razumu komajda dojemljive drame.

Bili smo revni, pravi. Pa je šel mož v Ameriko. Najprej v Severno, potem se je v Južno. Otroci so ga komajda poznali. Pet sem jih imela. Potem je prišla vojna. Drug za drugim so odhajali, vrnil pa se niso. Po vojni je pisala možu v Ameriko, kako je z našimi. Da sem štiri izgubila, da pa je svoboda. Umrl je teden dni potem, ko je prejel pismo.

Ostal ji je samo en sin. Najmlajši. Z njim se, v njeni navzočnosti, pogovarjala o njej. Le tu in tam nama pade v besedo ona. In nerazločno glas vsakega posebeje, ki hodi od hiše do hiše in je samo kruh. In je dober. Vstopil je sunkovito, naslonjen na omaro, je in gleda. Nem je. Le tu in tam zakrili z roko in hoče nekaj reči.

Njen sin ponudi vino. Pravi, da je vaška skupnost obdelala zemljo na Malem vrhu nad vasjo, tako da imajo sedaj vaščani vinograde. Tu, pod Sveto Gero, kot ji pravi Belokranjec, ali Trdinovim vrhom, kot rečejo v mestih, bi se dalo skrčiti še veliko zemlje.

Tu živi njen najmlajši sin z njo in s svojo družino. Z rokami, črnimi od dela, vztraja na treh in pol hektarjih zemlje. Gledam njen obraz.

Bili smo revni nekoč, pravi. Nismo imeli ne hleva, ne živine. Ne nič. Sedaj imamo zemljo in dva vola. Vse imamo.

Ce bi le še svoje imela. Eden je bil izičen za kovača, drugi za krojača, tretji za mizarja, četrti bi pomagal veterinarju.

Ce bi le še svoje imela. Vdano me gre spremeti k vratom, ko odhajam. Zunaj ni nobenega, samo dež. Vaški posebeje je vstopil v druga vrata, sin je odšel v hlev, vrata zijajo odprta: v njih je njen obraz. In pogled, topel od bolečine. Še sem mimo njenega obraza še kasneje, ko sem stal spet pred suhorško osnovno šolo, kjer velik del plošče pokriva imena njenih sinov. Tudi to je njen obraz, sem dejal. Tudi ta kamen. In ta zemlja.

S tihiimi, komajda slišnimi besedami je dejala: pa hvala, ker ste prišli, ko sem odhajal. In povedala je, da imajo na jesen grozdje.

Druge obljube ne more ponuditi. Vas, iz katere so na noč med vojno odhajali fantje v gozd nad vasjo, je dala že vse. Mladi, tako kot drugod, odhajajo v mesta, ostajajo pa starci in spomin.

Nisem napisal, da vaška skupnost propade; zemlja je tu, kot nekdanj, in v oknih so, v tem deževnem dnevu, ljudi kot povsod, kjer teče življenje. Samo na hrbet se je povzpel travnik, s travo porasel, tem ljudem, in njiva za vasjo, ker ni nikogar razen njih, da bi ju obdelal. Zato so njihovi hrbti krivi in pogledi kalni.

Se slišim njen glas. Med vojno nas je bilo tu, v hiši, tudi po petindvajset. Potem, ko so se razšli, in so mi ti povedali, zdaj za tega, zdaj za drugega sina, da ga

ni več, sem odšla po debelem snegu v Metliko, kjer so se v bližini zadrževali letali.

Nekaj sem napisala za v Ameriko, sem jim dejala.

Tako je sporočila svojemu možu o svojih in njeni ceni.

Govorica, obarvana od bližine morja

Na drugi strani slovenskega sveta, na zahodu sem se ustavil potni, in bil je drug dan. Od sonca obžarjen. Misel se še ni odvajala od snega, ki polegla po gorjanskih kosencah, toda večerje je že vzbrstelo. Skozi slovensko vasico Pevma, ki se je začela prelivati v bližino Gorice, gre pot navkreber. Na pol poti k Steverjanu, ki gospoduje tod nad dolinami in burjo, gre pot navzgor k Oslavju. V teh krajih je slo-

K omarici v kotu skoči in jo odpre. Več sto jih imamo, pogledajte, reče. Same slovenske knjige.

Ko sem bila mlada, pripoveduje, sem veliko brala. Vse naše pisatelje. Imeli smo slovenskega župnika, ki nam je posojal knjige in nas tako vzgajal v Slovence. Brala sem Cankarja, tega še posebno veliko, pa tudi druge: pesnika Zupanciča pa Finžgarja. Sedaj nimam več toliko časa, da bi brala. Toda televizijo, ljubljansko seveda, gledam vsak večer. Pa Primorski dnevnik berem, kadar je čas.

In sicer, kako se še srečujete s slovensko besedo, me je zanimalo.

Otroci jo prinašajo iz šole, iz slovenskih sol, pravi, in v Gorico hodim v gledališče, kadar je tam slovenska predstava. In ljudje to — govornjo samo slovensko, se je zasmejala. Iz te male slovenske vasi v Italiji, zaselka bolje, v katerem prebiva kakih 140 ljudi, se na ljubljanski univerzi solajo tri dekleta.

Motiv njihovega slovenskega angažiranja med drugo vojno, ko je ta, kot večina slovenskih vasic, delala v Osvobodilni fronti, ni treba podrobneje raziskovati, je dejala. To je samo po sebi razumljivo.

Pa kako živite, me je zanimalo.

Zemlja ostaja slovenska

Od dela, pravi. Kraji tod so primerni edino le za vinogradništvo. Od jutra do noči te hoče zemlja. Tisti, ki jo ima, je ne prodaja. Nasprotno, še dokupujejo jo, če se le da pridobiti kakšen kos, z državnim posojilom seveda. In Slovenci? Po mojem, pravi, bodo tod obstali. Dokler je zemlja, in dokler so otroci. Gibanje, Osvobodilna fronta, pravi, je to zajelo domala vse ljudi. Iz njihove, partizanske hiše, je padel njen brat. Bilo je težko takrat, zlasti za mamo, pravi. In potem, petinštridesetega, so nam Američani povedali, da ti kraji najbolj verjetno ne bodo pripadli Jugoslaviji...

Ni zloleto zgovorna žena Cvetka Primožič, iz družine, ki je, kot pravi, rdeča. Delo je zarisalo svoje otce v njen obraz, in skrbi, ki jih ima s solariji. Izsolala je brata, ki je sedaj advokat v Gorici. In od sedaj pomaga njej in možu (ta je danes v vinogradu, kje pa naj bi bil) pri solanju njenih sinov. Tako so knjige na tej kmetiji vsakdanja reč in papirji, s katerimi kot gospodinja družine ureja pravne zadeve in gospodari z zemljo in pridelanim vinom, tudi.

Ponos in upanje

Ko stojimo pred hišo, gre njen pogled po dolini spodaj. Nasteva mi imena krajev, ki jih ne poznam. Stara slovenska imena.

Bolje bi jih moral poznati, si rečem. In bolje bi moral poznati tve ženo, iz Bele krajine in iz Goriškega. Z vzhoda, z roba, kamor gre naša misel vse prevec poredko, in z zahoda, kamor zaidemo tu in tam, po naključju. Bolje bi moral poznati to zemljo, ki je vzkipevala v oblike vzburjenega morja in obstala, sama začudena nad seboj in nad lepoto ljudi, ki jo negujejo. Obraze, ki so obrazi zemlje. To belokranjsko gričevje, ki izginja navzgor, v skrivnostno Gorjance, od brez polno nekakšne mehkoosti in otožnosti, in to toplo, pomladno gričevje na Gorici.

Se dneve potem, ko sem ju obiskal, sta mi bili njuni podobni pred čim. Podoba belokranjske ženice, ki stoji pred vrati in mi maha z roko v slovo, kot je to navada pri starih ljudeh v odmaknjenih krajih od nekdanj, njen tresoč glas in toplina pogleda, pa začudenje, odkod zanimanje zanjo in njen svet in na drugi strani podoba slovenske kmetice iz Oslavja, žene, ki živi s tremi mneni, imeni otrok, ki jih sola slovensko, z Radovanom, z Jožetom, z Andražem.

Ta dva obraza žena in pokrajnj nosim s seboj.

Prvi me navdaja s ponosom. Drugi z upanjem.

PETER BRESČAK

MIRA MIHELIC

Ob petih je v tem letnem času še črna noč, vse okoli mene spi, razen tistih v sosednjih hišah sveda, ki se že odpravljajo na delo v tovarne. Moja posebna pravica in velika ugodnost pa je, da lahko opravljam svoje delo doma. In če sem nekdo imela slabo vest zaradi istih, ki morajo vstajati, ko je zunanji svet v rogu in ko večina pritiselgeranih državljanov še sladko spi, se počutim zdaj, ko sem se navadila vstajati tako zgodaj, če hočem karkoli opraviti, rešena vsaj tega bremena krivde, ki jo ustvarja v človeku zavest, da se mu godi v marsičem boljše kakor mnogim drugim. Nočem biti izvzeta, ne kot delavka, se pravi pisateljica, ne kot človek, se pravi ženska. Saj sem morda ravno zaradi tega začela pisati, da bi se lahko istovetila z drugimi. Pisanje zame ni bilo nikoli le estetičen užitek, temveč način in marsikdaj boleče prebijanje do razumevanja sveta in ljudi, s katerimi živim. In kadar se zgodi, da moram po mleko in kruh za svojo družino tako zgodaj, se s srečujem pometalke v njihovih stihih haljah, ki pospravljajo smeti z ulic mojega mesta, v mislih prošim te svoje najskromnejše sestre odpustanja. O kod prihajajo? Iz katere barake? Komu so puštile v varstvo otroka, če ga imajo? Njihove halje togo sušijo v predjutranih megli, metle bridko škrtajo po pločnikih. Ne pogledajo me.

Tudi moj sin me ne pogleda, ko sedi pozneje, ob šestih, pri zajtrku. »Povej mi, kdaj so si ljudje izmislili, da je treba tako zgodaj v službo? Zakaj ne bi mogli začeti pozneje, od spodobni uri, in delati potem se popoldne?« Prekrižam roke za pasom. Ker v kuhinji se ni zakurjeno in me mrazi. »Zato, sin, ker bi ne mogli opraviiti strojevske gospodinjinske dela, če bi morale še popoldne sedeti v službi. Ali ne veš? Žena, ki mora zjutraj nasezgodaj v službo, skuha še zvečer kosilo za naslednji dan. Ko pri-

CVETKA PRIMOŽIČ

Ocene in stališča konference ZK ljubljanske občine Center

Za poštenje gre

Grenke izkušnje poslovnih sleparij

V zadnjem času je bilo nekaj podjetij, ki imajo sedež v središču Ljubljane, eksemplarično, strogo kaznovanih. Kazni so izrekli pristojni organi zaradi prekrškov ter primerov nedovoljenega in nezakonitega ravnanja, ki so jih ugotovili pri njihovem poslovanju. Zaradi izrečenih visokih denarnih kazni so bila vsa ta podjetja materialno hudo prizadeta. Poleg tega pa je celotna zadeva hočeš nočeš vrgla slabo luč na omenjena podjetja kot tvrdke, na njihovo poslovno solidnost in korektnost.

V javnosti sta se kot odmev na te primere javili dve povsem različni reakciji. Prva sklepa takole: Očitno je prevladalo spoznanje, da je v obdobju naporih za stabilno gospodarjenje in za razvoj samoupravljanja treba odločno presekat s primeri nedovoljenega in nezakonitega poslovanja. Iz te ugotovitve je velik del javnosti napravil dokaj preprost, a očitno edino pošten in možat sklep, da morajo v vsaki organizaciji ozir. tvrdki predvsem sami napraviti ustrezne ukrepe in se pri poslovanju po njih ravnati. Druga reakcija pa je bistveno drugačna: ta poizkuša izrabiti primere nedovoljenega in nezakonitega poslovanja in izrečene eksemplarične ostre kazni za najrazličnejše poslovne in politične špekulacije.

Odgovornost do tako imenovanega malega človeka je začela močno bledeti

Tako se je pojavila teza, ki je poizkusila s demagoškimi in nacionalističnimi gesli odvrtno družbeno pozornost od opredeljene družbenega odnosa do pojavnosti in nosilcev nedovoljenega in nezakonitega poslovanja ter ju preusmeriti v usvarjanje družbenega nezapolnenosti nad res rigoroznimi materialnimi kaznimi, s katerimi so začeli pristojni organi take pojave preganjati. S tem so usvarjalci takega vzdušja poizkusili pretentati javnost. V javnosti se je namreč že nekaj časa sem stopnjevala vzemirjenost sprčo dejstva, da so začeli dobivati pojavi nedovoljenega in nezakonitega poslovanja že zaskrbljive razsežnosti. Zadeva je vzbudila skrb ne samo zaradi tega, ker so omenjeni pojavi dobivali čedalje večji razmah, ampak predvsem zaradi družbeno tolerantnega odnosa do njih.

Ljudje, ki žive od svojega poštenega dela, so dobesedno vsak dan kazali večje nezaupanje zaradi družbene nemoci, da bi učinkovito stopili na prste nedovoljenemu poslovanju, ker so čutili, da ono v bistvu notranje rizičnega samoupravnega gospodarjenja in neposredno ogroža njihove življenjske interese. Ljudje so že dalj časa opozarjali, da so kazni, s katerimi smo pri nas doslej preganjali nedovoljeno in nezakonito poslovanje, smešno nizke. Posamezna podjetja so jih že vnaprej vračunala v svoje redne materialne stroške, to je v ceno kot normalen poslovni tveganje. Vse pogostejši so bili tudi že primeri, da so podjetja v taki ali drugačni obliki povrnila denarne kazni tudi osebam, ki so bile za nedovoljeno in nezakonito poslovanje neposredno odgovorne in so se v posameznih primerih na ta račun tudi osebno okoriščale. Prav tako niso več bili osamljeni primeri, da so v posameznih krogih začeli pozivati k »svrednoti«
tistih poslovnih ljudi, ki znajo spretno slepariti za koristi tvrdke.

V korak z vsem tem so se začele bohotiti samovoljne, obistišne, nadutost itd. Podkupovanje in korupcija, izkoriščanje monopoličnih situacij in razne vrste izsiljevanja so se poskušale legalizirati kot nenadodoljivi atributi učinkovitega poslovanja. Odgovornost do človeka z delovnega mesta, do tako imenovanega »malega človeka«, kot nekateri radi zviška govore, ter za probleme ljudi, ki žive dejansko samo od osebne dohodka od dela, je začela resno bledeti. V razmerja vztrajal družbenega dela so si spet začeli utirati pot statusni privilegiji vseh vrst, ki so mestoma že začeli dobivati značaj pravega grabnja in nedovoljenega pri laščanja skupnih dobrin.

Poslovne odločitve za zaprtimi vrati

Očitno je, da poizkusi zagovornikov nedovoljenega in nezakonitega poslovanja od vsega začetka niso našli niti v dovolj odločno in učinkovito organizirano idejno in politično protikolonijsko komunistov. To ni ostalo brez posledic. Med ljudmi se je začela pojavljati idejna zmeda. Začeli so naslediti demagoški gestom, raznim polresnicam in prevrnjenim dejstvom. Nastajajočo idejno zmednjava so začeli nekateri spodbujati in zagovarjati načelo, po katerem snamen posvečuje sredstvom. Z drugimi besedami po vedano: slepariti za svoje podjetje, za svojo tvrdko, za svoj »narod«
je dovoljeno. V naši družbi realnosti se je slej ko prej vselej pokazalo, da se za takimi gesli in praks so vedno krijejo podjetniško lastniška se bitnost, nacionalistična ekskluzivnost, nadutost in superiornost, kar je v resnici v globokom navzkrižju z dejanskimi interesi delovnega človeka. V svojem bistvu je to zelo kratkovidna in nesolidna poslovna usmeritev, ki hlasta za trenutnimi uspehi, ki pa ni sposobna graditi osnov solidnega gospodarjenja.

Poslovne sleparije pa naj so v danem trenutku še tako mikavne, v svojem bistvu vedno škodujejo ugledu prizadetih organov zanj družbenega dela, ugledu tvrdke.

Neogibno notranje razkrajajo razmerja v organizacijah združenega dela. Poslovnih sleparij preprosto ni mogoče razgrniti pred samoupravnimi organi in se z delavci zanje dogovoriti. Zato se sleparije sklepajo praviloma skrivaj, za hrbti delavcev. To pa ne ogibno poraja medsebojno nezaupanje in tu je praviloma začetek nastajanja posameznih obistiških skupinic, ki si pod plaščem poslovne učinkovitosti prilasčajo pravico, da za zaprtimi vrati sprejemajo poslovne odločitve.

Poslovne sleparije pa s svojo železno lo giko neizpropano potiskajo njihove nosilce v razne oblike korupcije, podkupovanja in nedovoljenega osebne prilasčanja. Tvrdke, ki se po krivdi posameznih odgovornih oseb v organizacijah združenega dela ujamejo v to nast. »modna«
postanajo žrtev različnih poslovnih in političnih špekulacij.

Idejni obračun z dvema tezama

Splet teh okoliščin neredko potisne na rob eksistence vso tvrdko. Grozi uničiti ob sežno delo, trud, znanje, napore, ki so jih delavci vanje dolga leta nesebično vlagali. Grozi uničiti vsa utemeljena upanja in pričakovanja, ki so jih delavci gojili glede svojega gmojnega in družbenega položaja vsa leta, ko so z delom in z nesebičnimi odločitvami skrbeli za uspešen razvoj podjetja.

Takemu toku stvari smo se komunisti dolžni odločno upreti. To pa je mogoče storiti ne z licemernim pretakanjem solza nad res hudimi posledicami, ki jih čutijo delavci v podjetjih, ki so bila za poslovne sleparije in zaradi nedovoljenega poslovanja eksemplarično hudo kaznovana, ampak tako, da storimo konec družbeno tolerantnemu razmerju do poslovnih sleparij in nedovoljenega poslovanja.

Samo na tej podlagi je mogoče zagotoviti, da bomo komunisti sposobni učinkovito mobilizirati samoupravne potencialne v sleparni organizaciji združenega dela, da bodo stopili na prste slehernemu poizkusu sleparjenja, ne glede na to, pod kakšnim nališčem se bodo taki poizkusi v bodoče pojavljali in kako bodo trenutno videti privlačni in mikavni.

Povsem nedvoumno je treba ugotoviti, da nima v naši državi nihče, poudarjam nihče, ne glede na svoje imenitne ali sedanje za sluge, ne glede na položaj, ki ga ima v družbi, pravice, da s svojim ravnanjem potisne podjetje v poslovne sleparije, ker le-te ne ogibno razkrajajo samoupravna razmerja s trudem ustvarjena podjetja in njihov poslovni ugled na kocko. Tako usmeritev za zahteva, da komunisti v svojih lastnih vrstah idejno obračunamo zlasti z dvema tezama, ki sta za samoupravno socialistično gospodarjenje povsem nesorejmljivi. Ena teh tez je trditve, da je edina vrednota, ki se ji morajo podrediti vse druge — poslovni bistvu podjetja, gledan sam zase.

Ta teza v svojem bistvu povsem zavrača integralne družbene rezultate poslovanja kot meritorno merilo za presojo poslovne učinkovitosti posameznih podjetij. V tej tezi se za poslovno uspešnostjo v bistvu skrivata skupinsko lastniški podjetniški egoizem in socialno povsem neobčutiljivo hlastanje za denarjem, ki gre preko vsega, kar je bilo značilno za obdobje prvobitne kapitalistične akumulacije. Praviloma se izkaže, da je tako ravnanje tudi čisto ekonomsko v globokem navzkrižju z dejansko poslovno učinkovitostjo. Praviloma pa povzroča socialne nemire in naravnost kliče na plan državno administrativno intervencijo.

Druga teza v svojem bistvu izhaja od domneve, da poslovne dejavnosti delavcev v združenem delu ni mogoče spodbujati z ustreznim izpopolnjevanjem delitve po delu, zaradi tega, se zavzema za uvajanje prvih ekonomskih odnosov v združenem delu, ki so lastne kapitalističnim odnosom gospodarjenja. Ta teza praktično zanika, da bi bilo mogoče na delitvi po delu zagotoviti ekonomsko motivacijo za uspešno družbeno

reprodukcijo. S takim svojim stališčem do ekonomskega bivanja samoupravnih odnosov posredno ta teza zavrača, da je sploh mogoče zagotoviti družbeno reprodukcijo na samoupravni osnovi, čeprav to njeni zagovorniki na besedah odločno zanikajo.

Še zmeraj dvoje meril

Očitno je, da na sleparijah ni mogoče graditi učinkovitega samoupravnega socialističnega gospodarjenja. Bili pa bi seveda enostranski in globoko krivični, če bi iskali vzroke, ki so privedli do poslovnih sleparij, samo v organizacijah združenega dela in samo na strani njihovih poslovnih ljudi. Razmahu poslovnih sleparij sta s svoje strani vsekakor botrovali dve zelo pomembni dejstvi.

Eno takih dejstev so velike slabosti, neustrezne rešitve in pomanjkljivosti v mehanizmu, ki pravno ekonomsko ureja poslovni red, osnove in okvirje poslovanja na eni ter stališča — ki so jih neredko bolj ali manj javno zastopali nekateri odgovorni javni delavci, s katerimi so posredno spodbujali k nedovoljenemu poslovanju, če je ono v korist podjetja, občine, republike — na drugi strani. Drugo tako dejstvo pa je poslovna nekorektnost in stih med organi družbeno političnih skupnosti, ki bi morale biti vzrok poslovne korektnosti, in podjetji. Dejstvo je, da družbeno politične skupnosti ogromno dolgujejo gospodarstvu. Prav tako je dejstvo, da obstajata v pravno poslovno redu mestoma še vedno dve merili: nekateri posli so dovoljeni, če jih podjetja opravljajo v okviru aranžmanov državnih organov ozir. njihovih ustanov, so pa nezakonita in nedovoljena, če jih opravljajo podjetja sama. Vsa ta dejstva niso ostala brez kvarnih posledic, kajti v samoupravni družbi je težko sprejmljivo latinski pregovor: Quod licet Jovi, non licet bovi.

Te okoliščine seveda ne morejo biti opravičilo za poslovne sleparije. So pa pristne. To pa pomeni, da smo komunisti dolžni, da tudi do teh zadev zavzamemo v lastnih vrstah povsem nedvoumna stališča. Pred vsem nima nihče pravice spodbujati poslovno ekonomski ureditvi, ki po presoji sleparijam. Družbeno je namreč povsem nesprejemljivo, da bi lahko sprejeli tezo, ki zastopa stališče, naj bi tista določila pravno ekonomsko ureditvi, ki so presojali gospodarskih organizacij ustrezajo, enostravno nespoštovani in ravnani v nasprotju z njimi. To bi pomenilo prižgati zeleno luč za povsem samovoljno ravnanje posameznih podjetij. Hkrati pa bi to pomenilo popolno demobilizacijo organizacij združenega dela pri tvornem oblikovanju pravno ekonomskega reda in pri nadzoru delovnih ljudi nad poslovanjem državnih organov.

Ne računati na močne strice

V primerih, ko poslovni ljudje katerekoli organizacije združenega dela ocenijo, da posamezna določila v pravno ekonomski ureditvi ne ustrezajo, da ovirajo uspešno poslovanje, da v poslovanje vnašajo kvarne elemente, so dolžni te zadeve možato in odkrito postaviti pred lastno delovno skupnost in pred njene samoupravne organe. Samo na tej podlagi je mogoče, da delavci zadevo vsestransko razmotre in presodijo ter da se na tej podlagi angažirajo vsi činitelji, da skupaj najdejo ustrezne rešitve. Takih zadev preprosto ni več mogoče reševati za zaprtimi vrati, za hrbti delavcev, s »kuvertami«
in z drugimi oblikami podkupovanja in poslovnega sleparjenja. Kdor tako dela, seveda ne more računati, da ga bodo vzeli delavci v zaščito potem, ko bo s

sleparijam pripeljal svoje početje in tvrdko v slepo ulico in ko ga bodo pustili na cedilu tudi vsi močni strici, kot se je doslej v vseh primerih dogodilo.

Primeri poslovnih sleparij pa je treba zelo odločno razločevati od poslovnih odločitev, ki so vezane s poslovnimi tveganji. Poslovni riziki so v pogojih blagovnega načina gospodarjenja neogibni. Za zdaj si je sploh težko zamisliti, da je mogoče razvijati poslovno in vsakršno drugačno ustvarjalnost, pri tem pa zavračati sleherni rizik. To je tako jasno, da je o tem komajda potrebno govoriti.

Vse težave niso v istem košu

Toda so zelo otpljivi znaki, ki resno opozarjajo, da se moramo v prizadevanjih, da bi izkoreninili poslovne sleparije, zelo odločno razmejit s težnjami, ki poizkušajo zmetati v isti koš težave, ki nastajajo zaradi poslovnih sleparij, nezakonitega poslovanja in osebne okoriščanja s težnjami, ki se normalno pojavljajo pri uresničevanju vsake pomembnejše poslovne odločitve, ki je vezana z večjim poslovnim rizikom. Očitno je, da moramo računati s tem, da so v naši družbi prisotne sile, ki teh zadev ne razločujejo, pa naj gre za ultra radikalno sektaštvo ali pa za sile, ki zavestno razdiralno delujejo. Vsak organiziran napor za dograjevanje samoupravnega reda skušajo sprepreči v lov na čarovnike. Vsak družben obračun s posameznimi nosilci poslovnih sleparij ali osebne okoriščanja skušajo spremeniti v občo hanko zoper vse poslovne ljudi in prevreči preganjanje poslovnih sleparij in osebne okoriščanja v iskanje diake v jaju in v netenje občega nezaupanja. Vsak primer nezakonitega poslovanja skušajo napihnuti v afero, ki je neposredno na perlena zoper celotno podjetje, zoper tvrdke kar po vrsti, zoper gospodarstvo.

Takemu skrivljanju in popačevanju družbene akcije, ki je osredotočene zoper poslovne sleparije in osebno okoriščanje, smo se komunisti poklicali odločno upreti, ker obektivno razbija družbeno akcijo in njen pravi smoter.

Na delu so zdaj mešetarji

Kar zadeva sprejemanje poslovnih odločitev v organizacijah združenega dela pa vendar kaže opozoriti na dve slabosti.

Logaja se, da poslovni ljudje, ko prelože za samoupravnim organom posamezne poslovne odločitve, ne povezo delavcem, s kakšnimi poslovnimi riziki je treba računati. Zelo riko se primeri, da jim predlože prikažejo samo z ugodne strani, in da se to pozavejo v čimbolj svetli svet. Tako verjetno ravnajo iz več razlogov. Dostikrat tudi zaradi tega, ker pred takimi odločitvami niso komunisti in drugi činitelji razbili samozadovoljstva, kratkovidnosti in poslovni usmeritvi in drugih kvarnih težnji, ki so pogosto prisotne v razpoloženju delovne skupnosti, zlasti če je njeno trenutno gospodarsko stanje ugodno. Ne glede na to, iz kakšnih pobud poslovni ljudje to počno v posameznem konkretnem primeru, vendar je res, da se tako ravnanje praviloma grenko masčuje.

Druga zadeva, na katero kaže resno opozoriti, pa je, da se poslovni ljudje dostikrat odločijo za poslovne odločitve, ki se zanje pri samoupravnih organih založe z vso svojo avtoriteto, čeprav vedo, da njihova realizacija zahteva daleč večje materialne in kadrovske sile, kot z njimi lahko realno računata organizacija združenega dela. To je na način, ki smo se z njo zelo pogosto srečevali pri državnih organih, dokler so le-ti odločali o investicijah. Kaže, da poizkušajo posamezniki to maniro obdržati v poslovni praksi: organizacij združenega dela, češ bo že kako. So primeri, ko so bile pomembne poslovne odločitve sprejete na temelju prikrojjenih podatkov, ki so prikazovali razpoložljive možnosti daleč iznad realno obstojejih. Tudi to so poslovne sleparije, ki jih ni mogoče obravnavati kot normalen poslovni rizik.

Se dve zadevi sta v zvezi z uspešno družbeno akcijo zoper poslovne sleparije in osebno okoriščanje, na kateri so nas resno opozorile izkušnje, ki so se pokazale ob neljubih primerih poslovnih sleparij v centru Ljubljane.

Okrog tvrdk, ki so bile kaznovane zaradi poslovnih sleparij, ki so jih v njih zagrešili posamezniki, in to v vseh primerih brez vednosti samoupravnih organov in za hrbti delavci, se že nekaj časa vrste razni »odposlanci«
in agentice, ki napovedujejo skrajšanje posloven polom kaznovanih tvrdk in skušajo na razne načine izvabiti iz tvrdk najposposobnejše kadre in se dokopati do njihovih poslov. Povsem jasno je, da to niso prijatelji in dobrotvorci, ampak umazani mešetarji in maroderji. Posteno in možato bi bilo, če o tem ne bi samo slišjali, ampak da bi tisti komunisti in drugi delavci, na katere so se ali pa se še tako posredniki obračajo, javno povedali, kdo so, kaj hočejo, s kakšnimi metodami opravljajo svojo grdo raboto. Samo tako bo mogoče presekat tisto moro, ki jo omenjeni posredniki spletajo okrog prizadetih podjetij in delavcev v njih.

Druga zadeva pa je tale: poslovni ljudje so vzemirjeni zaradi eksemplarično visokih kazni, s katerimi so bila kaznovana nekatera podjetja z centra Ljubljane za poslovne sleparije, ki so jih v njih zagrešili posamezniki. Vzemirjeni so predvsem zaradi tega, ker poznavalci razmer v gospodarstvu vztrajno trdijo, da podobne sleparije počno tudi po drugih podjetjih v državi, da jih pristojni organi tudi odkrivajo, da pa ni znan primer, da bi tako rigorozno ukrepali zoper tvrdke. Tak dvom ne sme ostati nerazjasnen. Ustrezni organi za družbeni nadzor so na potezi: imamo vso moralno pravico, da zahtevamo dejstva, ki bo do odpravila dvome, če so neutemeljeni, ozir. ki bodo dvome spremenila v ugotovitve, če so točni.

Ta razmišljanja temelje na ocenah in stališčih, ki jih je izoblikovala konferenca Zveze komunistov ljubljanske občine Center, ki je naložila svojemu komiteju, naj preko dnevnega tiska seznanj z njimi široko javnost.

POMLAD

V MODNI HIŠI

V času, ko marsikatero blago v skladiščih »čaka«
na ustrezne cene, je toliko bolj razveseljivo, da je ljubljanska MODNA HIŠA nared za pomlad — z najširšo izbiro oblačil in metražnega blaga.

Ustavimo se pri plaščih za žene. Poleg mladostnih, ki so modno krojeni, iz aktualnih materialov, dolžine do srede kolena, kot narekuje moda, prilagojenim za oblačenje h krilom ali hlačam (krila bodo še kratka), pa vise tudi plašči za zrelejšo ženo. Ti so umirjenjši vzorci, prav tako modnih krojev, prirejeni za ustrezna krila. Plašči imajo velike reverje in so na voljo tudi najmodnejši, povezani s pasom.

Takoj se ozirimo še po kostimih. Tudi tu bodo našle vse žene sebi primerne, od klasičnih do resnično modnih so zvrščeni. Na voljo so kompleti s hlačami ali krilom, lahko tudi s hlačami in krilom. V modi je komplet z nagubanim krilom. Kroji so modni, ovratniki široki, material odlični, vzorci blaga pa od kara do pikčastih, v glavnem iz volnena blaga, pa tudi iz diolena, iz mešanice diolena in volne, iz jerseyja.

Velika je izbira dežnih plaščev za žene. Modni so, oprjeti ali šiři, ohlapnejši, nekaj jih je tudi v kombinaciji s krilom, iz različnih vrst blaga; od raznih diolenov do balonske svile in podobnih materialov. Prevladujejo sintetične tkanine. Plašči so enobarvni, gladki. Tudi tu imamo pred seboj veliko kolekcijo dežnih plaščev, saj glede na kroje predstavljajo široko lestvico od klasičnih do najmodnejših in mladostnih.

Izbira v Modni hiši je privlačna že zaradi tega, ker — kot smo že omenili — pri vseh vrstah oblačil začetno skrb in željo hiše, da bi vsaka žena lahko našla sebi primerno, modno oblačilo. To opazimo tudi pri hlačah in krilih. Hlače je na voljo vseh vrst, od diolen lofta do čiste volne, po krojih od klasičnih do najmodnejših, zvončastih... Zdaj so v modi nekakšni ženski suknjiči, imenovani blaser, nosite pa jih lahko h krilu, hlačam ali celo k obleki. Pri izbiri kril je podoba enaka. Od gladkih do delno gladkih ali ovssem nagubanih, na zvon krojenih kril, od kratkih (do kolena) daljših... itd.

Oddelek otroške konfekcije, za starost od 2 do 16 let, tudi veliko izbiro za dečke in deklice, kjer najdete vse; plaščke, oblekice, krilca in hlačke, hlače, kompletne, dežne plaščke, in ne bomo rekli preveč, če trdimo, da bo v Modni hiši vsaka mamica našla, kar išče za otroka.

Poskrbljeno pa je seveda tudi za moško modo. V konfekcijskem oddelku so na izbiro prehodni plašči, klasični, oprjeti, moške obleke vseh vrst in kakovosti v modnih krojih in desenh, hlače, suknjiči, dežni plašči, skratka — oblačila za moške vseh velikosti, za vse starosti, krojev vseh vrst.

In ne bo napak, če posvetimo še besedo, dve raznim modnim dodatkom. To so pleteni puloverji v modnih barvah, progasti (ki ta čas predstavljajo vrh mode) v vseh kombinacijah, najrazličnejših pletiv in materialov. Zelo lepa je izbira pletenih, vsaj do med njimi izdelki, ki so posebej primerni za sluzbo, za v šolo in predavanja, za vsak dan, za spretnost in sport. Bogato je založen tudi oddelek za metražno blago in dekorativne tkanine kot tudi za zavese. Omeniti moramo, da bo v Modni hiši napredaj tudi blago, ki je bilo prikazano na zadnjem sejmu mode: prelepi pomladni in poletni vzorci raznega metrskega blaga.

Belokranjski zapisnik

Tegobe samosvoje slovenske krajine

Razgovori in vtisi o regionalnih središčih in odseljavanju, o „moški“ industriji in vinu, o cestah in borcih

Najbolj nepravilni čas za obisk Bele krajine. Se ni pomlad, a ni več zima. Tu in tam šele kaj cvete, sneg pa se drži ves umazan dna vrtač. Ni razgledov in ne širjav in celo breze, tiho zamišljene v svojo rast ne krasijo stelnikov. Hkrati pa je to ravno pravi čas za obisk krajine. Odsoten je ves tisti mik, ki ga pokrajini lahko da letni čas, ko je na svojem vrhuncu, pa naj bo to zima ali pomlad. Ničesar ni sedaj, kar bi navdušilo in slepilo, krajina je razgaljena. Vozil sem se sem ter tja, med obema belokranjskima metropolama in tja do zadnjih vasi po kolpskih prisojajih in pod gorjanskimi hostami; nisem se pogovarjal le z županoma, v Metliki z Ivanom Zeletom, ravnateljem šole, in v Črnomlju z Martinom Janžekovičem, inženierjem agronomije, temveč še z mnogimi drugimi, imenovanimi in neimenovanimi. Pogovarjal sem se z vsemi o vsem kar malo deželico, Belo krajino, ki je „najbolj samosvoja med slovenskimi krajinami“, teži, bremeni, jezi, veseli in skrbi; o vsem — ali skoraj o vsem — kar vzbuja upanje in domala brezizhodne zadrege.

moprispevom. Na zadnjem referendumu v črnomljski občini je na referendumu glasovalo za samoprispevek kar 97 odstotkov volivcev. Menda se nikjer v Sloveniji ne morejo pohvaliti s takim rezultatom. O belokranjskih samoprispevkih se je v slovenskem časopisu pisalo precej manj kakor pa na primer o ljubljanskem ali celjskem, meni metliški župan. »Pri nas smo začeli med prvimi v Jugoslaviji. Ze dobi deset let se „ukvarjamo“ z njimi. Ljudje kar plačujejo, čeprav niso bogati, a predobro vedo, da je najbolje, če si pomagaš sam. Samoprispevke zbiramo za ceste, otroško varstvo, gasilske domove, kanalizacijo, vodovode, elektrifikacijo, za vaske hiše itd.«

Turizem je na hladnem

V turističnem broju v Črnomlju, ki je edini v Beli krajini, smo sredi med spominki in prospekti spoznali prijazno dekle, ki se je smehljajlo kljub temu, da jo je dobro zeblo, ker je pač bilo nezakurjeno.

»Pri nas je turizem nasploh bolj na hladnem,« je rekla. »Res, da je zima, toda tuči poleti ni kaj bolje. Le Kolpo imamo krasno in čisto, bistro in lepo.«

»Slovenija Bele krajine turistično sploh ni dodobra ovrednotila,« meni črnomljski župan. »Hrvatni nas turistično vsaj upoštevajo. Spodaj v Vinici v glavnem Zagrebčan kupujejo zemljo za vikende. Menim, da imamo za turizem zelo dobre, če ne kar idealne pogoje. Saj težimo ob cesti Reka—Zagreb, ki bo kmalu postala avto cesta. Vinica leži le 3 kilometre od te ceste! Kdo pa naj investira? Nam je vseeno kdo, pa naj bo s strani ali z druge strani Kolpe. Pogovarjamo se z ljubljanskimi Vistortjem. Upamo, da se bo končno ogrel.«

»Kolpa, predvsem Kolpa, je naša turistična glavnica,« pripoveduje metliški župan. »Zavedamo se, da smo turistično zanimivi predvsem za Zagreb in Karlovac ter za prehodne potnike med Zagrebom in Reko. Ljubljancem smo, tako se njim zdi, predalet. Pripravljamo podrobnejše turistične programe, sodelujoč z ljubljanskim Vistortjem, od katerega precej pričakujemo.«

Očetje so zunaj, otroci kmetujejo

Tovariš Jure Perko je predmetni učitelj za slovenscino na vinski osnovni šoli. Hkrati pa še predsednik ideološke komisije pri črnomljskem občinskem komiteju.

»Najpomembnejše je da ustavimo odseljavanje,« meni učitelj Jure Perko. »Však četiri učence ima očeta v Nemčiji. To je visoka in kruta številka. Otroci, katerih očetje so na tujem, se praviloma slabše uče. Prej zapustje šolo, ne končajo osemletke in imajo potem težave s poklicem, če se odločijo, da gredo s kmetije. Mnogi žive v zaostalem in odkrnjenem vaskem in družinskem okolju. Ker ni očetov, so otroci pogajavina delovna sila.«

»Veliko dobrih dragocenih in zagnanih kadrov je odšlo iz Bele krajine takoj po vojni,« premišlja inž. Martin Janžekovič, črnomljski župan. »Naši kadri: so imeli takrat politično ceno. Bili so iz partizanskega jedra; zavedni, prekaljeni in predani. Si so šlirom po Sloveniji v politiko in upravlo. Večina se ni vrnila. Ostali so, kjer so uspešni. Mi pa smo ostali oprani ljudje, ki bi znali načrtovati, organizirati, spodbujati, voditi in predvsem vrtnati! Sedaj se nam to zelo pozna.«

»Se zadnje vprašanje. Zadnje zato, ker je najbolj nerodno, da ne zapišemo — mučno. Vskok otrok kjerkoli v Sloveniji dobro ve, kaj pomeni partizanska Bela krajina.«

Pogovarjal sem se z partizanskim bataljonskim intendantom med proslavo tridesete obilnice slovenske vstaje lani v tridesetniku pri Otovu.

»Pred vojno so Belokranjci uvažali koruzo s Hrvaškega, da so se prehranili. Ni in ni mi na jasno, kako so med vojno, od trintistredsetega do osvoboditve vse Slovenije, ko so bili povsem izolirani in obkoljeni, zmogli s tem, kar so utegnili pridelati, prehraniti tolikšno partizansko množico, ki se je sem zatekla. To mi bo vedno ostala skrivnosta.«

»Zveza borcev v naši občini,« poroča črnomljski župan, »šteje okrog 5000 članov. Domala tretjina prebivalstva. Kako naša občina pomaga vsem, saj občina danes ni kriva, da jih je toliko... Saj dobimo za podpore precej, veliko denarja od republike, toda polovico naj po pravilu da občina zraven. Le kdo si je izmislil to modro pravilo — 50:50. Take stvari mora reševati republika, ne pa da so borci komunistični meje...«

»V naši občini je 1700 članov Zveze borcev,« poroča metliški župan. »To je skoraj četrtnina vseh občanov. Priznavalno prejema na primer 360 borcev, nanjo pa čaka še 115. Vse je rešeno za slednje, le denarja ni. Merimo po letih, kdaj je sel kdo v hrbe. Borci so postali komunalni problem, nekakšna šiba božja. Saj dobimo precej, a naša udeležba je tako visoka, da je ne zmomore. V občini imamo na primer okrog sto borcev (a to se niso vsi), ki so kmetje in stari nad šestdeset let ter so šli k partizanom pred septembrom 1943. Zanje smo dobili 14 milijonov, občina pa naj da prav toliko. Novo mesto ima na primer le 35 takih borcev. Celje pa samo pet. Njim je laže dati polovico zraven, nam pa nemogoče.«

Besedilo in slika: DRAGO KRALJ

VINISKI MOTIV

Vtisi

Premik v slovenski fotografiji

Z razstave ŠOLT 1972

V »slovenski« zato, ker ne najdem drugega zedinjujočega naziva, bolj primerneza za imenovanje celote naše fotografske dejavnosti v posameznih značilnih obdobjih. Isto bi veljalo, če bi se predstavljal ta hip s čim dovolj udarno novim namesto ljubljanske skupine SOLT npr. mariborski fotografski krog. Precej fotografij na tej razstavi opazovalca vsaj hipno dodobra »vzmiri. Ozarjajo celo razna sestrska dela, ki so sicer brez posebnega leska. Zato deluje razstava enotno in se vtis o posameznih fotografijah nehoti posplošuje v občutje skupinske dejavnosti, v našem primeru skupine SOLT, in sicer ne glede na odklonjanja, ki si jih je prislužila.

Nekoč smo občudovali fotografske stvaritve naših prvih mojstrov fotografije, to pot občudujemo stvaritve zdajšnjih. Občudovanje je domala enako, a kar občudujemo pa v marsičem zelo različno, čeprav v globini še ne docela iztrgano izročilo pretečene, z današnjega zornega kota gledane, sentimentalne, idilične, romantične, lepe slovenske fotografije.

Novi sveži prijemi

Odnos opazovalca do fotografije je časovno veliko bolj relativen kot do drugačnih likovnih prikazov. Redko katere fotografije od prej bi se dala ovrednotiti dovolj nepristransko, pravilno in polno v nekem kasnejšem značilnem časovnem preseku. Ta usoda čaka tudi fotografije s te razstave. Zato je zdaj čas, da se jih veselimo, zdravo rojenih po vseh tavanjih in iskajih mladih fotografov, preden so se uspešno umestili v delo v naš fotografski prostor. Kakor je bila še pred desetimi, petnajstimi leti fotografija ljubljanskemu krogu pripadajočih mladih avtorjev tako tehnično kot izrazno skorajda neobjeljena in je iz nje velj prej nadih muke kot mladostne iskrovitosti tik pred vzbuhom v nezadržan izpovedni tok, tako se je v času od tedaj do zdaj ta krog fotografsko zavidiivno sperektionaliral in tako rekoč burno odkril. To pa je odresujoče; saj bi prav tako, kakor ni, lahko tudi zamrl.

Fotografija skupine SOLT se nam predstavlja z dotrajanimi in svežimi prijemi, ne glede na to, če se ji pot, ki jo ubira za vedno ali naključno, spreveča v navidezni cilj s pretečo nevarnostjo, da postane manira. Morebiti pa je njen cilj drugačen, hojenje po čim bolj pristnem in originalnem fotografskem odsevanju našega prenavljajočega se utripa življenja. Če je tako, se zdi, da take vsebine skoraj ni v njih, razen pri dveh avtorjih, v kolikor naj tu pomeni vsebina neposredni pripovedni, s tenkočutno prežeti likovni odsev naše, v izgrajevanju sebe tipajoče se, na še docela izrazite, nehomogene, vendar v marsičem že zelo samosvoje stvarnosti. Toda vprašanje je, če je taka vsebinsko pojasnjevalna vloga fotografije njen edini smisel in smoter.

Čeprav ni videti v razstavljenih fotografijah, razen nekaterih nakazanih, neposrednih vsebinskih teženj, je mnogim avtorjem le uspešno doseči domala dovršen način in tehniko izražanja, kar bi bilo mogoče zelo dobro uporabiti v zvezi z nutnjivo vsebino, če ta že mora biti. Toda zdi se, da bi bila taka zahteva prisiljujoča enostranska opolnilitve, prej potesitev nekaterih opazovalcev, kakor pristno horeenje avtorjev. Zato bo kar prav, da ta fotografija ne želi stopiti z ravnimi posrednega nakazovanja osebnih problemov avtorjev na raven neposrednega, saj je že skoz avtorje dovolj občutno reflektirana celotnost fotografija človeka v ujemanju ali razhajanju z ožjim in širšim obdajajočim ga svetom. Fotografija, ki je več kakor mehanična reportaža ali gola dokumentacija, navsezadnje ne more biti drugačna kot na svoj način pristna. Zato je disto, kar odseva z nje, vredno odsevanja in vredno sprejemanja s strani opazovalca, pa če je na videz še tako malo neposredno izpovedno, odsevaajoče, še tako malo napolnjeno z vsebinskimi in funkcionalnimi vrednotami Fotografija SOLT je pač, rezultat našega lokalnega in zdajšnjega trenutka, kakor se ta dogaja v soočenju z vsem krog nas in v nas,

Fotografija SOLT je tu in ta hip ne more biti drugačna, če jo priznavamo za pristno.

Slika, ki pripoveduje

Vendar z mnogih razstavljenih del še ve je splošna in slovenska fotografska tradicija, toda v domiselni, prefinjeni, celo prebrisanu izboru, vsaj nam relativno novi objekti to očarljivo oblačilo je tehnika značnega osenčavanja. Je tako učinkovito in ustrezna, da naj brez pridržka obstane kot eden momentov v novih izhodskih naših fotografijah vse dotlej, dokler se ne bo presegla s čim drugim. Ta posebna znanost sprša fotografsko prikazovanje in je hkrati krut estetski cenzor. Sivine se po tem načinu prelivajo drugače kot pri gladi graščic, znanost vpliva na svoje na cele likovne enote in celo na njihove medsebojne odnose. S tako znanostjo se ukinja ustajale ni pojem graščičske trdote in mehkoče, kar vse se zrcal v novi mikri — in makro organizaciji dojemanja fotografije. S takšno znanostjo se samo-uvajljajva določena estetska ekonomika, ker ni več prikazovanja drobjarji, temveč so dopuščena le večja in velika likovna znamenja s sumo namišljenimi podrobnostmi. Zato pripisujem tej tehniki pol zaslug za prodor fotografij skupine SOLT, ne da bi seveda zmanjševal ali potodjeval druge netehniške dejavnike.

Kateri so ti dejavniki? Predvsem je očitno svojevrstno pristopanje k predmetu fotografiranja, čeprav spet ni radikalno drugačno, kot je bilo doslej. Prejšnji fotograf je našel ali si je po zamisli realiziral motiv, nato pa ga je skušal »prekrižati« s svojim fotografskim pogledom. Iskal je fotografijo v predmetu ali na njem. Fotograf SOLT ravn drugače, skoraj obratno. Išče predmet, da preko njega napolni svojo nelizpisano fotografsko matrico. Stoji pred predmet, naj si bo delce, kosokomotive ali nekaj v belem, in reče: »Bili moraj fotografirati. Posame in ugotovi najkonec še doma, če se mu je zahteva izpolnila. Prejšnji predmet postane avtonomna fotografija in ne fotografija, predstavljajoča aluzivno znakovje nekega obstoječega predmeta. Vse, kar je pripovedujočega na njej, je smo na njej, skoraj nič za njo. Kar je upodobljeno po predmetu po fizikalni nuji, se izgublja v igri in sodelovanju likovnih elementov na fotografiji. Tu skoraj ni potreben noben transform prostora, nobena posebna osvetljevalna luč. Fotografska slika pripoveduje sebe, ne fotografirane stvarnosti z resničnim ali pričaranim vsebinskim »vadjem«. Zato pa v njej ni čuti dinamike in starem smislu, iluzijsko prikazane s posebnimi projekcijami ljudi, s potegnutimi gibi itn. Pa četudi je kaj takega na njej, pomensko ni obvezno. Tu to novo fotografijo vnaša dinamičnost opazovalca in celota razstave. Tu celo starodavna tema akt ni več akt, temveč se nam daje kot nadomestilo za akt v uklinjeni očrti nekje preprosto in ogledovanje.

V čem je kvaliteta

Taka fotografska slika je kakor družba likovnih elementov, ki so kar so le v sklopu te družbe. Zato pri njej ne gre za dokumentarnost, angažiranost ali za odsevanje odnosov med notami realnega sveta. Asociacija in aluzija v stvarnosti so pri njej stranjskega pomena, so potisnjene na spodnjo raven dojemanja. Zato ta fotografija skoraj ne

učinkuje več kot upodobitev stvarnosti s pomočjo stopnjevanjih svin, temveč so ravno stopnjevanje svinne slike, ki je fotografija zgolj zaradi načina nastanka.

Ob vsej obilici novih struktur mimo in preko nove fotografske obdelave pa sijezi kot snov fotografij pri večini slik ne sezejo čez one, ki so bili podlaga dosedanjemu običajnemu pristupu k fotografiji; njihova postavitev je v mnogih primerih domala slikarska. Morebiti je prav v tem delček slovenskosti te fotografije, kačoč se kot pomanjkanje drugačnih sličejev; saj drugačni našim fotografom v vsakdanji njihovi praktični naječe pač niso dosegljivi. Pretežno se sredičimo v obrezi in njihovih izsekih, polovčnimi in celimi človeškimi postavami, dvojicami, trojicami, četvericami in množicami ljudi, s posamezniki kot središči ali pobjasnič enotnega bolj ali manj preprostega okolja, s planinskimi in njivskimi krajinami, viugastimi potmi s sprehaljaki, okni, vodnim ostvom, tihozitjem, živalmi, kmečkimi hišami in cerkvami na hribočkih, s športnimi in uličnimi prizori, s ponavljalnimi strukturami materialov, tal itn. Predstavljeni sijezi kažejo pač značilnosti našega fotografsko dosegljivega vidnega prostora. Napisosedo temu enakovredni sličeji povečini povsod, toda naši fotografi so v sponadu s temi sijezi samo pri nas. Vsekakor se tudi najboljše fotografije na razstavi ne oslanjajo na bogve kako izvorno motiviko. Njihova kvaliteta je v načinu pristopa in postopka, v smečnosti in nasičenosti in s tem v relativni prostornosti in dovršenosti. Med zelo učinkovitimi fotografijami so nekatere izvedene zelo spretno; toda domišljene so bolj v estetskih efektih, prekrižitih z malce skonstruiranimi pripovedmi, kakor pa v samoniklih fotografskih iskanjih. To so v starem pomenu in novi izvedbi lepe, zanimive, iznajdljivo zamisljene fotografije, ki pa kljub vsakim uradnim priznanjem ne sodijo v vrh razstave kot upornega iskanja novega. Naposled so tudi priznanja odvisna od stalice tega ali onega ocenjevalnega kroga, saj nobena žirija ne more vrednotiti likovnih stvaritev popolnoma natančno, ker pač za to ni znanstveno kritičnega ključa.

Razkriva nam se drugačen mladi človek

Kot je na klubskih nazstava običaj, tudi na tej odstopa nekaj del že od srednje, kaj šele od najvišje ravnalnosti. To razumem kot vzgojno potezo, ki spodbujaja k vzpenjanju. Seveda takšnih razlik na kaki mednarodni razstavi ne bomo našli, sredini so razstava na tej pa tudi zlepa ne na kak klubski razstavi. Ne gre za nekaj manj ali več superlativov, temveč za ugotovitve, da predstavlja skupina SOLT skoraj že — solo. Z njo je dosežen v naši fotografiji krepak skok predvsem v smeri zelo prijetne sodobne estetičnosti. To ne velja, dejimo za dvojico avtorjev, ki sta na drug način samosvoja.

V kolikor se ob teh fotografijah osredotočamo zgolj na izvedena dela v okviru fotografije kot ene institucionaliziranih disciplin umetnosti, temveč se predajamo celoti doganjanja, ki sega od del tako v smer avtorjev kot v smer opazovalcev, obeh navzočih in obstajajočih v istem prostoru, času in družbi, je redaj v tem sklopu prav gotovo prisotna umetniškost, katero otipljivo vozlišče in središče so ta dela. Skoznje čutimo umetnost perfekcije, sredini oči, načina dojemanja in razmišljanja posameznih fotografov, umetnost stoparja skoz življenje in proti njemu nekompromisno, ravno po tisti poti kakor in kakršno naredi stopinja sama. Razkriva se nam drugačen mladi človek, kakor je bil njegov generacijski prednik, naj si bo fotograf ali opazovalec. Toliko o umetniškosti, če pomeni umetnost v uporabljeni besedi, zvezi povezujočo praksu sui generis, ki... itn. Za nas, domače opazovalce pa je relativna umetniška vrednost te fotografije in kar občutnem presku nekega predela strukture našega zavedanja prek prav te in takšne fotografije.

JANEZ DOBELJ

Belo krajino loči od Slovenije, ostroma od ostale Slovenije stranen hrbet Gorjan-cev in gozdmate strmine roških obronkov. Od sosednje Hrvaške pa jo loči skoraj močvasti tok čiste Kolpe. O tem, kaj bolj loči pokrajine med seboj, gore ali reke, so mnenja med zemljepisci deljena. Bela krajina je samosvoja zaradi svojih naravnih meja in zaradi preteklosti. To ji je najpogosteje dajalo ali velike prednosti ali ali velike neprednosti.

V svojem času je bila Bela krajina Turkom najbolj dostopni del Slovenije, in prvi kres, ki je vsoj Sloveniji oznanjal nevarnost, je zagorel na vinskem Zelju. V svojem, spet drugim času, pa je morča samo Bela krajina lahko postala partizansko jedro slovenske državnosti, ki je bilo varno v krogu svojih naravnih meja.

Te naravno tako ostro začrtane meje pa dajejo, spet v svojem času, Beli krajini tudi značaj odmaknjene, izolirane, če ne kar pozabljenega in celo zapostavljenege sveta. Tako je danes, morda ni tako hudo, ali pa je še huje, kakor se nam zdi na prvi pogled, ko so pred nedavnimi leti tako imenovani prustorski načrti razvoja Slovenije, so na Belo krajino nimgrede pozabili. Spregledali so jo kot »samosvoj svet«.

»Ljubljanski načrtovalci so na nas v glavnem pozabili,« meni črnomljski župan. »Tu pri nas nimamo nobenih načrtov, da bi postali kako regionalno središče. Daleč od tega! Nam gre le za obstoj. Da se ta prostor, naša Bela krajina, ne bi praznila, da bi ljudje ne odhajali drugam. Bela krajina pravzaprav nima svojega težišča. Novo mesto je predalet, Karlovac pa tučji ni pri roki. Naš povem, da na potrebuje mo fakulteti in ne naziva »sekundarna metropola«, radi bi le, da bi se našli ljudje počutiti socialno varne. Središča, taka ali drugačna, pa naj bodo kjerkoli.«

»Naše načelo,« je razvijati to, kar imamo,« pravi metliški župan. »Nobnih melomalomanskih gradenj ne potrebujemo. Novo mesto pa ne more biti središče, kamor bi težila Bela krajina. Pričakuemo pa pomoč od republike, predvsem v tem, da nam pomaga z dobro besedo pri banki, ki se do nas še malce nezupolnje. Naš prvi cilj je, da dobimo več delovnih mest, da omogočimo ljudem temeljni obstoj in zavremo odseljavanje.«

Z obema županoma, metliškimi in črnomljskim, sem se pogovarjal ločeno, s tovaršem Zeletom v njegovih nenavadno skromni »scitadelici« sredi Metlike, s tovaršem Janžekovičem pa v njegovem »gradcu« v Črnomlju. Ločeno ne zato, ker ne bi mogli sestiti za isto mizo, temveč kar tako, po naključju, ker je tako nanosilo in se je urnik pogovorov laže zavrtel. V tem sestavu pa njune odgovore le združujem, ker sem obema postavljaj ista vprašanja.

Načrt o Pokuplju nas združuje

Ce je Bela krajina ostala pozabljena ali vsaj ne dovolj upoštevana v slovenskem prostorskem načrtu, pa je njeno mesto v nekem drugem načrtu, če ne nekoliko pomembnejše, pa vsaj bolj upoštevano. Načrt — drugi imena hrvaško »me: »sprostrani plan sliva rijeke Kupe«. V njem je kakorkoli združeno 21 občin; razen hrvaških od tega 3 slovenske in 3 bosenske. Načrt obsega območje od Cabra do Siska, od Gorjanec do Plitve.

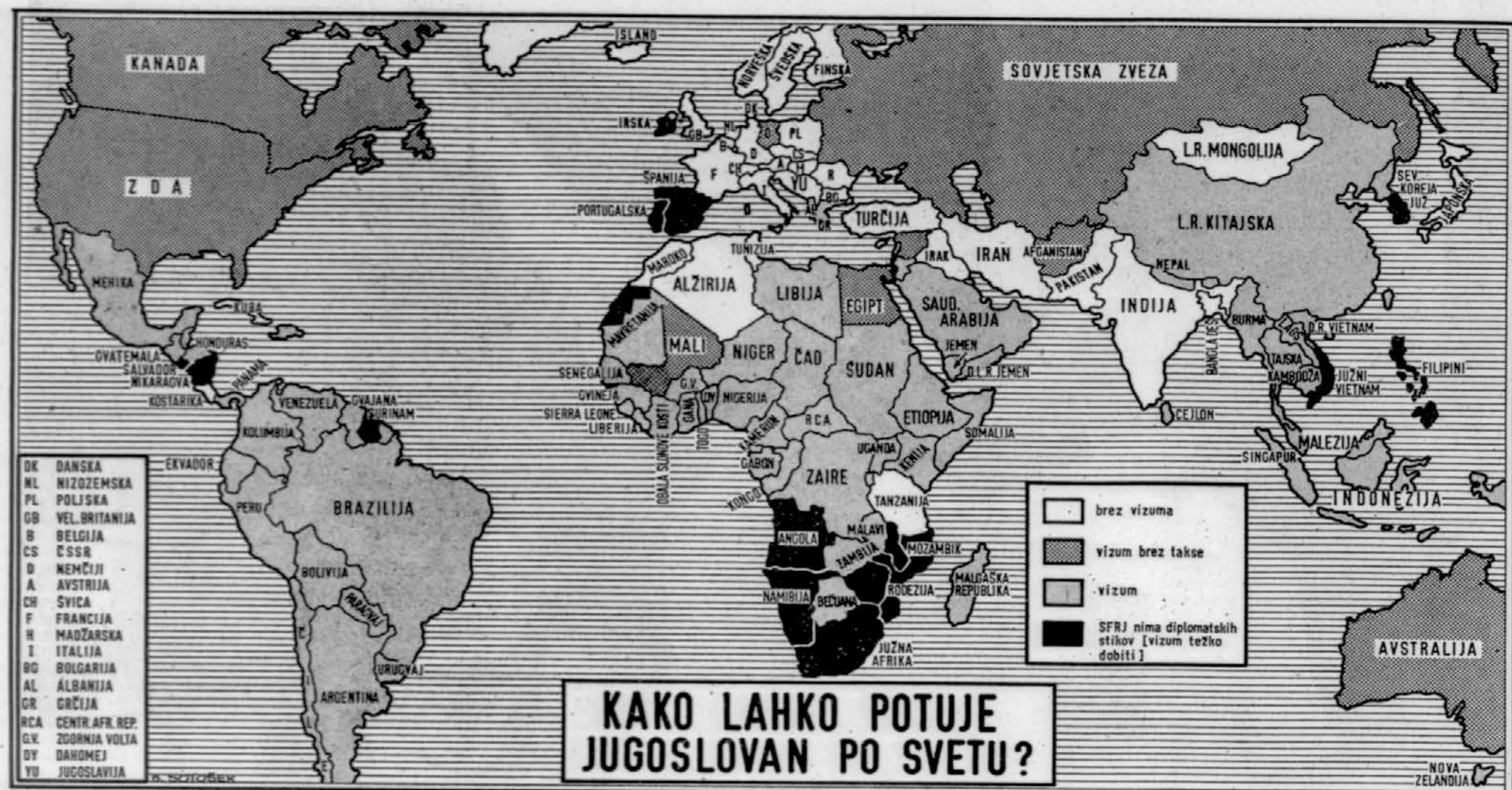
»Načrt skuša združiti Pokupje in skupni težnji po razvoju in zavarovanju okolja,« pripoveduje tovarš Ivan Kastelic, podpredsednik metliške občine in član odbora prostorskega načrta Pokupja. »Reka Kolpa nas povezuje. Imamo marsikatero skupne interese; bolje bo Bela krajina povezana z cestno mrežo ob Kolpi, kakor pa z ostalo Slovenijo. Skupaj moramo skrbeti za čistost Kolpe in enotnega ter edinstvenega naravnega okolja. Od tega sodelovanja pričakujemo realna vrednotanja Bele krajine, vsaj kot turistično zanimivega območja in marsikatero pobude, predvsem v prometni povezavi in v razvoju nasploh.«

Belokranjski občini sodita med manj razviti občini v Sloveniji. Narodni dohodek je sicer tak, da Metlika in Sodi med razvite, Črnomelj pa ne. Kakor je nenaravno meja med obema občinama, ki deli eno krajino na dva nemakla dela, tako je še bolj nenaravno, da je to hkrati meja med razvito in nerazvito Slovenijo. Metliška »država« je manjša in ima zato v povprečju več zaposlenih, drugače pa je večji del metliškega področja skoraj prav tako nerazvit in zaradi odseljavanja ogrožen kakor črnomljsko področje.

Kljub svoji nerazvitosti pa je Bela krajina vsaj za sto odstotkov (po narodnem dohodku) na boljšem kakor pa na primer sosednja ozaljska občina, ki ima na Hrvaškem največji odstotek prebivalcev na začasnem delu v tujini. Iz ozaljske občine (18.300 preb.) je v tujini 3300 ljudi, doma je zaposlenih le okrog 600, od tega pa jih dela v metliški industriji kar 450.

Vinica čaka na Novoteks

V nekoliko slovesnem predverju vinski šole je na steni več napisov, ki si jih zapisali otroci. Med vsemi je nehoti pou-

KAKO LAHKO POTUJE JUGOSLOVAN PO SVETU?

Potni listi

Meje se vztrajno odpirajo

Jugoslavlani lahko najsvobodneje potujejo po svetu

Jugoslovanski potni list se je v zadnjih desetih letih prebijal skozi izredno burno obdobje prelomov, iskanja in popravkov. Medtem ko smo pred dobrimi desetimi leti še moledovali pri okrajnih tajništvih za notranje zadeve za potne liste in vizume ...

Nekateri so takrat sicer bili tudi žrtve teh zgodovinskih prelomov, pa so jih v obdobju prelomov in popravkov, pa so jih v obdobju prelomov in popravkov, pa so jih v obdobju prelomov in popravkov...

tujni zakonodajalci, smo rok podaljšali za tri mesece. Komaj je bilo spomladi 1967 konec mučnega iskanja potnih listov, že so začeli govoriti o ponovnih spremembah. In res, Kabineti tvoriči teh predpsov so v zvezi službi za notranje zadeve morali le ugotoviti, da je vse skupaj velik nesmisel: potni list velja deset let, enako kot izseljenski oziroma tako dolgo kot mena noben drugi na svetu ...

V dobrem pristanu

Prvikrat po osvoboditvi je tokrat jugoslovanski državljan dobil v roke potni list v svojem materinem jeziku (slovensčina je bila sicer pred vojno že priznana); vsaka republika je praktično znela izdajati lastno serijo potnih listov (SA - Slovenija, HA - Hrvaška, CA - Srbija, MA - Makedonija, BiH in Crna gora pa sta se lahko odločili za srbsko ali hrvaško serijo). Med našimi delavci v tujini (posebej še med hrvaškimi) so se pa vendarle silila rešne pripombe na račun jugoslovanske enotne serije, ki so jo izdajali takrat konzulati (oznaka DK, v srbohrvaščini in latinici). Šele s časom so v zveznem sekretariatu za notranje zadeve prišli do preproste rešitve: tudi v tujini naj se izdajajo potni listi v vseh jugoslovanskih jezikih, po želji pač. In tako je še danes.

V letih teh iskanj je potekala vzporedno tudi naša turistična ofenziva: leta 1967 je Jugoslavija ponudila vsem državljanom na svetu, da pristopijo k medsebojni odpravi vizumov. Tudi v prihodnjem letu smo držali meje na stečaj odprtje ter čakali na odziv predvsem večjih evropskih držav. Zelo uspešno je šla ta akcija. V treh letih smo spravili pod streho skoraj vso Evropo. Prej smo že lahko prosto potovali v Avstrijo in Italijo pa v vse skandinavske in socialistične dežele (razen NDR, ZSSR in Albanije), proti koncu pa smo se sporazumeli še z državami Beneluksa, s Francijo, Veliko Britanijo in - po ponovni vzpostavitvi diplomatskih stikov spom ladi 1969 - z Zvezno republiko Nemčijo.

Brez vseh omejitev

Danes nam lahko marsikdo v Evropi zavida. Jugoslovanski državljan lahko po tuje svobodneje kot kdorkoli. V šep vza meš potni list in se podač z avtom kar na Severni tečaj - brez kakršnih koli formalnosti. Od tod pa se lahko vrneš preko Poljske, CSSR, Madžarske in, če nočeš, še preko Romunije in Bolgarije. Toda - vzhodno in zahodno so le zaprtje cone. V socialističnih deželah varšavskega pakta so si te igre do sedaj privoščile le NDR, Poljska in CSSR, in sicer le tako, da inko Poljaki in Čehoslovaki potujejo v Nemško demokratično republiko in obratno - ne pa npr. Poljaki v CSSR ali obratno. Vse drugo je v bistvu zelo strogo saprtlo ali kontrolirano. Posebni izjemi sta pri tem Bolgarija in Romunija, ki sta tudi šli na lov za tujimi turisti ter po jugoslovanskem vzoru z rahlo zamudo odprli meje, in to enostransko, za tuje turiste.

Jugoslovani lahko obkroži svet in pristanje npr. na Japonskem, brez vizumal tudi na Kubo, v Pakistan, Indijo in Iran lahko prosto potujejo. Še vedno pa nam je praktično zaprti sosednja Albanija, pol zaprti

ostaja za zasebna potovanja tudi Sovjetska zveza in - kar še bolj lahko preseneča - Nemška demokratična republika. Slednja zahteva še vedno policijsko dovoljenje do domačih oblasti, vabilo, fotografijo ipd. ter izdaja samo vstopni vizum. Tam se moraš torej javiti oblastem (da vedo, kje si) ter jih poprositi za izstopni vizum. V Sovjetsko zvezo praktično lahko potuje Jugoslovčan le uradno; če je diplomat, vizuma sploh ne potrebuje, če pa gre poslovno, mora imeti z naše strani poseben zametek v potnem listu in vabilo. Če pa že na vsak način hoče strastno popotnik tudi v Moskvo, si lahko dovoljuje - kupi. Po točno določenem programu izdaja sovjetski »Inturist« posebne prepustnice. Dodatna cena pa je lahko tudi kakšnih šest ur čakanja na meji ali - odslovlitev.

Tujcem popolnoma odprti

Čeprav smo formalno odpravili enostransko odprtje vizumov, se lahko praktično vsi državljanje tujih držav v katerem koli

Desetletje odpiranja svetu

Jugoslavija je sklopila meddržavne sporazume o odpravi vizumov v temle časovnem zaporedju (datum pomenja začetek veljavnosti)

1. MAROKO (1. 4. 1963)
2. POLJSKA (1. 1. 1964)
3. DANŠKA (1. 7. 1964)
4. FINSKA (1. 7. 1964)
5. ISLANDIJA (1. 7. 1964)
6. NORVEŠKA (1. 7. 1964)
7. ŠVEDSKA (1. 7. 1964)
8. TANZANIJA (1. 7. 1964)
9. ROMUNIJA (23. 10. 1964)
10. CSSR (1. 2. 1965)
11. BOLGARIJA (15. 5. 1965)
12. ALŽIRIJA (20. 5. 1965)
13. TUNIZIJA (1. 8. 1965)
14. AVSTRIJA (21. 12. 1965)
15. MADŽARSKA (15. 2. 1966)
16. KUBA (23. 4. 1966)
17. ITALIJA (8. 3. 1966)
18. MONGOLIJA (1. 12. 1966)
19. JAPONSKA (1. 9. 1967)
20. TURCIJA (15. 8. 1967)
21. SAN MARINO (1. 10. 1967)
22. CIPER (8. 6. 1968)
23. SVICA IN LIECHTENŠTEIN (28. 12. 1968)
24. FRANCIJA (1. 9. 1969)
25. ZP. NEMCIJA (30. 3. 1969)
26. VELIKA BRITANIJA (IN GIBRALTAR, 15. 5. 1969)
27. BELGIJA (3. 7. 1969)
28. NIZOZEMSKA (3. 7. 1969)
29. LUKSEMBURG (3. 7. 1969)
30. PAKISTAN (22. 4. 1970)
31. IRA. (1. 5. 1970)
32. IND-JA (16. 5. 1970)
33. KOSTARIKA (7. 12. 1970)
34. IRAN (13. 11. 1971)

Pogajanja o aktivni vizumov tebejo z Zambijo, Irako, Ugando in Kanado (liberalizacija).

trenutku namenijo v Jugoslavijo. Tudi brez potnih listov. Z veliko večino držav, ki so adobavitelj turistov, smo torej vizume opustili in lahko potujemo k nam le s potnimi listi. V glavnem velja z vsemi vrstnimi rok bivanja, ki je prost, brez vizuma. Vsi drugi tujci pa si brez formalnosti in za minimalne stroške (1 dolar enkratno, 2 dolara večkratno potovanje) lahko prisrbijo vizum pri vseh naših diplomatsko-konzularnih predstavništvi ali pa kar na meji. Eni in drugi lahko zahtevalo na meji posebno turistično propustnico, ki že od lani velja 30 dni.

Teh ugodnosti se lahko poslužijo državljani vseh dežel, razen iz Južne Afrike in Rodezije (ter deloma Izraela), če morda niso jugoslovanskega rodu. Ugodnost še posebej cenijo npr. Španci in Portugalski, ki bi jih policija doma preganjala, če bi jim našla v potnem listu sledove »komunističnih držav«. Pa tudi drugod po svetu, posebej se v Latinski Ameriki, najdemo države, ki strogo prepovedujejo potovanje v »komunistične režime«; celo v potnem listu ZDA nastavejo vrsto držav, za katere državljanom bodisi ne dovoljujejo ali pa jim potovanje tja ne priporočajo, Jugoslavija je izzvetja.

Jugoslovčan pa bo moral biti presneto iznajdljiv, če bo hotel prestopiti meje Španije, Portugalske in nekaterih neevropskih držav. Prvi dve sta delno odprti za službena potovanja z vabilom in s priporočilom, zasebni turist pa lahko potuje tja le v skupinah preko turističnih agencij. Čelo našim državljanom, ki se poročijo s Španci, ne dovoljujejo potovanja, dokler ne dobijo odobritve oziroma španskega državljanstva. In potem jim odvzamejo jugoslovanski potni list...

Dovoljenja, fotografije, tisočaki

Vse mogoče in nemogoče zanke se nastavljajo policijski predpisi v raznih državah meje. Posebej strogo nadzirajo vstopne države imigracije. Tako zahtevajo npr. Brazilci kar šest fotografij, prošnje, dopis s priporočilom, osebne pogovore v ambasadi v Beogradu in - čakanje od meseca in pol do neskončnosti. Večina latinskoameriških držav zahteva po tri fotografije, povratne vozovnice, vabila in priporočila oziroma odobritve iz Buenos Airesa, Ria in od drugod. Pa še poceni niso vsi: Urugvaj zahteva za vstopni vizum več kot 300 dinarjev. Čile pa - nič. Odprtje meje ima za vse tuje turiste, za stalno.

Preden smo leta 1967 pekniliz z Izraelom diplomatske stike, smo se dogovorili o opustitvi taks za vizume; vizum torej ne stane nič, pač pa ga je težko dočakati (vsaj dva meseca), prošnje pa sprejema belgijska ambasada v Beogradu, ki zastopa njihove interese v Jugoslaviji. Takse za vizume smo ukinili tudi v Afganistanom, v Avstraliji, DR Nemčijo, Irakom, Kanado, Maljem, ZAR, Sovjetsko zvezo in z ZDA.

Kdor bi se namenil na turistično potovanje v Egipt, Libijo ali Libanon, bi tudi moral iskati vizum ter čakati vsaj kakšnih 10 do 15 dni, če nima uradnih priporočil.

Povprečen (zahodni) Evropejec pač ne more danes več brez potovanja. Le redki pa imajo toliko potrpljenja, da bi se izpostavili policijskemu »fourgratranju« za vsako potovanje; potujejo pač tja, kjer se lahko potuje preprosto in prosto. Zahodna Evropa je iz medsebojno do popolnoma uredila in obilno potuje Sicer pa je svet še vedno v glavnem zaprt v svoje meje, mnogo bolj zaprt, kot pa si to (danes že) razvajeni Jugoslovčan lahko predstavlja.

ANTON RUPNIK

Prejeli smo

Zanimiv primer politične pornografije

Ob pisanju beograjskega magazina o dahavskih zadevah

Pornografija pomeni dobesedno po slovenskem slovarju tujk in po podobnih enciklopedijskih priročnikih spotakljivo, umazano pisarjlo, ki spominja na prostitucijo (ne seveda na staro, dobro, najstarejšo človeško obrt, marveč na tisto, ki ima v obdobju meščanske hipokrizije čisto določen pomen in namen). V novejšem času je namreč ta obrt dobila vrsto postranskih prilastkov in funkcij. Isto pa tudi velja za pornografijo v besedi in podobi. V potrošniški družbi je pravzaprav postala nepogrešljiv način izražanja hinavščine, nekaterih slojev in hkrati sredstvo njihove manipulacije.

V besedi in podobi, v kinodvoranah in življenju sploh ima pornografija različne plasti: kulturno, moralno in estetsko pa tudi politično in ideološko. Ljubezivejši izraz zanjo je šund, ki je samo sramežljivo popevska pornografija. Nične razen nekaterih zelo redkih verskih pisateljev, ne šteje med pornografe npr. Boccaccio. Drugi bolj prosvetljeni tudi liberalci, pa stelejo mečnje Henryja Millera, do nedavna pa je veljal za pornografa tudi angleški pisatelj Laurence. Tako številni odlični umetniki za nekaj časa dobijo mesto med pornografi, slej ali prej pa se dvignejo nad nje in stopijo v vrsto pravih in ugleda vrednih pisateljev.

Laličeva opredelitev

Avtor Jamesa Bonda Fleming bo verjetno ostal med znamenitimi pisci politične pornografije, z njim vred pa tudi v filmu James Bond, in kaj malo je verjetno, da se bosta izveljela iz te kaše. Po drugi strani pa Ingmarja Bergmanna ali starega Španca Luisa Buñuela, ki sta izrazno mnogo bolj pedrezna, kolikor vrsto izdelaj nihče ni prišteval med zvrst ljudi, ki se ukvarjajo s pornografijo.

Toda meni se že od nekdaj zdi, da je mnogo bolj kot umetniški, literarni in slikovni šund ponaševal politični in ideološki šund. Politična pornografija ima tudi svojo zgodovino, vendar se tokrat ni mogoče z njo ukvarjati. Na nedavnem kongresu kulture v Kragujevcu konec leta 1971 je srbski pisatelj Lalič dal prav poseben definicijo šunda in pornografije, ki je uporabna tako za umetniški kot za politični šund: »Šund je, je dejal Lalič surogat umetnosti... groba dvojnna laž, nato je nadaljeval: »Razmnožuje in troši se v slabo razmejen, očno prisotni cilj med nepismenostjo in duševno revščino, hkrati pa je znamenje nenetne človeške radovednosti.« Laličeva definicija velja za vsakršno pornografijo: literarno in slikovno pa tudi za politično in ideološko. Gre samo za to, kakšne vrste nadomestek je, kaj hoče doseči in kakšno lakoto pravzaprav odpravljati.

„Kraj jedne zaver“

Kaže, da gre do praviloma glasnik umetniške in politične pornografije skupaj z roko v roki. Primer, na katerega bi hoteli opozoriti, je očiten dokaz takega sodelovanja. Adam in Eva, magazin za ljubezne in seksualno osvetečanje, je že nekaj časa reklamiral skoraj na pol strani ekskluziven feljton »Kraj jedne zaver«, ki naj bi ga skoraj začel objavljati drug magazin z naslovom »Duga feljton«. Mogoče je bilo izvedeti, da bo ta visoko tiražni, obskurni beograjski magazin kmalu začel objavljati vsako soboto zanimive podatke o »smišljivi zaveri« dvojnih agentov, diverzantov, volunov ipd., ki so delovali v Sloveniji leta 1948 (njihova imena, ki so bila navedena, so bila verjetno namerno popačena). Zapisano je bilo, da so bili vsi ti leta 1948 postreljeni (kar niti ni bilo res), ker so v koncentracijskem taborišču Dachau izdajali vse anti-fašistične borce (česar takrat niti niso bili oboženi) in da so po vojni nivo dušeno in poslušno razstreljevali gospodarske objekte, železnice, mostove in podobno (za kar vsaj v tem obsegu leta 1948 tudi niso bili oboženi).

Ni vrag, da ne bi človeka zanimalo, kje in kako se je to strašno pokažanje in izdajanje dogajalo in čemu ga ni opazil ter grmenja eksploziji slišal, čeprav je živel skoraj dve leti v Dachau, takoj po vojni pa kot jaz na tej zemlji? Toda magazin katerega glavni in odgovorni urednik je Predrag Kostić, izdaja ga pa založniško podjetje Duga, je 19. 1. 1972 začel objavljati feljton zares objavljati s podnaslovom: »Spjuni do smrti ostaju spjuni. Pod feljtonom pa je podpisal neki individuum z imenom Predrag Sarić, ki je doslej v petih nadaljevanjih obdelal komaj enega samega protagonista te grozljive zgodbe.

Stari Fleming se lahko umakne

Ni kaj reči, volunostvo, kot ga opišuje omenjeni avtor, je bilo perfektno in slavni Sorge pa Anglez Philby so bili prvi dilantni v primerjavi z junaki te zgodbe, čeprav sta že prišla v zgodovino.

vino volunostva. Avtor je tako imenitno informiran o tem, kaj so njegovi volunostni delali podvezi in ponoci, kaj so se med seboj in z drugimi pogovarjali, kot da je bil vseh 24 ur med njimi. In vsega se imenitno spominja, čeprav je od takrat minilo že skoraj 25 let. Če ne drugega, obudovati je treba vsaj njegovo fantastično fantazijo.

Kot piscu tegale članka, ki sem bil takrat na delu v javnem tožilstvu in sem nekateri sicer zelo skromne podatke poznal, mi Predrag Sarić odkriva popolnoma nov svet. Skoraj bi se upal trditi, da tudi takratni preiskovalni organi niso vedeli za vse, kar sedaj pripoveduje imenovana oseba, podpisana pod tem feljtonom. Zgodba je od nadaljevanja do nadaljevanja bolj napeta in stari dobri Fleming se lahko osramodeni umakne pred Sarićem v anonimno zgodovino. Povrh vsega piše Sarić pravzaprav zgodovino, medtem ko je Fleming dal samo svoji fantaziji pravo pot.

Toda ob stran šalo ironijo. Podpisani avtor pod feljtonom se je lotil pisanja kriminalno volunostne zgodbe, ne da bi mu bilo znano ali pa da bi ga vsaj zanimalo, da je komisija CK ZKS že leta 1968 podvomila v popolno verodostojnost volunostno-diverzantske zarote iz leta 1948 in je to tudi objavila. Nekaj let kasneje, leta 1970, je posebna komisija izvršnega sveta skupščine SRS pregledala vse še sedaj arhivirane dokumente. Rezultat je bil, da so politični organi v Sloveniji, ko so ocenjevali delo komisije, izročili stvar sodišču in se vzdrižali kakršnekoli sodbe ter predlagali sodnim organom, naj proces ponovno natančno pregledajo. Osebi, ki sedaj piše feljton o volunost in diverzantih, se zdi, da ni znano, da je bilo pred nekaj meseci iz skupine popolnoma rehabilitiranih 11 nekdanjih obožencev, ki so bili takrat sojeni na različne kazni, od visokih zapornih pa do smrtnih. Ko so politični organi v Sloveniji primer diverzantsko-volunostne afere odstopili sodišču s pobudo, da naj preodi njegovo zakonitost z vidika humanizma samoupravne družbe, je postal več posebnih pravzaprav pravišljiv Res da niso bili vsi rehabilitirani, toda nihče ni mogel trditi, da ne bodo delali ali v celoti slej ko prej rehabilitirani še nekateri iz te skupine.

Poigravanje z bralci

Toda osebe, ki se izživljajo v volunostno-diverzantski zgodbi, to ali ne zanima ali pa za te podatke ne ve. Ne ve zlasti, da je o tem primeru na poslansko vprašanje bilo govora v skupščini SRS in, naposled, da je vse to odmevalo tudi v slovenskem tisku. Ne zanima ga, da je o primeru pisal univerzitetni prof. dr. Peter Koba, strokovnjak za kazensko pravo prave fakultete v Ljubljani, in očitno ga ni zanimalo, ko je beograjski politični magazin NIN objavil informacijo o prvih 11 rehabilitiranih itd. Ne zanima ga, da je bilo ob vseh teh dogodkih govora o možnosti pravne zmotne, kajti po njegovem »spjuni ostaju spjuni do smrti«.

Kaj naj to pravzaprav pomeni? Kakšen namen ima v Adamu in Evi reklamirana zgodba, ki se bo po vsej verjetnosti vlekla v Duga feljtonu, tako se zdi, kar dobro leto Lukrativno zadevo za pisca te zgodbe? Morda, čeprav je to malo verjetno. Ali morda poskus, skalihi vočo v času, ko primer še ni končan? Tudi to ni popolnoma prepričljivo. Najbolj verjetno je, da gre pač za surogat, ki naj zamenja pravo informacijo. Da gre za manipulativno poigravanje z bralci in za grobo, dvojnno laž itd. v razmerju med nepismenostjo in duhovno revščino, ki izkorišča duhovno nedovednost s sredstvi najbolj perversne politične pornografije. Kot da vsi ti ljudje niso imeli svojih zena, otrok, ki se žive, in staršev in kot da je vsakemu pustolovcu dovoljeno, da pleše na grobovih svoj »danske macabre«.

Zelo mi je žal, toda vsiljuje se mi vtis, da se neodgovorno manipulaciji z bralci pridružuje še spekulacija s politično pornografijo, ki jo kratkovidna pamet ocenjuje za koristno v določeni politični situaciji in se tako brez pomislekov vdaja najbolj ogabnemu mrhovinarstvu. Toda zelo verjetno je, da je to tista kratkovidnost, ki je lahko tudi škodljiva. Mislim, da ne bi bilo odveč za dvojnivo osebo, ki se je lotila tega posla, če bi enkrat skodo, ki jo dela, tudi spoznala, in na sebi občutila. Kajti da gre za mrhovinarsko obsedenost političnega pornografa, je popolnoma očitno.

VLADO VODOPIVCO

Akupunktura

Igla in kirurški nož

Izkušnje kitajskih zdravnikov

Akupunktura se je po zatrjevanju kitajskih strokovnjakov veliko lažje naučiti kot tradicionalne metode za anestezijo. Pri nekaterih posegih sicer ni mogoče uporabljati akupunkturo, na primer pri operaciji želodca, ker so včasih trebušne mišice preveč napete. Tudi pri spodnjih okončinah se včasih zgodi, da pacient čuti bolečine in uspeh ni tako popoln kot pri zgornjih okončinah. Zelo pomembno je pri tem sodelovanje bolnika: ves čas med operacijo se pogovarjajo s pacientom; tako se tudi prepričajo, da je akupunktura učinkovita.

Vstopimo v operacijsko sobo, veliko približno petkrat pet metrov. Še mlad moški (33 let), ki ga bodo operirali na slepiču, leže. Takoj poskrbi za anestezist, doktor Yeh Lin-čen. Pripravljalna faza traja natančno 20 minut. Zabodejo mu iglo tri centimetrov globoko v meča približno deset centimetrov pod kolonom. Drugo iglo mu zabodejo v bližini prve in tretje v bližini slepiča.

»Vidite,« razlaga anestezist, »zelo smo napredovali. V začetku smo uporabljali tudi do 80 igel, ki smo jih zabodli na prav toliko različnih mestih telesa. Počasi pa so nam izkušnje pokazale, da zadošča tudi malo igel, ki jih zabodejo različno globoko na operaciji, ki jo je treba opraviti. Redkokdaj jih uporabimo več kot pet, včasih pa celo samo eno. Toda, to boste videli, tehnika se je še izpopolnila. Še pred nekaj meseci je anestezist moral sam ter tja premakniti igle z roko, da je obdržal njihovo anestetično delovanje. Tako delamo tudi sedaj, toda če hočemo, lahko naredimo tudi drugače, namreč tako, da spustimo v igle električni tok z napetostjo devet voltov.«

se tudi lahko uporabi anestezija z akupunkturo; sodelovanje bolnika precej pomaga, ni pa nujno.

Po 20 minutah priprave se začne operacija očesne mreže, ki bo trajala okoli pol ure. To je izredno natančno delo in kar malo presenečen sem, ko me povabijo, naj stopim na nekakšen podstavek, odkoder bom lahko ob blizu videl vse, kar se bo dogajalo na operacijski mizi, in glede na to, da bi lahko izgubil ravnotežje in padel.

Neprozorno mrežo odstranijo s pomočjo posebne pincete, ki je ohlajena na 30 stopinj pod ničlo: to je kriogenska tehnika. Delovanje akupunkturo traja tako dolgo, dokler je igla zabodena in dokler je pre mikamo z rokami ali z električnim tokom. Takoj potem pa anestezija izgine. Ne izginejo pa njeni učinki. Tako, na primer, pri operaciji mandeljnov s tradicionalno anestezijo grlo ostane navadno zelo občutljivo in človek se celih 48 ur težko požira; če pa uporabimo akupunkturo, ta kooperacijska občutljivost izgine ali pa je veliko manjša.

Mravljinici v nogah

Pri tem zdravnik vključil električni tok v igle in desna bolnikova noga začne rahlo in ritmično drgetati. Pacient, s katerim sem se pogovarjal vse od začetka operacije, se začne smejati, rekoč, da čuti, kako gre skozenj električni tok. Kaj čuti v resnici? Ima občutek otrplosti tam, kjer so zabode igle, in rahle mravljinice, ki pa jih je občutil, še preden so na igle priključili električni tok.

Po dvajsetih minutah kirurg in asistent začeta operirati. Pacient, ki ima glavo na blazini, ne more videti operacije, ker so mu nekaj centimetrov od oči postavili zaslon. Začne se operacija, ki traja deset minut; bolnik ves ta čas kramlja z menoj in z anestezistom, ki ga prosi, naj mu opiše, kaj občuti. »Ničesar« pravi, »nič nikoli nisem imel tako jasne glave.« Kljub temu pa anestezist zaradi rahlega refleksnega giba po večja sdozov s tem, da rahlo premakne iglo na mečih.

Vrščam bolnika, če je to prijeten občutek. »Ne, vsekakor pa je veliko boljše, kakor iti k zobozdravniku.« Učinek je vedno enak: otrplost v bližini igel in mravljinice v nogah. »Prav nič v delu, kaj operirajo?« Smejlja se in celo zasmeje, medtem ko ga anestezist boža po glavi in spodnjaja, naj diha s trebuhom. Zdravnik odreže slepič in ga pokaže bolniku. Utrip je med operacijo padel na 76. medtem ko je prej bil 90. Pri tisku je 130-90. Ob koncu operacije anestezist obrise potno pacientovo čelo. Pacient takoj vstane in odide na hodnik. Hod brez težav, vendar se opraviči, češ da se počuti nekoliko živčnega. Mogoče to ni toliko zaradi operacije kot zato, ker ga je gledalo toliko ljudi in ker sem jaz fotografiral, pravi. »Upam, da mi boste poslati nekaj slik.« Lačen je in takoj mu dovolijo jesti.

Anestezistova umetnost

Druga operacija je operacija očesne mreže. Anestezistka, doktorica Kung Lin-kuan mi razlaga, da ne bo uporabljala električnega toka, da bi ni lahko pokazala, kako med operacijo ravna z iglami. Igle, ki jih uporablja, so iz nerjavečega jekla z držajem iz medenine, medtem ko so včasih bile vedno iz zlata ali srebra. So različnih dimenzij, izdelujejo pa jih rokodelci. Obstajajo brezštevni načini za vbadanje teh igel tako glede globine kot naklona. Uporabljajo jih lahko pri bolnikih katerekoli starosti, do 80 in več let, ter pri novorojenčkih, ki so stari komaj dva dni.

Tokrat gre za 72-letnega moškega, ki mu bodo operirali mrežo na desnem očesu: iglo za anestezijo so mu zabodli v desno roko. Na splošno zabodejo iglo na tisti strani, kjer je organ, ki ga je treba anestezirati, toda med pripravilno fazo često zabodejo simetrično še eno iglo na drugi strani. Gospa Kung mi je pokazala, kako premika iglo v hitrem ritmu, približno tako, kot se dela majoneza, da bi pospešila in povečala anestezistični učinek. Iglo so zabodli na kraj, ki jo vsrka in pritegne kot magnet: takoj začuti, kdaj se mora ustaviti, da bi dosegla najboljši učinek. Kadar iglo zabodejo na točko, za katero izkušnja govori, da je občutljiva, se kljub temu lahko zgodi, da so sgrešili za delček milimetra: zato je anestezistova umetnost ravno v tem, da poišče tisto točko, kjer nastane nekakšna napetost zaradi drobnih gibov, ki jih prenaša na iglo.

Ko je igla enkrat na svojem mestu — in po 20 do 30 minutah — je anestezija popolna. Operacija je lahko zelo dolga, štiri ali pet ur in še več, ne da bi bilo treba karkoli storiti, razen sem in tja nekoliko premagati igle. Tudi če pride v bolnišnico bolnik, ki ga je treba raskoj operirati in četudi je nezavesten, da ne more sodelovati,

Zdravljenje gluhosti

Naslednji dan sem obiskal šolo guhoničarjev: večino — 308 fantov, sinov kmetov in delavcev — so ozdravili gluhosti z akupunkturo. Hkrati jih skušajo naučiti govoriti. Ne bom pripovedoval vsega, kar sem videl v tej šoli, ker gre za zdravljenje in ne za akupunkturo, toda nekaj stvari je pomembnih tudi za našo temo.

Pripovedovali so mi, na primer, da zdravniki delajo poskuse na sebi in da so s tem veliko prispevali k hitremu napredku po kulturni revoluciji. Postavijo se pred ogledalo in si zabadajo igle v telo, posebej v glavo, pri čemer spreminjajo globino vbodov in trajanje, potem pa si zapišejo rezultate. Tako so pri zdravljenju gluhosti opustili sistem, kjer je bilo več igel zabode nih v ušesni mešiček, deloma tudi zato, ker je bilo neprijetno, če se je lice napihnilo. Sedaj delajo punkture, ki trajajo samo nekaj sekund, vse na isto mesto, vsakih dve set dni, kar je dalo veliko boljše in trajnejše rezultate.

Ti poskusi so omogočili, da se je poenostavil postopek v primerjavi s tradicionalno kitajsko medicino, v anesteziji pa zmanjšati število uporabljenih vbodov.

Tudi z električnim tokom

Šest dni pozneje smo v osrednji bolnišnici v Sianu, prestolnici provincen Cen-si na severozahodu Kitajske. Mesto ima milijon 800 tisoč prebivalcev, vsa provinca pa 23 milijonov. Bolnišnico (v mestu jih je še dve) so ustanovili po osvoboditvi, leta 1956. Ima 400 zaposlenih in prav toliko postelj. Vsak dan pride na zdravniški pregled okoli 1.500 do 2.000 ljudi.

Protokol o borometru

§ 1. Sporočam vam, da smo protokolirali, da se pri »Delu bodo distancirali, če do po mnenju »Dela, ki naj mnenje dela, samo volk sit, ne bo pa tudi kosa cela.

§ 2. Tisk tiska, kar pač tiska, le pritiska, ki ni za tisk, tisk kajpada ne tiska, zato je vsak, ki misli, da natisnjen bo tudi tak pritisk, ki ni za tisk, pritisnjen.

POJASNILNO UREDNISTVA:

Gornja »paragrafa« Mateja Bora bralec ne bosta razumljiva. Povezana sta z dejstvom, da je uredništvo Dela avtorju »Borometra« prejšnji teden tri epigrame spoštljivo odsvojevalo. Da pa bralec zdaj ne bodo prikrajšani za razumevanje in sodbo, te tri epigrame zgolj v informacijo objavljamo v izvirni obliki:

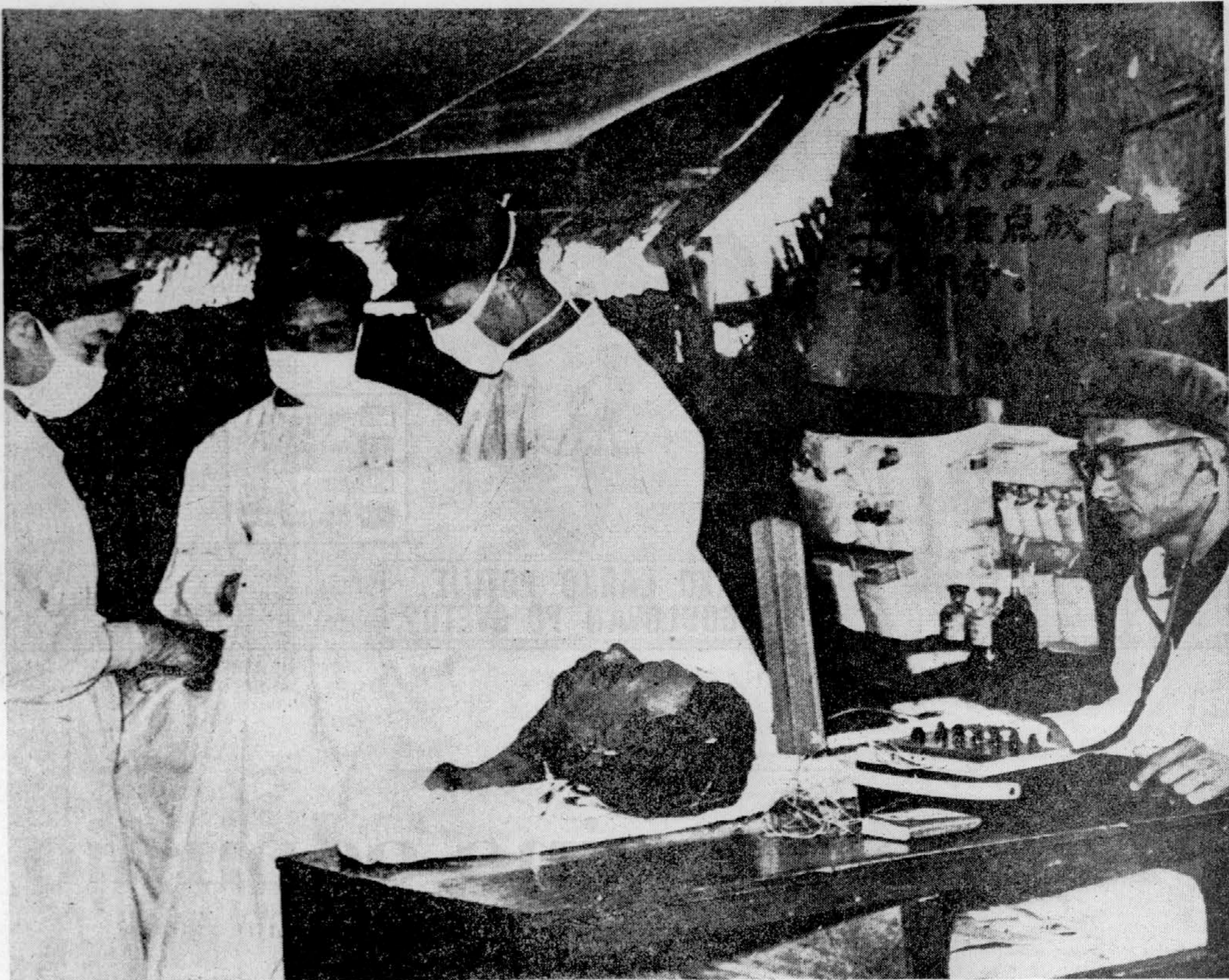
Borometer

VII. KOT BEREM, GREJO »NORCI« V NOVI SAD IZ CELJA, NAPRAVILI PA NAM BI VEČ VESELJA, ČE »NORCI« BI OSTALI ŠE NAPREJ KAR TAM, NORCI IZ CELJA PA ŠLI KAM DRUGAM.

VIII. VSAK NAROD KDAJ PA KDAJ, JE BOJDA NEK FRANCOZ DEJAL, IZKOZLA SVOJO ZGODOVINO. PRAV RES, ZAL, DA NISO, KI JIH TAKA MISEL GANE, VSAJ KOŠČEK ZGODOVINE IZKOZLANE.

IX. KAR ZADNJE CASE V DELU BELI BENO, JE BENO ALI NI? O JE, JE—BENO.

MATEJ BOR, I. R.

MED OPERACIJO AKUPUNKTIRANEGA BOLNIKA

V resnici skoraj vsi bolniki lahko opišejo, kaj čutijo; tisti, ki znajo opisati najbolj jasno, pravijo, da je otrplost večja tam, kjer je vbodena igla, da pa se počasi širi po vsej črti živčne poti, vse do tistega območja, kjer bo operacija.

Prednosti

Glavni anestezist nam je naštel prednosti anestezije z akupunkturo, ki jo danes uporabljajo pri 90 odstotkih vseh operacij:

1. To je zelo primerna tehnika, kjer ni potreben nikakršen zapleten instrument kot pri tradicionalni anesteziji. Opreta se lahko v katerikoli trenutku, potrebnih je samo 20 minut, da začne delovati.
2. Popolna varnost: nikakršnih kontraindikacij, nikakršnih alergij, nikakršnih neugodnih reakcij. Pri 400.000 primerih, ki smo jih pregledali, pri nobenem bolniku ni bilo opaziti kakršnihkoli motenj ne med operacijo ne po njej, ki bi nastale zaradi anestezije. S tem se izognemo tudi tehničnim nesrečam, ki so pri klasični anesteziji zmeraj pogoste.
3. Ta tehnika je posebej všeč pacientom, ki ne čutijo bolečin (in zato brez strahu pridejo na operacijo), spremljajo operacijo, katero jim razložijo, tako da ni več nikakršnih skrivnosti. Tako nastane pozitivno stališče do operacije, kar v veliki meri olajša zdravljenje boleznih, zmanjšuje posledice operacije in v pospeši okrevanje.
4. Akupunktura ureja fiziološke funkcije: utrip srca se umiri, krvni pritisk bolnika v šoku se dvigne, pri preveč napetem pa se zmanjša.
5. Ker bolniku ni potrebna maska, so operacije na obrazu veliko lažje.
6. Med celotno operacijo so možgani aktivni in lahko kot običajno uravnavaajo razine dejavnosti telesa in s pravilnimi reakcijami preprečijo operacijske poškodbe, medtem ko pri klasični anesteziji možgane onesposobijo prav v trenutku, ko bi bili najbolj potrebni. Takoj po operaciji je bolnik, ki ni izgubil zavesti, normalen in v polni meri sposoben za okrevanje.
7. Tudi med samo operacijo je mogoče doseči sodelovanje bolnika in se pustiti voditi od njegovih reakcij. Pri operacijah grla s klasično anestezijo je npr. nevarnost, da se poškodujejo glasilke, medtem ko pri akupunkturi lahko preverjamo, če so živali ostali nedotaknjeni, tako da prosimo bolnika, naj govori.
8. In, naposled, ni potreben dolgotrajen študij, da bi naredili težko diplomsko: dovolj je posebno urjenje. Mladim ljudem, ki že deloma poznajo akupunkturo, zadošča teden dni.

Zoper zelo hude bolečine

Vprašal sem, ali je mogoče, da bi tudi tuj zdravnik uporabil ta sistem. Specialisti iz Siana so zelo skeptični, če hočemo postati resnični mojstri, moramo delati poskuse na sebi. In kitajski zdravniki to delajo.

Eden izmed zdravnikov doda, da se akupunktura uporablja tudi kot analgetik za zelo hude bolečine in v brezupnih primerih. »Medtem ko se v Evropi zatekajo k morfinu, na primer, pri višjem stadiju raka, uporabljamo mi akupunkturo, močda še v kombinaciji s tradicionalnimi kitajskimi zdravili, redkeje pa z modernimi zdravili.«

Ko smo se spet vrnili k anesteziji, sem vprašal, zakaj pri zelo živčnem bolniku, čigar skrbne mišice ne dopuščajo, da bi zabodli iglo na pravo mesto, ne uporabijo

pomirjevalnega sredstva, da bi se sprostil. Odgovor je bil, da raje uporabljajo ideološke metode: ne gre samo za to, da bi mu razložili dobro vse, kar bo občutil, in ga pomirili ter prepričali, da bo sodeloval pri raznih fazah operacije, temveč apelirajo tudi na njegov državljanski ponos.

Prepričal sem se torej, da je akupunktura nekaj resničnega. Nič ni reči o praksi tega sistema, ker pa so se mi teoretični komentariji zdeli malo preveč propagandistični in mi niso mogli dati veljavne znanstvene razlage, sem v Sanghaju prošil, da bi se lahko srečal z ekipo, ki je specializirana za teoretične raziskave.

Tri hipoteze

Ko sem prišel v bolnišnico Hos Shan v Sanghaju, sem se spomnil, kaj mi je bil pripovedoval v Pekingu profesor Teo Sciu: »V Sanghaju so po anesteziji z akupunkturo odprli lobanjo in iz nje odstranili tumor, ki je bil velik kot škodolca za riž, odstranili del pljuč skozi prsni koš, operirali srce pri miralni zaklopnici, posegli v trebuh in iz njega odstranili maligni tumor, ki je tehtal več kot štiri kilograme, odprli prsni koš in iz njega odstranili raka na požiralniku...«

V bolnišnici Hos Shan, ki je del mestne medicinske fakultete, je 203 zdravnikov in 620 postelj. Tam dela tudi zgledni razred fakultete, 44 študentov, sinov delavcev, kmetov in vojakov. In tam se ustvarja teorija akupunkturo. »Anestezijo smo začeli študirati leta 1965,« mi pripovedujejo, »to je tik prek kulturno revolucije. Ne strinjamo se v raznih hipotezah. Zato nadaljujemo svoja raziskovanja...«

V glavnem so sedaj tri hipoteze: prva trdi, da se učinek doseže preko živčnega sistema, druga temelji na fizioloških funkcijah, ki spremenijo hormonsko ravnotežje. Takole mi pojasnjujejo: »Tukaj so zagovorniki vseh treh hipotez, toda prva ima največ privrženec. Začnimo torej pri prvi. Anestezija pravi povzročilo točno določeno reakcijo. Ko je igla zabodena, mora bolnik čutiti nekakšno težo, mravljinice, neprijeten občutek napihjenosti, neprijetnost v mišicah, ki se širi, se dviga in spušča. Glede na točko, kjer je igla zabodena, lahko ta učinek na koncu doseže tisti del telesa, ki ga bo treba operirati.«

Razen tega, da iglo nekaj pritegne kot magnet, in da tisti, ki z njo ravna,jo, tudi občutijo, najbolj izkušeni anestezisti trdijo, da imajo podoben občutek kot ribič, ki se mu je ujela riba na trnek. To pomeni, da je igla v tistem trenutku do desetinke milimetra natančno in izbranemu mestu.

Samo takrat, če sta izpolnjena ta dva pogoja — reakcija in privlačenje — dobimo anestezistični učinek. To lahko dokažemo: če je za ubod izbrano mesto na kakšnem delu telesa, kjer so živali uničeni, ni nikakršne reakcije in anestezija ni mogoča. Če imamo npr. paralizno spodnjih udov, imajo igle vpliv samo na zgornji del telesa. Tako v primeru enostranske kapi ne moremo doseči anestezije samo na prizadeti strani. Drug dokaz: če v kakšen del telesa »vbrignemo« klasično anestezijsko sredstvo, v tistem delu akupunktura nima nikakršnega učinka več.

Anestezistični učinek akupunkturo je torej neposredno povezan z živčnim sistemom. Na drugi strani pa lahko širjenje anestezijskega učinka od točke vboda razložimo z anatomijo. Tradicionalna kitajska medicina je na človeškem telesu izbrala več kot 300 točk, ki so primerne za zdravljenje z akupunkturo. Več kot polovica teh točk je vzdolž živčnega sistema, kar zadeva drugo polovico, pa niso živeci od nje oddaljeni več kot pet milimetrov. Zato se nadalje imamo za dobre vse točke tradici-

onalne medicine, jih pa popravljamo eksperimentalno, tako da lahko rečemo, da danes vse ustrezajo živčnemu sistemu.

Premagana bolečina

Mislimo, da je dražljaj, ki ga je povzročila akupunktura, močnejši kot bolečina, ki pride iz operiranega dela, in da torej akupunktura dobesedno premaga bolečino. Tu je vprašanje intenzitete: če bi dražljaj, ki ga povzroča operacija, premagal dražljaj, ki ga povzroča akupunktura, bi občutili bolečino. To smo eksperimentalno ugotovili pri nekaterih neuspelih primerih, ki so bili v veliki meri odvisni od pacientove volje.

Da se ti dve reakciji bojujeta v možganih, so potrdile raziskave na živalih. Elektrode smo pritrčili na razne dele možganov in celico za celico registrirali električne valove, ki jih povzročajo kirurška operacija. Potem smo uporabili akupunkturo in spreminjali intenziteto dražljajev s premikanjem igel ali s pomočjo električnega toka. In smo ugotovili, da je akupunktura umolila prejšnje valove.

Meja bolečine se spreminja od posameznika in zagledati je treba govoriti z bolnikom, da najdes ravno pravo intenziteto dražljaja, ki zadošča za odpravo bolečine, ki nastaja med operacijo. Rečemo lahko, da akupunktura oddaljuje meje bolečine.

Vprašal sem, kakšno vlogo igra bolnikova volja, ki, tako se zdi, lahko naredi tudi tako, da akupunktura sploh ne učinkuje. Kako se vpliva na mehanizem za vedenje človeka?

Teorija o fizioloških funkcijah

Odgovorili so mi takole: Če pacient omahuje, ali bi se dal anestezirati z akupunkturo, če je preveč občutljiv ali živčen, če je hipertenziven, se mišice skrajajo in se upirajo prodiranju igle, v možganih pa nastane živčna napetost, ki lahko uniči dražljaje akupunkturo.

So tudi bolniki, ki ne morejo prenesti operacije ne zato, ker bi čutili bolečino, temveč ker jih zmedejo drugi občutki. Primer: pri pnevmektomiji (olnik čuti zunanji pritisk na prsni koš in težko diha).

Če se ni prej trdno odločil, da bo premagal ta občutek, se bo počutil vedno bolj neprijetno; nastane veliko gibanje trebušne prepone, bolnik ima občutek, da mu na prsnem košu leži nekaj zelo težkega, tako da je treba uporabiti klasično anestezijo.

Drugo teorijo — teorijo o fizioloških funkcijah — je postavil specialist za tradicionalno medicino in anestezijo, doktor Čen Teh Gung: »Z eksperimentalnim raziskovanjem smo zmanjšali število mest, kamor je treba zabosti iglo: sedaj jih izberemo največ pet za vsako operacijo. Proučili smo značilnosti vsake točke in prišli do sklepa — v nasprotju z zagovorniki teorije o doziranju —, da je izbira točk izredno pomembna. Točka med palcem in kazalcem odlično umiri glavobol; za zgornji in spodnji del trebuha je prava točka nad kolonom; na lobanji so točke, ki umirajo bolečine v nogah, posebno v stopalnih.«

ALFRED MAX

Panorama

Vaša stran

Poštni predal 29

Odmevi na:

Dovolite nam, da po sklepu IO RKO izrečeno prisrčno hvalo za dosedanje sodelovanje in željo, da bi se to sodelovanje še vnaprej uspešno razvijalo, zlasti ob izvedenju akcijskega programa boja proti alkoholizmu na Slovenskem. Pošljamo vam tudi program objavljenih člankov, ki kaže, kolikšno skrb je slovenski tisk posvečal boju proti alkoholizmu. Iz tega pregleda je razvidno, da je bilo v lanskem letu objavljenih v Delu 117, v Mladini 13, v reviji Avto 5, v Anteni 4, v Kmetkem glasu 2, v Tovarstvu 12, v Delavski enotnosti 5, v Ljubljanskem dnevniku 68, v Glasu (Kranj) 10, v Večeru 55, v Vestniku (Murska Sobota) 8, v Dolenjskem listu (Novo mesto) 21, v Ptujskem tedniku 8, v Novem tedniku (Celje) 4 in v Tedenski Tribuni 15 člankov o alkoholizmu in narkomaniji.

MARA RUPENA-OSLOJNIK, predsednica RKO SRS

Proti zlorabam

(Delo, 8. februarja)

Ljubljanski dnevnik Delo št. 36 z dne 8. februarja 1972 je priobčil članek z naslovom 'Proti zlorabam'. V tem članku uredništvu lista seznanja javnost z vsebino seje predsedstva sabora SR Hrvaške z dne 7. februarja t. l., povzemajoč vesti Tanjuga.

Javnost je z omenjenim člankom dobila nepopolno, v nekaterih pomembnostih pa tudi neresnično predstavo o vsebini omenjene seje. Tako je v članku po nekaj paragrafskih besedah predsednika Komisije za družbeni nadzor M. Glagolice v predzadnjem odstavku napisana trditve:

'Omenjena prekrška so bili po mnenju Glagolice vseh kar upravičeni, ker zunanjiorganski in devizni režim ne ustreza potrebam gospodarstva in družbe.'

Takšne ali podobne misli ali trditve Glagolice ni izrekel, Tanjug sploh ni poročal, da bi bil Glagolice karkoli govoril o deviznih prekrških.

Omenjena napaka je kriva ne le tega, da je bila javnost napačno informirana o vsebini Glagolicevih besed, temveč da je povzročila nepravilne in zmotne predstave o vsebini teh besed, kar lahko povzroči škodo njegovi časti in ugledu.

Pa nam lahko ponazoriti tudi naslednji primer: Franca Ureca, član CK ZS Slovenije, iz Dela vzel ravno omenjeni neresnični podatek ter ga uporabil v svojem pismenem odgovoru, poslanem javnosti po Delu in Komunistu, s čimer je hotel dokazati upravičenost nekaterih svojih mnenj in navedb.

ALBIN IGLICAR, Ljubljana

Odprto pismo zveznemu sekretariatu za finance in zvezni upravi carin

(Delo, 19. februarja)

V repliki Franca Ureca iz Škofje Loke na članek Franca Šetinca 'Odprto pismo zveznemu sekretariatu za finance in zvezni upravi carina' (repliko ste objavili na tem mestu 29. februarja letos, Šteincjev članek pa 11. februarja) berem sledeče vrstice:

Množično se krši zakon o nacionalizaciji, po katerem je velikost zasebnega poslovnega prostora omejena, če se ne motim, na 70 kvadratnih metrov. V praksi so dovoljeni poslovni prostori, ki so mnogokrat večji. Sam sem se mislil, da je bil zakon kdaj na tihem spremenjen, pa mi tako, Nanj so se spomnile sovražne emigrantske organizacije in zabele zdomce, ki se hočejo vrniti domov in začeti obiri, strahili s tem zakonom. Pred kratkim smo lahko brali očitno dobronamenjen članek o tem v tedniku z veliko naklado. Zaključek članka, ki mu ni nihče oporekal, pa je bil približno takle: 'Zdomci, ne bojte se, pri nas se ze davno na ta zakon nihče ne ost-va.'

Vprašanje: Kaj gre oziroma je šlo za kršitev zakona tudi v primerih, ko so komisije za nacionalizacijo nacionalizirale manjše poslovne površine od 70 kvadratnih metrov na lastnika, to pa zato, ker jih zakon dopušča?

V našem kraju je namreč, po mojem laičnem mnenju seveda, nacionalizacija potekala — številnim ugovorom navkljub — dokaj pristransko. Enim so arbitrsko odveli, čeprav so bili poslovni prostori v njihovi lasti manjši od 70 kvadratnih metrov, drugim pa so pustili več kot 70 kvadratnih metrov.

Da bom konkretna: Memi so odvzeti slabih 28 kvadratnih metrov postavnega prostora in slabih 10 kvadratnih metrov pomožnega, drugim pa so pustili več kot 70 kvadratnih metrov.

Kaj nisimo pred zakonom vsi enaki? Kaj zame ne velja, kar je veljalo za druge? Zakaj? Zatočjo barve mojih las? Ker nisem dovolj prikupen? Morebiti pa le zato, ker na žalost in bogzna zakaj... personificiram že prislovitno Cinco Marinco, to je predstavitelju tistega posameznika, za katerega se pri nas le pišejo... posebne ustave?

Rada bi zvedela kaj več o tem. Se boljše in bolj temeljito seznanila z... mehanizmom naših zakonov, ki dopuščajo — se zdi — dvojno tolmačenje in mero ter se jih da aplicirati poljubno.

Rada bi se tudi enkrat za vselej, na po-

PROTEST

Foto: J. PUKSIC

diagi nedoumnih in preciznih argumentov, zmebala moreče misli, da mi je bila storjena — hote ali nehot — krivica.

Sem štev kritike zakona. Ali naši zakoni in enim lahko ozkočrtno jemljejo, drugim pa velikodušno puščajo in še velikodušno je kaj navzgor?

JOLKA MILIC, Sečana

Linguistica

(Delo, 11. februarja)

Iz kratkega zapisa v 'Delu' (11. febr. 1972) posnemam, da je Anton Grad v jubilejni številki jezikovnega glasila Linguistica razpravljal o iztozni imeni Koseze in kosez. Iz navedene literature razvidim, da avtor žal ne pozna moje najnovjše študije, ki obširno (na 38 straneh) govori o tem vprašanju in bi se tako izognil nepodnemu ugotavljanju (prim. Ist. das Edingerproblem würtlich unlosbar? Isilo v münchenski Sudostforschungen, XXII, 1963. Gradove študije same nisem imel v rokah).

Kar zadeva ime kosez je nastalo iz osnovne cot, kar je z obrabljen — ja dulo besedo koč, podobno kot je iz svet-ja z mehanjen in t v č nastala sveča ali iz vzeta-je. Koren kot zasledimo v krajevem imenu Edlingen goriškega urbarja (ok. I. 1300), ki ga srečamo v letu 1380 kot Chotschou (današnji Köttschach — Kočač, v Zgornji Zilski dolini). Spomin na stari cot (koča) je ostal v ljudih živ do stotletja, ko se števinski kroki kraji Kazaze — Koseze navajajo z imenom Kajčice. Prebivalca so Nemci imenovali Kot-sass, podobno kot delčana Land-sass, Insass ali Hintersass (suss, stizen v pomenu posestnik, imetnik, ali posestnik). Ime v preglasu (kar ni nobena redkost v srednjeveški nemščini) se je glasilo Kottsass kar je dalo točno slovenskega koseza.

Prebivalce Kajčic ali Kot je se s samim krajevnim imenom označen za čisto navadnega človeka, ki se v ničemer ne loči od svoje kmečke okolice. Popolnoma je odvisen od svoje zemljiške gospodke, ki se je z njo dogovoril glede morebitnih pravic in posebnih dolžnosti. Na ta način so mogle nastati socialne in gospodarske razlike, pač glede na voljo zemljiškega gospoda, ki je mogel svoje koseze kot grajsko pritliklino tudi prodati ali zastaviti.

V splošnem so morali skrbeti za varnost poti in mej in za ohranitev graščinskih zgradb ter opravljati nekatera javna funkcije; bili so sodni slugi, mitničarji, zbiratelji dajatev, obveščevalci, prenašalci pism, skrbeti so morali tudi za mir in red ob cerkvenih procesijah in sejnih, vodili so dele vtilce v red, kamor so spremljali tudi zločince v grvske zapore in skrbeli, da so zločince, v Spodnjih Kosezah so kosezi kot biritniški hodili na grad Brdo pri Lukovici bičati obojevo hudačice. Njihov položaj je bil popolnoma odvisen od volje graščaka, nikakor pa niso bili kak po rojstvu privilegirani sloj. In že vsa navedena dela in dolžnosti se ne skladajo s položajem plemstva, kar vse izključuje, da bi bili kosezi kdaj kaj vladajoči sloj kar se danes trdovratno mislijo nekateri naši oficialni zgodovinarji. Dr. JOSIP MAL, Ljubljana

Počitniške hiše naj bodo obdavčene

(Delo, 26. februarja)

Zadovoljen bi bil, če je le tremutek ne-raspodeljenja pristili prof. Avčina, da je v tem primeru prijel za svojo in napisal kritiko na nekatera stališča o odnosu nekaterih lastnikov počitniških hiš do tolminske skupnosti. Če pa je resnica taka, kot se v sestavku prečita, potem je več kot očitno, da se razhajamo in če bo tako, se bomo se razhajali, pa če nekdo nastvamo tako ali drugače.

Se danes sem prepričan, da sem bil v mojem sestavku 'Počitniške hiše naj bodo obdavčene' dovolj razumljiv in jasen. Šlo je za kritiko odnosa do nekaterih lastnikov počitniških hiš.

Kot člana tolminske skupnosti me je vaš članek prizadel v tistem delu, kjer iz njega sledi soglasje s takim odnosom in nepri-

pravilnostjo podrediti se pravilom obnašanja, ki jih je ali jih bo ta skupnost predpisala.

Tudi po tem se sodijo medčloveški odnosi in ocenjujejo novi prebivalci doline Soče. Ni človeško pristajati in tolerirati to, pa naj nam kdorkoli deli nauke.

Zakaj ste v vašem tako obširnem prispevku zelo plaho šli mimo osnovne vsebine prispevka? Zakaj se niste vsaj malo ustavili na vrtilnih, ki bi jih morali mnogo bolj razvijati in ob tem da boste jutri ali po jutrišnjem resnični člani tolminske skupnosti.

Ali je moj prispevek res vse prizadel in ne samo tiste, ki so se obnašali tako kot je bilo napisano? Poznam vas kot velikega ljubitelja narave, pa tudi Soške doline, in prepričan sem bil, da tudi v obsojate tak odnos.

Oba se strinjava, da je velika razlika med počitniškimi hišami in načinom kako so nekateri prišli do bogastva. Toda o tem ni sem govoril, povem naj le, da obsojam vse tisto kar je nepošteno in prigoljufano, toda s tem se tudi neprijaznosti ne da opravičevati.

Nihče nam ni nesimpatičen. Če bi bilo tako, ne bi bilo 100 počitniških hiš v tolminski občini.

Lastnike počitniških hiš smo sprejeti kot svoje. Zač pa moramo ugotoviti, da vsi tega niso tako prepričani. Nam so samo nesimpatični nekateri nastopi, nezavestnost in taščno reagiranje. Ali ima taka obsojda kaj skupnega z intelektualizmom, imenovalcem na katerega ste vi zredicirali moji kritiko. Če vi to odobravate, potem se razhajava kot človeka in pripadnika tolminske skupnosti, h kateri se tudi vi štejete.

V ilustracijo bodi povedano, da so imeli ljudje, ki so nekoli tu šiveli in delali, pa sedaj zaradi poklicne dolžnosti živijo drugje, povsem drug odnos. Bili so prijazni in razumevalci, kakšno zvezo naj ob tem potegnava, da bova oba razumljiva? Rekel bi, da poznavajo utrip našega človeka, njegove težobe in skrb te skupnosti za naše občane. Razmiselite o tem in ne premagajte se v kritiki necesa, češar po mojem mnenju tudi vi ne odobravate. Kot takega vas vsaj poznam.

Mi bomo rade volje sprejeli kakršni koli nasvet. To nas bo združevalo v skupnem prizadevanju za drugačno podobo Soške doline, ker je to bitka za boljši kos krahva malega človeka, v imenu katerega oba govoriva. Toda to ne bo ne meni in ne nobenemu drugemu ustvarjalno priljubljenega položaja v tej dolini. Hočemo biti enaki med enakimi. Morda mi boste pritrili, da ne poznam ravno slabo razmer v Soški dolini, mali človek mi ni odmaknjen. Na Bouskem imenitni 16 let v času, ko so nekateri pričeli lupovati senike, kosčke zemlje, hiše itd. Zato so morda moje ocene nekoliko drugačne: ali je bivši lastnik res do bil za svojo lastnino realno vrednost. To je stvar ocene in ne prijaznega smehljaja. Tudi vem, kako so nekateri gradili in v kaj so vložili več in v kaj manj truda, pa tudi lo kaj je kdo zastojal dobil. Pa nič zato, ni moj namen komurkoli kaj očitati. Navsez sem se le na vaše pripovedovanje. Sedaj ste tu in dobrodošli, da bi se med nami dobro počutili in da bi bili res s srцем naš občan in se obnašali tako kot bomo v naši skupnosti izboljševali pravila obnašanja.

Nihče ne pričakuje, da bo kdo namesto nas dirjal po bankah ali drugih ustanovah. Kanček razumevanja pa ni prevelika zahteva. Kar imamo smo ustvarili sami iz nič, zato smo se bolj čuteči; in če to, kar nam ne prija, obsojamo, ne smete biti hudi.

Ideja Kanina se uresničuje še izpred druge svetovne vojne, pa se iz znanih razlogov ni mogla. Jutri bo stvarnost. Načrtovani in gradili bomo naprej, tako kot bo v korist občanom tolminske občine. Mi se ne bomo zapirali v občinske meje, toda ali bo načrt Julijske Alpe, regionalni prostorski načrt območij za posebne namene, ravno tak kot bi ga nekateri zamisljajo, je tudi zadeva občinske skupščine in ljudi teh krajev.

Lepo je, da se oba potegujeva za malega človeka, da mu želiva boljše življenje, pa vendar moram povedati, da brez Kovinskega podjetja v Bovcu, CIB, Lesnega podjetja bi ta mali človek tredično slabo živel. Vesel bi bil, če bi nekateri vaše staveke narobe razumeli. Mi ne želimo, da bi nas kdorkoli hodil obiskovat kot zgodovinsko znamenitost, hočemo biti soustvarjalci novega, boljšega življenja.

Ob reagiranju na delo komisije in odmero prispevka sem tudi sam po svoje reagiral. V tem primeru pa meni ni za to, da bi se skliceval na domačine in ugotavljal komu se kdo bolj prijazno nasmeje. Veste, to ljudi razdvaja, mi pa tega ne želimo. Pa vendar naj bo povedano, da delo 28 % vseh proračunskih sredstev za

socialno in zdravstveno varstvo ljudi v občini in takih ni malo tudi v Trenti in Soči. Zato nam je vsak dinar dragocen. Strah pa me je opravičevanja ravnanja nekaterih ljudi, ki se razburjajo in priobčujejo na celoletno odmero prispevka za počitniško hišo, ki znaša komaj nekaj več kot mesečna socialna podpora Trentarju ali Sočanu.

To so tisti medčloveški odnosi, ki jih opazujeva vsak s svojega zornega kota. Obsojda tega pa ni boj zoper intelektualce, boj za pristne medčloveške odnose pomeni njihovo uveljavljanje. Tako jih osebno poznam, pa naj jim kdo da tak ali drugačen pridevek.

ANTON LADAVA, Tolmin

Pojasnilo

Tita Vidmarja

(Delo, 26. februarja)

Imam občutek, da vam v zvezi s mojim oddanim člankom na volrologio mizok MED ZANKANJEM IN CASCIENEM, objavljenim na str. strani 26. 2. l. l. in h kateremu ste prispevali svoj uredniški pripis, dolgujem vsaj najkrajše pojasnilo.

Čeprav nočem domniti v dobromarnost vaših pripomb, se mi zdi, da precej manj zaupate mojemu pisanju, kakor zasluži. Saj je moja osebna opredeljena na moč podobna orientaciji Josipa Vidmarja, kakor je je klasično preprosto izražaj v članku K NASEMU TRENTUTKU, s katerim (v isti prilogi in istega dne) ocenjuje vrednost tiste sklopke mizec. In vendar je bil moj tlačin misljenja in izražanja pristet med tiste, ki lahko sato še pridajajo k sedanjim slovenski nacionalni krizisi. — Ta ocena me je osupnila, ker po mojem mnenju ni nima objektivne osnove. S citatom iz Zupancica sem želel še podčrtati potrebo po nespremenljivi prisotnosti čustva narodne zavesti, kot ga je pojmoval Pršek, in v tako humanizirani obliki da omogoča uresničevati Titovo maksimo o miroljubnem sožitju narodov.

Zastran vašega začenja, da odkod meni tolikšna gotovost, da je omenjena debata 'maksimalno' uzmernila slednjega pedagoškega delava, priznam, da bi bil (če bi slutil, da bom zadel na tolikšno besedno občutljivost), storil bolje, če bi se bil namerstvo glagolice smem trditelj odločil za ustrežnejšo besedo 'domnevati'. Sicer sem pa zase še vedno mnenja, da ta problemstič primer ni pustil ravnodušnega nobenega Slovenca, kaj šele pedagoškega delava, če noče pripadati kategoriji filistrov.

Z ostalimi našimi pripombami se strinjam in se vam zanje zahvaljujem. JANEZ LAMPIC, Ljubljana-Polje

Vrnimo Ljubljani klorofil

(Delo, 27. februarja)

V nedeljski številki vašega časnika ste objavili zanimivi prispevek izpod peresa Dušana Zeljenova VRNIMO LJUBLJANI KLOROFIL. Naj kar tako poudarimo, da lahko piscu članka skoraj v celoti pritrjujemo, zlasti še v vsem tistem, kar govori o omejenem zraku in dragocenosti zelenih površin. Ne moremo pa se seveda strinjati s dezinformacijami, ki so se piscu podtakile tam, kjer govori o gradnji letnega kopaljšča na Kodeljevem in parku Kodeljevo, češ da je bil najstarejši ljubljanski park s starim drevesnim sestojem posekan in zaidan s poirtilnim planiranim bazenom. Nič od tega ni namreč res. Res je to, da so ob gradnji letnega kopaljšča na Kodeljevem odpekljali s tega področja kar 100 kamionov nesnage, da je bilo kopaljšče zgrajeno na greenicah črvarne in da zanj ni bilo žrtvovano niti eno samo drevo. Pač pa je bilo precej dreves in grmičevja srasjenega, celotni park Kodeljevo pa prav ob gradnji letnega kopaljšča urejen do te mere, da je stednjic spet dostopen ljudem.

Gradbeni odbor letnega kopaljšča Kodeljevo in SP Kodeljevo, DRK Slovan

Bo avto pasel liske?

(Delo, december 1971)

Tako je v Delu napisala Nada Matičič protest pod naslovom 'Bo avto pasel liske. Protestira proti vrsti ukrepov in dogodkov, ki naj bi jim bil vrok projekt gozdne ceste v Rottljuki, ki potezuje Rudno polje-planino Prapratnico-Zajamnice in Gorelček. Protest potega v podporo tistim, potičniških cest, živinorje, turizma, potičniških hiše, varstva okolja in narave ter protestira tudi proti razvadam izetnikov, predesem tistih, ki obiskujejo z avtomobili naravne lepote spokojnega planinskega sveta.

Goto, gozdarji ne morejo odgovoriti prav vsem na protest, zato bo Gozdno gospodarstvo Bled pripravilo razpravo kroga strokovnjakov, da bi primer sliške pretrsel s širšega vidika.

Z vidika gozdnega gospodarjenja je vsaka nova zgrajena prometnica v gozdu prispevek in nov korak k racionalnejšemu gospodarjenju v širšem pomenu, ne le v okviru posameznega gospodarske organizacije. Stroka gospodarjenja z gozdom po vsem naprednem sveta potega kot gibanju kazelec meril neprapraten ali gozdarstvo gospodarjenja z gozdomi gostoto stalnih promenele gozdnih cest. Mi smo v tem se kar dosti razviti, vendar gostota našega gozdnega cestnega omrežja še ni in še tudi ne bo tako, da bi smeli zavirati gradnjo gozdnih cest.

Enakomerno trajno izkoriščanje gozdov, predesem glede na privarste, spada med najvažnejše dolgoročne cilje gospodarjenja z gozdomi, ki naj ne bi bilo v gospodarskih gozdomih samo sebi namene, temveč le izdaten doprinos k nacionalni ekonomiki.

Vse doliče, dokler niso odprti vsi gozdovi za redno in urejeno gospodarjenje, obstaja neprestana potreba družbenega gospodarstva, da seki in izkoristične lastne etate v gozdnih, odprtih celoma pristopnih z modernno teško gozdno mehanizacijo, ki se giblje po do dobro utrjenih gozdnih cestah. Ostaja nevarnost, da bomo le gozdove morali čezerno nekoristično, medtem ko ostajajo privarsti nekoristični v odročnih neodprtih območjih. Gozdarski strokovnjaki menijo, da so taki in podobni aprotisti teliv laikov, ki niso spoznali pravega smisla gradnje cestnega omrežja v gozduh.

Novi projekt ceste je torej pomemben prispevek za širjenje urejenega gospodarjenja v doslej spokojni svet gospodarstva z ostanosti.

Analiza tega projekta nakazuje še vrslo pomembnih rezultatov gozdnega gospodarjenja, ki se izražajo v velikem znižanju proizvodnih stroškov. Gozdarji se prav dobro zavedajo precepta, v katerega nas stika prozaična naloga rentabilnega gospodarjenja z gozdomi in vloga spokojnega sveta, ki naj bi po mnenju nekaterih prerasa rentabilnost v prid splošne koristi gozdov v eri industrijske civilizacije.

Ce prinaša gozdna cesta tudi hrup, smrad na pašnikih in senošetih in smetišča, niso to posledica gozdne ceste, temveč vsake ceste, če jo uporabljajo nevidni in brezobzirni obiskovalci. Za preprečevanje takih razvad in škodljivih pojavov (tudi gozdni pošari in sekanje jelk) pa so primerne druge gozdne ceste, ne pa nasprotovanje gradnji gozdnih cest.

Pri vseh ekonomskih kazalcih gradnje gozdnih cest, ki jih dokumentirajo naši investicijski projekti, pa gozdarji želimo, da bi gozdne ceste koristile širokim interesom čim več gospodarskih in rekreativnih panog in se strinjamo s tovaršico Matičičev, da je gozdna zapira v naravnajo. In prav v pričujočem projektu so upoštevana mnenja in interesi kmetov in turistih delavcev, ob vseh drugih pojavih gradnje cest, ki jih projektanti Gozdnega gospodarstva Bled dobro poznajo, saj so zgradili v zadnjih letih čez 300 km cest. Tudi pri teh gradnjah je celotno vodilo da po možnosti ne bi okrnile naravnih lepot. Toda zopet se moramo zadržati pri sredstvih, ki ne dovoljujejo kakšnih posebnih ukrepov za varovanje bližnje okolice, ki vsaj prehodno utrip škodo tudi na lepoti in urejenosti.

Gozdno gospodarstvo Bled se dobro zaveda, kako raztejo naloge za utajanje modernega gojenja in izkoriščanja gozdov in kako vedno bolj prihaja v ospredje vprašanje gospodarnosti. Nadalje, da se gozdne površine širijo (zadnjih 100 let od 42% na 56%) pretično na račun senošet, pašnikov in planin. Tovaršica Matičič ima prav, ko skrbno za planirano. Toda dematične opiščne planin bo to zapovedovanje še pospešilo. Pozno, natično na nikogaršnje zemljo, na nepešne senošeti, na izključno naravnim silam prepuščeni svet, ki bo jutri gozd.

Več gozda, več lesa, zato tudi vedno več gozdnih cest. Cesta mimo Zajamnikove je le ena med mnogimi, ki jih bomo se morali zgraditi.

GOZDNO GOSPODARSTVO BLED

Boj proti alkoholizmu

(Delo, 1971)

Izvršni odbor republiškega koordinacijskega odbora za boj proti alkoholizmu in narkomaniji je na svoji seji dne 3. februarja letos razpravljal o sodelovanju tiska v boju zoper alkoholizem. Ugotovili je, da je vsa lista v letu 1971 objavljala članke posameznikov in vseh novinarjev. Prav tako se je predstavnik redakcije vašega lista vedel iziskovne konferenre republiškega koordinacijskega odbora za boj proti alkoholizmu in narkomaniji.

Izvršni odbor republiškega koordinacijskega odbora za boj proti alkoholizmu in narkomaniji je na svoji seji dne 3. februarja letos razpravljal o sodelovanju tiska v boju zoper alkoholizem. Ugotovili je, da je vsa lista v letu 1971 objavljala članke posameznikov in vseh novinarjev. Prav tako se je predstavnik redakcije vašega lista vedel iziskovne konferenre republiškega koordinacijskega odbora za boj proti alkoholizmu in narkomaniji.

„Duce! Duce!“

Nova knjiga o fašističnem diktatorju

Anglički zgodovinar Richard Collier je napisal štiristo strani debelo knjigo, ki je natlačena z opombami, ki ima 40 strani dodatka in 80 strani bibliografije. Knjiga »Duce! Duce!« je pred kratkim izšla tudi v Italiji — saj bi navsezadnje lahko rekli, da je namenjena predvsem njej.

Marsikateri italijanski kupec pride v knjigarno in s timnim glasom prosi za Collierovo delo, kot da bi nameraval kupiti »Kamasutros«. Vsak kupec tudi prosi prodajalca, naj mu knjigo zavje v navaden ovojni papir: utegnil na ulici zbujalet preveč pozornosti ali imeti celo težave, če bi jobral na javnem kraju.

Richard Collier je s svojo knjigo dal svojstveni prispevek zgodovinski raziskavi fašizma. Knjiga razsvetljuje temne strani in neznana poglavja iz življenja Benita Mussolinija, napisana pa je tako, da se bere kot pustolovski roman, dasiravno se ni avtor niti za hip prepustil domišljiji.

Avtor je hotel bolj kot politično fiziognomijo Mussolinija prikazati čustveno nestano-

vitnost fašističnega diktatorja (»Bil je slab, ki se je hotel počutiti močnega in k. je zaradi množice tudi bil močan.«), njegovo moralno majavost in njegovo robatot. Toda po tistem, kako je Collier izbral razne podrobnosti in drobne dogodke, je mogoče sklepati, da se je držal tendence, ki je v anglosakem svetu precej razširjena: gre za nagnjenost, da bi v duceju videli predvsem eksotično, teatralno, zaletavo, šibko, zamerljivo osebnost, pravzaprav idealno tarčo za »Punchovsve karikatriste.

Na tiskovni konferenci ob izidu italijanskega prevoda svoje knjige je Collier odgovoril na vrsto vprašanj.

Vprašanje: Katera zgodovinska osebnost

vam je bila še najbolj pripravljena pomagati?

Odgovor: Teško bi izbral enega samega človeka. Najbolj zadovoljen sem bil s tremi: grofom Grandijem, Skorzenyjem in Spögljerjem. S Skorzenyjem sem se pogovarjal devet ur, tako da je med pogovorom vzklknil: »Sveta nebesa, pojčvja že kaj! Franz Spögljer je še edini živ človek, ki vam lahko kaj pove o zadnjih tremih letih razprave med Mussolinijem in Claretto Petaccl. Bil je celo navzoč pri njenem zadnjem srečanju.

Vprašanje: Leta 1922 je Mussolini prišel k kralju in vzklknil: »Veliclanstvo, oprostite, da sem tako oblečen, toda prihajam iz bitke!« Na nogah je imel bele dokolenke, s katerimi je skrtil blatne golenice. Takšnih podrobnosti v vaši knjigi kar mrgoli. Se vam zdijo tako pomembne?

Odgovor: Da, podrobnosti so pomembne. V svojih knjigah sem zmerom skušal pisati tako, da si bralec lahko natanko predstavlja vsak prizor. Ne le pri velikih osebnostih, marveč tudi pri malih ljudeh. Tako na primer sem v knjigi opisal tista dva novoporočena, ki sta se poročila dve uri pred bombnim napadom na Rim, ali pa tistega gostilničarja, ki je zgrabil bel prt ter z njim mahal letalom, kričoč: »Dovoli! Nehajte! Na vaši strani smo! Dobri ljudje smo! Mislimo kot vi!«

Vprašanje: Med številnimi fašističnimi pričami je bržkone še danes veliko fašistov?

Odgovor: Večina je še zmerom povezana s fašističnim obdobjem. Marsikdo mi je rekel: »Ničesar si nimamo očitati, ničesar nam ni treba objokovati.« Vendar pa niso aktivni, se pravi, da niso povezani s sedanjim fašističnim gibanjem.

Vprašanje: Mussolini je bil v Angliji le teden dni. Angliči so bili zanj popolna skrivnost: ljudje, ki jedo petkrat na dan in se ob uri čaja oblečejo v smoking. Kako to, da se Angliči tako zanimajo za Mussolinija?

Odgovor: Mussolini je na splošno zbujalet zanimanje, ker je bil prvi diktator dvajsetega stoletja. Drugi je bil Hitler. Zdad se je stališče Angličev spremeniło: pravijo, da je bil Hitler že od vsega začetka sločinski norc in da bi Mussoliniju lahko šele na koncu pripisali zločinsko odgovornost. Ljudje iz vlade in bogataši so tedaj občudovali Mussolinija, ker je poskrbel, da so vlaki vozili po voznem redu, in ker je odpravil stavke, ker je bil nekakšen okop proti komunizmu. Preprosti ljudje pa so se zanimali za Mussolinija iz strahu, zakaj Mussolini je prvi uporabil bombnike v afriški vojni. In ljudi se je potem polastil občutek, da ta vojna ne bo zadnja, da ji bo sledila druga katastrofa.

IL GIORNO

MUSSOLINI POZIRA KIPARJU

Družina orjakov

Osemindesetletni Fernand Spanghero je visok 182 centimetrov in tehta 92 kilogramov. Po poklicu je kmet in na kmetiji delajo tudi njegovi otroci — kadar ne igrajo rugbyja. Od fantov iz družine Spanghero je pravzaprav odvisna usoda francoskega rugbyja. Steber državne reprezentance je Walter (tretji z desne proti levi), ki je star 28 let, visok 187 centimetrov in tehta 100 kilogramov. Vsi drugi fantje pa igrajo v raznih moštvih. Roméa in Fernand sta res lahko ponosna na svojih osem otrok.

Amerika išče smetnjake

Kam z radioaktivnimi odpadki?

Pred letom 1970 je ameriško letalstvo streslo 50.000 ton vojnega strupa na gozdove Vietnama, potem pa je vlada opustila to taktiko. V rokah Air Force je ostalo še 9.000 ton »oraznega sredstva«. Pojavilo se je vprašanje: kako se ga znebiti? Pomislili so na vse mogoče, celo na to, da bi ga poslali nazaj proizvajalcu. Seveda ga proizvajalec ni hotel vzeti nazaj.

Bi ga zakopal? Temu se je Air Force morala odpovedati: »Tega ne smemo storiti, če želimo ohraniti človeško okolje.« Bi ga kemično razkrojili? Preveč stane, razen tega bi bil eden izmed produktov reakcije ravno tako nevaren, kot je orazno sredstvo. Naj ga sežgejo v zasebnem krematoriju blizu Hustona? Privatno podjetje se strinja, teksiška vlada pa ne. Ena zadnjih možnosti je ta, da prašek kratko malo stresejo v kakšen vulkan. Toda v katerega? Predstavniki Air Force to skrbno prikrivajo, kot da se niso odločili.

Vendar vojaški značaj problema ne sme preprečiti njegovega reševanja. Neumiljivi strupi in druge nevarnosti se kopičijo: radioaktivni odpadki, ki prihajajo iz tovarn, kjer delajo jedrske bombe, predvsem pa iz vedno številnejših atomsko-energetskih centrov. Njihove smrtonosna radioaktivnost lahko deluje nekaj tisoč let. Kljub temu so se do sedaj zadovoljevali z začasnim shranjevanjem v betonske silose, postavljene na zemlji ali na dnu morja. Jasno je, da bo radioaktivnost trajala dalj kot silosi. Ker pa se svetovna tekma za energetsko premoč nadaljuje z množenjem takih central in torej tudi nevarnega odpadnega materiala, človeštvo vztrajno in vročično išče prostor, kamor bi se nevarne produkte brez skrbi odlagali.

Doktor James R. Schlesinger, predsednik ameriške komisije za atomsko energijo, se je dotaknil tega vprašanja. Nerad sicer, a z precejšnjo mero odkritostnosti. Komisija je namreč menila, da je našla dovolj varen smetnjake: rudnik soli v bližini Lyonsa (Kansas), ki ima dvesto prebivalcev. Med argumenti, ki so bili še posebno poudarjeni, je suho skalovje, kjer se nahaja sol; če bi silo namreč tam voda, bi se sol topila

v njej. In če ni vode, sklepajo dalje, korozija ne bo napadla silose z nevarnimi odpadki. Po drugi strani pa bi močna vročina, ki se sprošča iz radioaktivnih usedlin, topila sol in tako ustvarjala zaščitno prevleko.

Kanadska vlada se s tem ne strinja. Njihovi geologi pravijo, da nihče ne pozna vedenja raztopljene soli pod zemljo, ki bi lahko tekla in »potovala« skozi zemeljske plasti.

Doktor Schlesinger s preudarnim glasom znanstvenika pomilovalno ocenjuje njihovo bojazan. »Na področju energetike pogosto slišimo pripombe: Nehajmo graditi jedrske centrale, nehamo izkoriščati premoč pod milim nebom, nehamo urejevati pristanišča za tankerje! — Vse skupaj bi lahko dobesedno vzeli in pokazali resnični pomen teh besed: Ustavimo pretravnevalne naprave, ustavimo stroje za pomivanje posode, ustavimo sušilce za lase. Mislim, da se mnogi ne zavedajo tega drugotnega pomena svojih besed, zato tako glasno kričijo.«

Zadnje čase pogosto vzamemo v pretres vse, o čemer smo nekoč že razpravljali. Tako je doktor Schlesinger storil še nadaljnji korak. Zaprozil je NASA (Ameriško agencijo za vesoljske raziskave), da bi proučila še eno možnost: atomske odpadke naj bi z raketaimi vozili proti najvarnejšemu sodlagišču: Soncu.

Zapor ali klinika?

Zdravniki imajo slabo vest

V času, ko ministrski svet razpravlja o disciplini v zaporih in nekaterih reformah, je Mémé Guérini — 20 let za sodelovanje pri umoru — sam v svoji sobi-celici zaporniške bolnišnice v Fresnu. V sodni celici pa se 21-letni tat François bojuje za življenje. Že šestkrat so ga bili operirali, ker je že šestkrat skušal narediti samomor s tem, da je pogoltnil stuja telesac. Prejšnjo noč je pojedel aluminijast obesalnik, ki ga je prej razrezal na ploščice. To je samo eden izmed tistih zapornikov, ki delajo toliko skrbi zdravnikom v 180 zaporih.

Zdravniki, ki delajo v zaporih, imajo slabo vest. Edini so, ki jim kaznjenci zapujajo, toda o tem so molčali. Plačani so izredno slabo, za vse pa imajo enega samega inšpektorja. Zdravnikom pomaga 70 bolj ali manj namuštenih bolničark. V Fresnu, na primer, je pomči ena bolničarka odgovorna za 130 ljudi. V zaporih pa je najmanj 150 težkih bolnikov — diabetikov, srčnih bolnikov, ušivalcev mamij itd. Zdravniki so tudi vedeli za uporabo prisilnega jopiča. Preizkusil ga je celo zdravnik — generalni inšpektor za zapore in ugotovil, da se človek z njim ne more raniti. Zdravniki so tudi vedeli, da je hrana obupno slaba, če je ne pripravlja kuhar, ki je eden izmed zapornikov. In o vsem tem so molčali.

V zaporih je veliko ljudi, ki nikakor ne sodijo vanje, temveč v bolnišnice. V obeh zakonah so to prestopniki, za zdravnike pa pravi bolniki. Takšen je bil tudi zapornik, ki je prošil za pomoč generalnega inšpektorja. Sodniki so mu bili prisodili 21 let. Toda zdravniki so ga poslali v psihiatrično bolnišnico. Ko ozdravi, ga spet vrnejo v zapor. To ni pravilno.

Jetniki pišejo s krvjo svoje klice na pomoč. Leta 1971 je bilo 17 samomorov, 127 poskusov samomora, 227 samoposkodb, 630 gladovnih stavk. Veliko je tudi zapornikov z rano na želodcu in s kožnimi boleznimi. Samo v Fresnu zdravniki vsak večer 620 velikih doz pomirjevalnega sredstva.

Nič veliko na boljsem ni 7.600 paznikov v zaporih. Samo tani so jih upokojili 207 zaradi duševnih motenj.

V takšnem ozračju je res potrebno, da bi spremenili zapore v centre za zdravljenje. Nekateri verjamejo, da bo do tega prišlo.

Davki in kazni

Tatovi, prekupčevalci z mamili in tisti, ki ne prijavijo celotnega dohodka, so na Švedskem v enaki nevarnosti: če jih odkrijejo, jih lahko obsodijo na šest mesecev do sedem let zapora. Švedska vlada se je odločila za tako stroge ukrepe proti utajevanju dohodka na temelju raziskave, ki je pokazala, so Švedi zatajili pri prijavi velikega deleža denarja. To so samo v mestu in provinci Stock-

holm zdravniki zatajili okoli 270.000 dinarjev. Pregled bančnih računov, ki na Švedskem niso skrivnostni, je pokazal, da je tam naloznih milijarda 300 milijonov novih dinarjev, od katerih ni nihče plačal davka. Zato je vlada s 1. februarjem 1972 sprejela nov zakon, s katerim je napačna prijava postala »davčna prevarar«, najhčja kazen pa je za dvanajst let.

Po mnenju strokovnjakov je položaj zelo resen. Vsak četrti Šved prijavi manj, kot zasluži ali ima. Tudi pri izrekanju sodb je bila oblast zelo strma, odslej pa bo strogi zakon veljal za vse enako.

Avto za ženske

„Predvsem se ne bi smel ustavit!“

Proizvajalci avtomobilov bodo morali v prihodnje upoštevati predvsem želje in zahteve žensk, če bodo hoteli prodati svoje izdelke. To namreč zahtevajo ameriške soferke, katerih število se je v zadnjih letih močno povečalo. Konec leta 1969 je imelo vozniško dovoljenje 108 milijonov Američanov, med njimi kar 46 milijonov žensk. Američanke zdaj trdijo, da se avtomobilska industrija sploh ne zmeni zanje, se pravi za njihov okus, potrebe, želje in smisel za praktičnost.

We have a very strong respect for other people's money. The 1972 mid-size Ford Torino is very strong proof of it.

REKLAMA SE NE ZMENI ZA ŽENSKO

Američanke so prešle v napad že na reklame avtomobilske industrije, ki ga so sestavljene tako, da se obračajo samo na moške: z različnimi tehničnimi izrazi in podatki o lastnostih in sposobnostih motorja, ki jih ženske niti ne razumejo niti se ne zanimajo zanje. Zato bi bilo najprej pomesti s predsojdom, da ženske avtomobil ne znata drugače kot na zunan.

Prav tako trdijo, da je zastarela in ne-mogoča predstava, po kateri naj bi o na-

kupu avtomobila odločala ženska — seveda v zakonu. Resnica je drugačnja, saj se ženske ne spoznajo na tehniko, tako da plivajo na moške kvečjemu tedaj, ko gre za barvo avtomobila ali prevleke sedežev. Kakšne lastnosti naj bi imel avtomobil za ženske?

»Predvsem se ne bi smel ustavit«, je odgovorila Franchelle Calwell, predsednica neke newyorške reklamne družbe. »V grozo nas spravlja vse, kar je pod pokrovom motorja, zlasti tedaj, ko motor neha delovati. Rade bi se varno počutile, kadar smo za volanom. Želimo si varnosti zase in za ljudi, katere prevažamo, zlasti če gre za otroke. Zato bi se želele avtomobil, ki bi bil kar se da varen ob nesreči.«

Caldwellova pravi, da se v večino ameriških avtomobilov težko vstopi in izstopi iz njih. Niso narejeni tako, da bi ustrezali zahtevam in potrebam gospodinje, ki uporablja avtomobil na vsakdanjih opravilih. Tako ni prostora za odlaganje vrečk in zavojev; na prvem ovinku — vse sledi v drug kot. Ameriški avtomobili so preveliki, zato je z njimi težko parkirati, porabijo preveč bencina, torej niso sprevezno sredstvo, ki naj bi bili za ženske. Moški so pač drugačni in avtomobil je zanje simbol družbenega položaja.

Industrija bo morala upoštevati želje žensk, saj okoli 50 odstotkov Američank dela, zasluži na leto povprečno devet milijonov; starih dinarjev in potemtakem tudi vpliva na nakup dobrin. Razen tega je treba upoštevati tudi podatke, da je leta 1970 kar 82 odstotkov ameriških družin imelo avtomobil in da so imeli v 30 odstotkih družin več kot en avtomobil.

Bojkot pilule

Gre res za „namerno sabotžo“

Francoski zakon o kontroli rojstev, ki so ga sprejeli leta 1967, je obelžal in inkubatorjih državne administracije kot šrtev nemarne sabotaze. Tako je namreč dejal v parlamentu golistični poslanec Lucien Neuwirth, ki je tudi sodeloval pri pripravi zakona. Pred štirim leti je skupščina sprejela ta zakon o kontracepcijskih metodah, javnost ga je osvojila in praksa uveljavila, toda v nasprotju z namenom zakona je nejasna administrativna oblast blokirala pripravo in objavo ustreznih praktičnih odlokov. Z drugimi besedami povedano, pilula in razna druga kontracepcijska sredstva so v prosti prodaji, nis. pa organizirali kampanje za obveščanje in poučevanje ljudi. Posledica te ga je vse večje število splavov. Zakon je po stavil, da bodo v šestih mesecih izšli potebni odloki in uredbe, toda sedaj jih je

LA STAMPA

preteko že štirideset, določeni pa so samopogoj za izdelavo ali uvoz kontracepcijskih sredstev in norme, ki se morajo po njih ravnati zdravniki.

Samo privilegirana manjšina intelektualcev in meščanov je izkoristila te reforme ki pa so še zmerom neznane v nižjih plasteh, kjer so ravno najbolj potrebne. Vladi je na eni strani naklonjena kontrola rojstev ki je po njenem mnenju pogoj za dvig povprečne življenjske ravni, na drugi strani pa meni, da je Francija — ki ima manj prebivalcev kot Velika Britanija ali Italija, toda večja — še premalo naseljena in zato skrivno pospešuje rast števila rojstev. Posledica tega je, da pride v tej državi en nelegalen splav na vsaka dva rojstva, medtem ko je v nordijskih državah, kjer je splav legaliziran, to razmerje ena proti dvajset.

AMERIŠKA LETALA STRESAJO STRUP NA VIETNAM